

Profesinio mokymo būklės apžvalga 2018

Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro (MOSTA) parengtoje apžvalgoje pateikiama susisteminta informacija, atspindinti Lietuvos profesinio mokymo būklę 2018 metais. Apžvelgiamas demografinis, socialinis bei ekonominis profesinio mokymo kontekstas, pristatomi pokyčiai profesinio mokymo politikoje, aptariami finansavimo, mokytojų rengimo, profesinio mokymo prieinamumo, kokybės, rezultatų ir profesinio orientavimo aspektai. Apžvalgoje pateikiama gyventojų ir darbdavių nuomonė apie profesinį mokymą remiantis tyrimų (tarptautinio ir nacionalinio) rezultatais.

ISSN 2538-9203

Apžvalgą parengė:

Giedrė Beleckienė, Gintautas Bužinskas, Gintautas Jakštas, Liutauras Kazlavickas, Beatričė Leiputė, Giedrius Padvilikis, Mariuš Palevič, Paulius Simanavičius, Paulė Stulginskaitė

Redakcinė kolegija:

Marius Abláčinskas, Švietimo ir mokslo ministerija
Tatjana Babrauskienė, Lietuvos švietimo ir mokslo profesinių sąjungų federacija
Raimundas Balčiūnaitis, Lietuvos pramoninkų konfederacija
Prof. dr. Boguslavas Gruževskis, Darbo rinkos tyrimų institutas
Birutė Noreikaitė, Investuok Lietuvoje
Elena Pelakauskienė, Lietuvos profesinio mokymo įstaigų asociacija
Ligita Valalytė, Užimtumo tarnyba
Rima Valiukevičienė, Vilniaus prekybos, pramonės ir amatų rūmai
Gintarė Vikmonaitė, Lietuvos jaunimo organizacijų taryba
Gintaras Vilda, Ūkio ministerija

Už pagalbą rengiant apžvalgą dėkojame Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti (LAMA BPO), Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro, MOSTA, Nacionalinio egzaminų centro, Švietimo informacinių technologijų centro, Švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo mainų paramos fondo darbuotojams: Pauliui Baltokui, Pranui Gudynui, Eduardui Daujočiui, Vilmai Jėckaitei, Laurai Lipkevičienei, Kristinai Markelienei, Jolantai Navickaitei, Vytautui Pačiauskui, Ingridai Šiaučiulienei, dr. Julijai Umbrasaitei, Linai Vaitkutei.

Maketas ir dizainas:

Paulė Gumbelevičiūtė

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centrui (mosta@mosta.lt).

1. TURINYS

2. Santrumpos ir paaiškinimai	4
3. Santrauka	5
4. Profesinio mokymo kontekstas	7
4.1 Demografinė aplinka	7
4.2 Socialinė aplinka	11
4.3 Ekonominė aplinka	12
5. Pokyčiai Lietuvos profesinio mokymo politikoje	18
6. Profesinio mokymo ištekliai	21
6.1 Profesinio mokymo finansavimas	21
6.2 Profesijos mokytojų rengimas	23
7. Profesinio mokymo raida	24
7.1 Pirminis ir tęstinis profesinis mokymas	24
7.1.1 Prieinamumas	24
7.1.2 Kokybė	40
7.1.3 Atitiktis	51
7.2 Profesinis orientavimas	58
8. Profesinis mokymas visuomenės ir darbdavių akimis	63
8.1 Gyventojų nuomonė apie profesinį mokymą (ES apklausa)	63
8.2 Darbdaviai apie profesinio mokymo absolventus (Lietuvos apklausos rezultatai)	69
9. Profesinio mokymo veiksmingumas	72
10. Šaltiniai	76
11. Priedai	78

2. SANTRUMPOS IR PAAIŠKINIMAI

AIKOS – atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema

AM – aukštasis mokslas

BU – bendrasis ugdymas

BE – brandos egzaminai

CEDEFOP – Europos profesinio mokymo plėtros centras

GR – Gyventojų registras

ITC – Švietimo informacinių technologijų centras

JDC – Jaunimo darbo centras

KPMPC – Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras

LAMA BPO – Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti

LDB – Lietuvos darbo birža

LMNŠC – Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras

LPK – Lietuvos profesijų klasifikatorius

LRS – Lietuvos Respublikos Seimas

LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė

LSD – Lietuvos statistikos departamentas

NEC – Nacionalinis egzaminų centras

PM – profesinis mokymas

PO – profesinis orientavimas

PUPP – pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimas

SPK – sektorinis profesinis komitetas

ST – aukštojo mokslo studijos

ŠMM – Švietimo ir mokslo ministerija

ŠVIS – Švietimo valdymo informacinė sistema

ŠMPF – Švietimo mainų paramos fondas

UPC – Ugdymo plėtotės centras

VBE – Valstybiniai brandos egzaminai

3. SANTRAUKA

Profesinio mokymo (toliau – PM) būklės apžvalga 2018 metais turėjo du tikslus: pateikti informaciją apie profesinio mokymo raidą ir dabarties iššūkius ir ištirti duomenų pakankamumą profesinio mokymo stebėsenos sistemos kūrimui.

Profesinis mokymas dažniausiai vertinamas tik pagal atitiktį verslo poreikiams, dažnai pamirštant jo indėlį į socialinės atskirties mažinimą. Lietuva yra tarp ES valstybių, kuriose skurdo rizikos rodikliai vieni aukščiausių. Mažų pajamų šeimų moksleiviai dvigubai dažniau pereina į profesines mokyklas nei kiti moksleiviai (MOSTA 2018a). Profesinio mokymo įstaigose negalią turinčių mokinių skaičius 2,6 karto didesnis už negalią turinčių studentų skaičių aukštosiose mokyklose (universitetuose ir kolegijose)¹. Profesinio mokymo įstaigų skyriai veikia 5 iš 8 bausmės atlikimo vietų. Maždaug 30 proc. PM absolventų pakelia savo išsilavinimo lygį², kas sudaro tinkamas prielaidas tolesnei karjeros plėtrai ir padeda spręsti socialines problemas. Jaunų žmonių (20–34 metų amžiaus), kurie niekur nesimoko ir nedirba, dalis Lietuvoje 2017 m. buvo tarp mažiausių, palyginti su kitomis ES šalimis³. Todėl profesinio mokymo veiksmingumą rekomenduotina vertinti pagal suminį indeksą, kurį sudarytų socialiniai ir ekonominiai aspektai.

Profesinio mokymo patrauklumas išlieka dideliu iššūkiu. Mokinių, kurie renkasi kartu su profesija įgyti vidurinį išsilavinimą dalis išlieka maža palyginti su ES valstybių vidurkiu (atitinkamai 27,2% ir ES28 – 49,3% 2016 metais). Vertinant pagal apskritis jis skiriasi apie 1,7 karto. Profesinio mokymo absolventų vidutinės draudžiamosios pajamos sudaro 645 eurų per mėnesį ir yra mažesnės už aukštojo mokslo absolventų pajamas, kurios siekia 785 eurus. Vis dar egzistuoja nuostata, kad į profesinį mokymą eina blogiausieji. Tarptautinio tyrimo⁴ duomenimis du trečdaliai lietuvių sutinka, kad į PM nukreipiami silpniau besimokantys, o aštuoni iš dešimties respondentų pritaria nuomonei, kad PM savo įvaizdžiu nusileidžia bendrajam ugdymui. Beveik trečdaliui Lietuvos respondentų (29 proc.,

ES vidurkis – 25 proc.), kurie pasirinko bendrąjį ugdymą, buvo patarta nesirinkti profesinio mokymo. Dažniausi skeptikai profesinio mokymo atžvilgiu yra respondentų šeimos nariai. Profesinis orientavimas Lietuvoje nėra pasiekiamas visoms visuomenės grupėms. 21 savivaldybėje nėra skiriama nė vieno etato karjeros specialistui. 2016–2017 m. m. vienam karjeros specialisto etatui vidutiniškai teko net 4659 mokiniai, o vieno moksleivio profesinio orientavimo veikloms vidutiniškai skirta apie 1,1 euro per metus. Profesinio orientavimo lėšos į PM mokinio krepšelį nėra įtrauktos, todėl kyla klausimas, ar apskritai skiriama lėšų profesiniam orientavimui įgyvendinti PM įstaigose. Tarptautinio tyrimo⁵ duomenimis profesinis mokymas Lietuvoje žinomas gana gerai: devyni iš dešimties respondentų yra girdėję apie PM ir suvokia, kas tai yra. Tokie pat rezultatai užfiksuoti tik Suomijoje ir Švedijoje. Todėl galima teigti, kad profesinis informavimas tinkamai išplėtotas ir tikėtina, kad pagrindinė PO problema sietina su kryptingo karjeros valdymo kompetencijų formavimo stoka.

Egzistuojanti finansinė priklausomybė nuo mokinių skaičiaus turi neigiamos įtakos profesinio mokymo kokybei ir jo atitikčiai darbo rinkos poreikiams. Valstybės lėšos formaliajam profesiniam mokymui skiriamos taikant lėšų vienam mokiniui principą. Todėl, mažėjant mokinių skaičiui, PM įstaigų galimybės užtikrinti laiku atliekamą praktinio mokymo bazės atnaujinimą, atitinkamą mokytojų kvalifikacijos tobulinimą ir reikiamų mokymo priemonių įsigijimą irgi mažėja. Valstybės išlaidų profesiniam mokymui dalis (0,3 proc.) nuo BVP Lietuvoje – viena mažiausių tarp ES šalių. Nors dauguma profesinio mokymo įstaigų uždirba papildomų pajamų, tačiau jų dalis bendrame PM įstaigų biudžete dažnai nesiekia 10 proc.⁶ Lėšų pedagogų kvalifikacijai tobulinti 2018 m. skyrė apie 73 proc. PM įstaigų. Dažniausiai skirta suma neviršijo 0,1 proc. PM įstaigos biudžeto⁷. Pateikti faktai rodo, kad taikomas finansavimo modelis nepakankamai užtikrina laiku atliekamo atsižvelgiant į rinkos

¹ Statistikos departamento duomenimis, 2017–2018 m. m. PM įstaigose mokėsi 1332 negalią turintys mokiniai, o aukštosiose mokyklose – 495 negalią turintys studentai (kolegijose – 181, universitetuose – 314). <https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=92408d7b-fdd5-483b-807d-392ba2698b34#/>

² LSD duomenimis, brandos atestatus 2017 m. gavo 28 proc. visų tais metais PM įstaigas baigusiu ir kvalifikaciją įgijusiu asmenų. ŠVIS duomenimis, tais pačiais metais pagrindinio išsilavinimo pažymėjimus gavo apie 4,5 proc. baigusiujų.

³ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Young_people_\(aged_20_to_34\)_neither_in_employment_nor_in_education_and_training,_by_sex_and_age,_2017_\(%25\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Young_people_(aged_20_to_34)_neither_in_employment_nor_in_education_and_training,_by_sex_and_age,_2017_(%25).png)

⁴ Cedefop European public opinion survey on vocational education and training. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5562>

⁵ Cedefop European public opinion survey on vocational education and training. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5562>

⁶ Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, 2018 m. 61 proc. PM įstaigų uždirbo papildomų pajamų; jų dalis bendrame PM įstaigų biudžete svyravo nuo 2,6 iki 24,4 proc.

poreikius profesinio mokymo modernizavimo.

Senstanti mokinių bendruomenė – naujas iššūkis profesinio mokymo kokybei. Mokinių senėjimo tendencija pastebima visų tipų profesinio mokymo programose. Mažiausia ji pasireiškia programose, kuriose mokosi asmenys, siekiantys įgyti profesiją kartu su viduriniu išsilavinimu⁸. Kitas programos renkasi vyresnio amžiaus žmonės, tarp kurių - grįžę į Lietuvą iš kitų šalių⁹. Daugiausia nutraukusiųjų mokymąsi 2017-2018 m. m. buvo pagrindinio (ISCED 2) lygmens programose – 21 proc. ir pavidurinio (ISCED 4) lygmens programose – 17 proc., kuriose vyresni nei 25 metų amžiaus asmenys sudarė atitinkamai 42 proc. ir 49 proc. visų atitinkamo lygmens mokinių¹⁰. Aprašyta situacija signalizuoja apie poreikį keisti mokymo metodus, labiau juos orientuojant į skirtingo amžiaus ir įvairių poreikių žmones. Tačiau pokyčiams gali trukdyti tiek profesijos mokytojų amžius, tiek ir papildomas darbas. Pagal amžių vyrauja 50 metų amžiaus ir vyresni profesijos mokytojai. Gana daug profesijos mokytojų (2017-2018 m. m. 29 proc.) neturi jokios kvalifikacinės kategorijos. Viena iš galimų priežasčių – ta, kad kai kurie pedagogai derina darbą sektoriaus įmonėse ir PM įstaigose. Taip pat, profesijos mokytojų atlyginimai yra tarp mažiausių švietimo sistemoje¹¹. Todėl galima teigti, kad egzistuojantis pajamų lygis mažai patrauklus norint pritraukti gerų specialistų mokyti PM įstaigose ar motyvuoti mokytojus tobulinti pedagogines ir profesines kompetencijas.

Pastangų padidinti Profesinio mokymo ir verslo bendradarbiavimą poveikis kol kas nėra didelis. Nors pameistrystė¹² vertinama kaip veiksminga perėjimo iš mokymosi į darbą priemonė, Lietuvoje jos populiarumas menkas. 2017 m. pagal profesinio mokymo pameistrystės organizavimo formą mokėsi 703 mokiniai, t. y. 1,7 proc. visų 2017–2018 m. m. PM mokinių. Stojimo į profesinio mokymo įstaigas duomenys rodo, kad pasirinkusiųjų pameistrystės formą skaičius 2017 m. sumažėjo kiek daugiau nei 5 proc. palyginti su 2016 m. Viena galimų priežasčių

– dauguma (81 proc.) šalyje veikiančių įmonių yra mažos (iki 9 darbuotojų) ir nėra suinteresuotos vykdyti profesinio mokymo. Didelių įmonių (turinčių daugiau nei 250 darbuotojų) dalis šalies įmonių struktūroje sudaro apie 0,5 proc. Profesinio mokymo absolventų įsidarbinamumas gana žemas palyginti su aukštojo mokslo absolventais¹³. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro užsakymu 2018 m. atlikto kiekybinio tyrimo¹⁴ duomenimis tik ketvirtadalis darbdavių (dažniau didesnės įmonės) bendradarbiauja su PM įstaigomis dėl specialistų rengimo ar jų kvalifikacijos tobulinimo. Per 5 metus profesinio mokymo įstaigų absolventus įdarbino 28 proc. darbdavių. Įdarbinti kvalifikuotus darbininkus labiau linkusios didesnės įmonės ir tos, kurios bendradarbiauja su PM įstaigomis.

Duomenų fragmentiškumas riboja galimybes įvertinti profesinio mokymo būklę pilna aprėptimi. Profesinio mokymo sistemos veiksmingumą būtų galima vertinti pagal rodiklius, numatytus įvairios planavimo trukmės valstybės dokumentuose. Tačiau dažnai dokumentuose apibrėžti rodikliai nėra tiesiogiai susiję su profesiniu mokymu ir todėl nėra aišku, kokia siektina PM reikšmė. Kita problema susijusi su skirtingais tų pačių rodiklių siekiniais skirtinguose dokumentuose¹⁵. Duomenų bazės, kuriose kaupiama informacija apie profesinį mokymą, priklauso skirtingoms sistemoms (pvz., Švietimo valdymo informacinėje sistemoje kaupiami duomenys tik PM įstaigų, kurios įgyvendina pirminį profesinį mokymą, duomenys, Užimtumo tarnyba¹⁶ kaupia informaciją tik apie bedarbius, Ūkio ministerija renka informaciją apie priemonės „Kompetencijų vaučeris“ įgyvendinimą). Kai kuriais atvejais informacija nacionaliniu lygmeniu apskritai nėra renkama ar prieinama. Pavyzdžiui, stokojama informacijos apie neformaliai įgytų kompetencijų formalizavimo paslaugų prieinamumą, kokybę, visuomenės informuotumą apie formalizavimo galimybes. Tikėtina, kad kuriamas vieno langelio principas¹⁷ pagerins duomenų apie neformalaus mokymosi pripažinimą prieinamumą.

⁷ Švietimo ir mokslo ministerijos duomenis.

⁸ ISCED 3 lygmens programos.

⁹ Daugiausia emigruoja jauni, 20–29 metų amžiaus žmonės, kurie neturi profesijos ar aukštojo išsilavinimo (MOSTA 2018); tarp imigrantų vyrauja 25–34 metų amžiaus žmonės, dauguma – Lietuvos piliečiai (LSD 2018).

¹⁰ 2017-2018 m. m. 25 metų amžiaus ir vyresni asmenys ISCED 2 lygmens programose sudarė 45 proc., o ISCED 4 programose – 53 proc.; http://svis.emokykla.lt/lt/index/a_view/41

¹¹ Remiantis SODROS duomenimis, 2017 m. I pusmetyje profesijos mokytojų atlyginimai buvo 725 eurų palyginti su pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojų 811 eurų.

¹² Pameistrystės profesinio mokymo organizavimo forma – kai mokymas vykdomas darbo vietoje: įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, ūkininko ūkyje, pas laisvąjį mokytoją. Teorinis mokymas gali būti vykdomas profesinio mokymo įstaigoje ar kitoje mokykloje.

¹³ 2017 m. absolventų užimtumas 6 mėn. po aukštojo mokslo baigimo siekė 83 proc., po ISCED 3 profesinio mokymo programų baigimo – 52 proc., ISCED 4 PM programų baigimo – 64 proc.

¹⁴ Tyrimo imtis – 1013 įmonių.

¹⁵ Pavyzdžiui rodiklio „PM įstaigų absolventų, registruotų teritorinėse darbo biržose (po metų nuo baigimo), dalis procentais“ reikšmė, nustatyta 2014–2020 metų nacionalinėje pažangos programoje 8,5 proc., o Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programoje – 18 proc.

¹⁶ Iki 2018 m. spalio 1 d. – Lietuvos darbo birža.

¹⁷ Taikant vieno langelio principą visi asmenys, norintys įsivertinti įvairiais būdais įgytas kompetencijas, elektroniniu būdu galės pateikti prašymą, deklaruoti savo gebėjimus ir bus nukreipiami į atitinkamą akredituotą profesinio mokymo įstaigą, kurioje atliekant praktines užduotis bus patikrintos asmens turimos kompetencijos, <http://mokslolietuva.lt/2018/04/svietimo-ir-mokslo-ministres-jurgitos-petrauskienes-pranesimas-apie-profesinio-mokymo-istatymo-igyvendinima/>

4. PROFESINIO MOKYMO KONTEKSTAS

4.1 Demografinė aplinka

- Nuo 1992 m. gyventojų šalyje sumažėjo 24 proc.
- Per 2005–2018 m. 28 proc. sumažėjo vaikų ir jaunuolių iki 15 metų amžiaus. 2014 m. jų skaičius bendroje gyventojų struktūroje stabilizavosi ir pradėjo šiek tiek didėti (iki 2018 m. padidėjo 0,4 procentinio punkto, palyginti su 2014 m.).
- Visose apskrityse 16–25 metų amžiaus gyventojų 2017 m. pradžioje buvo daugiau nei pagyvenusių gyventojų (66–74 m.). Šioje amžiaus grupėje dominuoja vyrai.
- Marijampolės, Tauragės ir Telšių apskrityse jaunuolių skaičius beveik dvigubai viršijo pagyvenusių (66–74 m.) žmonių skaičių.
- Lietuvos gyventojų emigracija išlieka didžiausia tarp ES valstybių. 2017 m. didžiausia tarptautinė emigracija užfiksuota Marijampolės apskrityje (16,6 proc.), mažiausia – Vilniaus apskrityje (5,3 proc.).
- 2017 m. 43 proc. emigrantų sudarė 20–29 m.

amžiaus asmenys. Per 2014–2017 m. 60 proc. išaugo 15–24 m. amžiaus emigrantų skaičius. Dažniausiai emigruoja žmonės, kurie niekur nedirba ir nesimoko. Aukščiausias emigrantų išsilavinimas paprastai yra žemesnis nei vidurinis, rečiau emigruoja jaunuoliai, įgiję profesinį ar aukštąjį išsilavinimą.

- Dėl vidaus migracijos labiausiai traukėsi Tauragės, Telšių ir Panevėžio apskritys, plėtėsi – Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus apskritys.

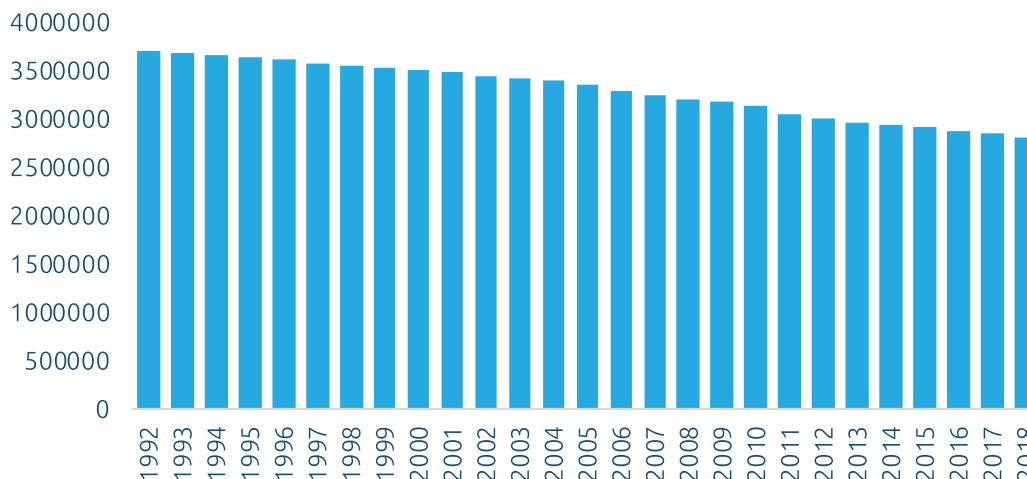
- 2/3 šalies gyventojų gyvena miestuose.

- Jaunimo (16-25 metų amžiaus) grupėje visose apskrityse 2017 m. pradžioje dominavo vyrai.

Gyventojai

Lietuvos gyventojų skaičius nuolat mažėja (1 pav.). Nuo 1992 m. jis sumažėjo kiek daugiau nei 24 proc. (t. y. 897,4 tūkst.). Didele dalimi tai lėmė neigiama tarptautinė migracija. Kita priežastis – neigiama natūrali gyventojų kaita¹⁸.

1 pav. Nuolatinių gyventojų skaičius metų pradžioje, 1992–2018 m.

Šaltinis: LSD

Nuo 2005 iki 2018 m. 0–15 metų amžiaus gyventojų sumažėjo 28,3 proc. (176 393 asmenų). Bendroje gyventojų struktūroje tuo pačiu laikotarpiu jų dalis sumažėjo nuo 18,6 proc. iki 15,9 proc. Pažymėtina, kad 0–15 metų amžiaus jaunuolių dalis, iki 2014 m. nuolat mažėjusi, stabilizavosi ir pradėjo šiek tiek didėti (LSD 2018)¹⁹.

2018 m. pradžioje šalyje gyveno 2 808,9 tūkst.

nuolatinių gyventojų, iš kurių 53,8 proc. sudarė moterys (LSD 2018). Per metus (nuo 2017 m.) gyventojų skaičius sumažėjo 1,4 proc. (t. y. 39 tūkst.). Miestuose gyvena dvigubai daugiau žmonių nei kaimuose (atitinkamai 1 884,7 ir 924,2 tūkst.). 2018 m. pradžioje vaikų buvo 1,3 karto mažiau nei pagyvenusių žmonių, o išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas siekė 30²⁰. Jis,

¹⁸ Natūrali gyventojų kaita – gyvų gimusių kūdikių ir mirusių asmenų skaičiaus skirtumas (LSD 2018).

¹⁹ 0–14 metų amžiaus žmonių dalis padidėjo nuo 14,6 proc. 2014 m. iki 15 proc. 2018 m.

²⁰ Pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui 15–59 metų amžiaus gyventojų.

nors ir šiek tiek padidėjęs, palyginti su 2017 m. (29), faktiškai atitiko vidutinę Europos valstybių reikšmę²¹ (LSD 2018). Gyventojus vertinant pagal tautybę, dominavo lietuviai (86,8 proc.). Lenkai sudarė 5,6 proc., rusai – 4,5 proc., baltarusiai – 1,4 proc. (LSD 2018).

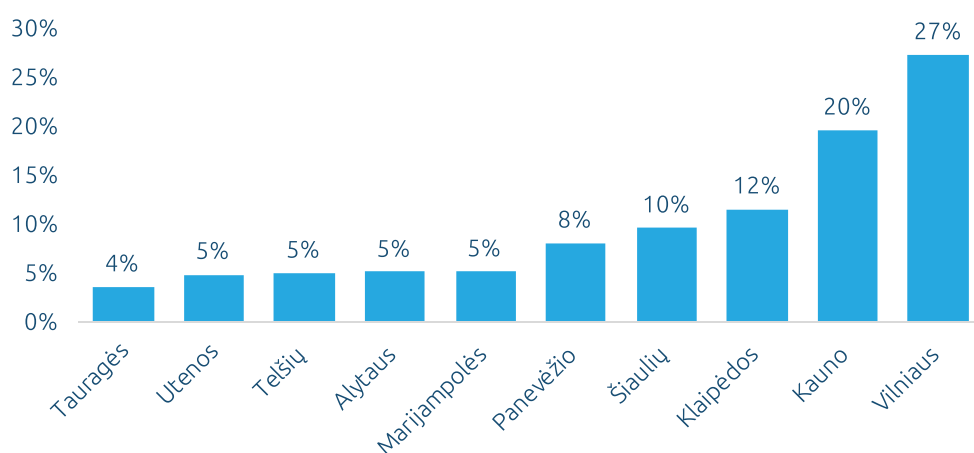
Gyventojai pagal apskritis

Pagal 16–74 metų amžiaus apskričių gyventojų dalį 2017 m. pradžioje pirmavo Vilniaus ir Kauno apskritys (2 pav.). Nors Tauragės apskrityje gyventojų

mažiausiai, tačiau jaunuolių (16–25 metų amžiaus) dalis (18 proc.) joje – viena didžiausių tarp visų apskričių (3 pav.).

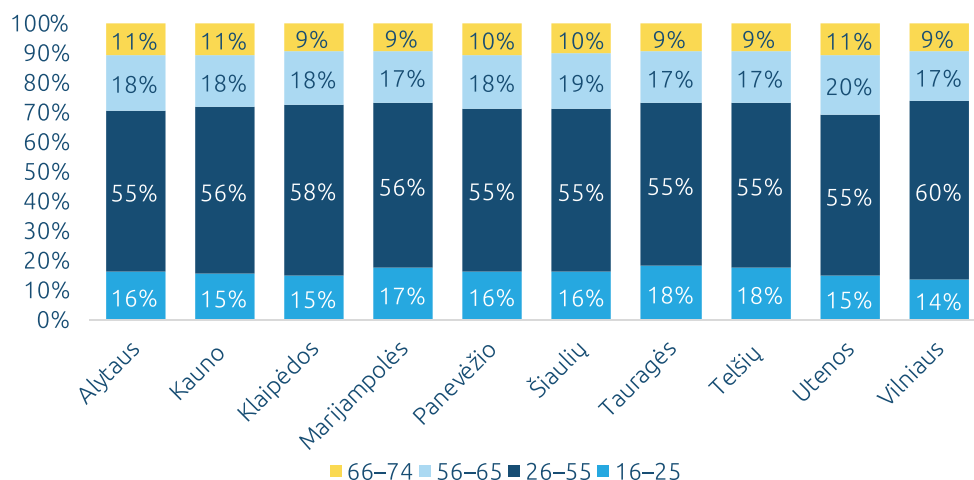
Amžiaus struktūra apskrityse rodo, kad Utenos apskrityje tikėtinas didžiausias darbo jėgos trūkumas. Pagrindinė priežastis yra ta, kad 16–25 metų amžiaus žmonių, kurie galėtų papildyti darbo rinką, dalis kur kas mažesnė nei 56–65 amžiaus žmonių, kurie galimai išeis į pensiją, dalis. Tauragės ir Telšių apskrityse situacija optimistiškesnė. Jaunų žmonių dalis kiek didesnė nei priešpensinio amžiaus gyventojų dalis (3 pav.).

2 pav. 16–74 metų amžiaus gyventojų pasiskirstymas apskrityse 2017 m. pradžioje, %

Šaltinis: LSD; skaičiavimai: MOSTA

3 pav. 16–74 metų amžiaus gyventojų struktūra pagal amžiaus grupes apskrityse 2017 m. pradžioje, %

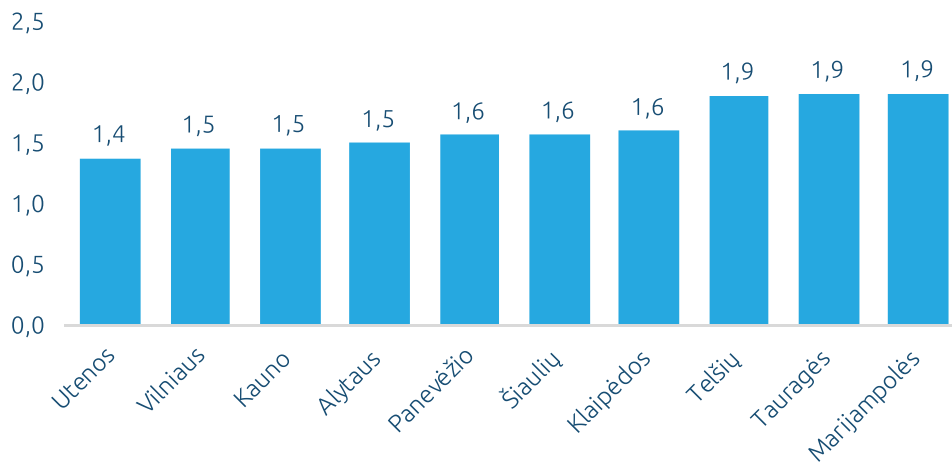
Šaltinis: LSD; skaičiavimai: MOSTA

²¹ Išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas 2017 m. pradžioje ES 28 buvo 29,9 (LSD 2018).

Visose apskrityse 16–25 metų amžiaus gyventojų buvo daugiau nei pagyvenusių (66–74 metų amžiaus) žmonių. Marijampolės, Tauragės ir Telšių

apskrityse jaunuolių skaičius beveik dvigubai viršijo pagyvenusių žmonių skaičių (4 pav.).

4 pav. 16–25 ir 66–74 metų amžiaus gyventojų santykis apskrityse 2017 m. pradžioje

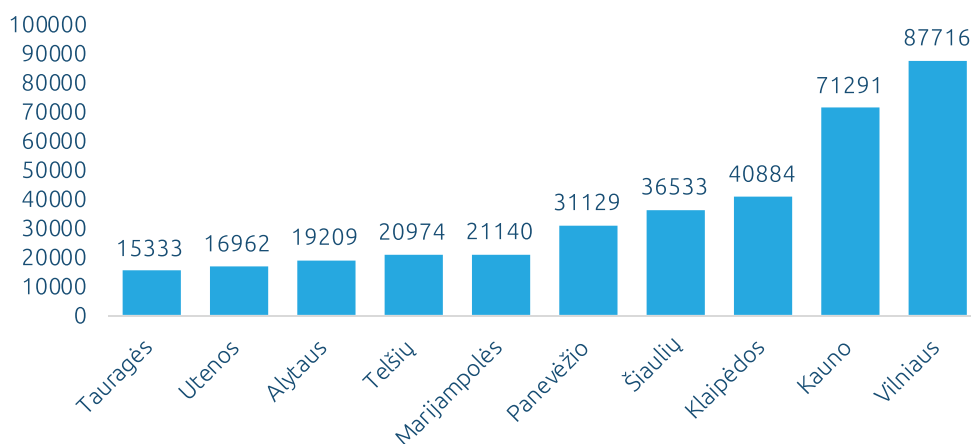

Šaltinis: LSD; skaičiavimai: MOSTA

Daugiausiai 16–25 metų amžiaus jaunuolių buvo didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) apskrityse (5 pav.). Nors bendrame 16–74 metų amžiaus gyventojų skaičiuje vyravo moterys, jaunimo (16–25 metų amžiaus) grupėje visose

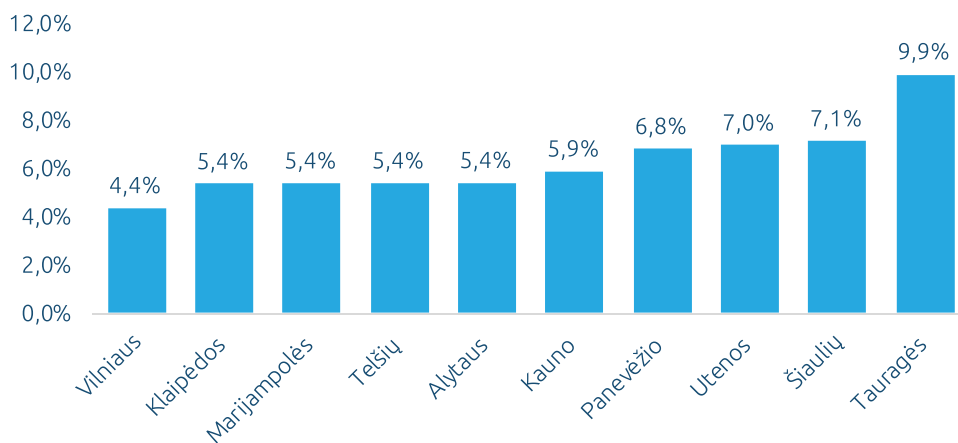
apskrityse dominavo vyrai (6 pav.). Ypač išsiskiria Tauragės apskritis, kurioje 16–25 metų amžiaus vyrų buvo beveik 10 proc. daugiau nei to paties amžiaus moterų.

5 pav. 16–25 metų amžiaus gyventojai pagal apskritis 2017 m. pradžioje

Šaltinis: LSD; skaičiavimai: MOSTA

6 pav. 16–25 metų amžiaus vyrų ir moterų skaičių palyginimas: kiek vyrų daugiau nei to paties amžiaus moterų apskrityse 2017 m. pradžioje, %

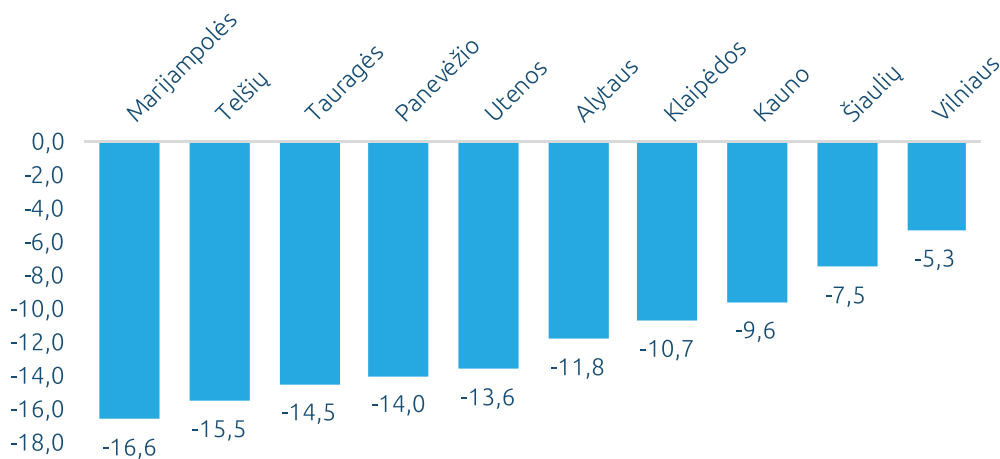
Šaltinis: LSD; skaičiavimai: MOSTA

Gyventojų migracija

Nors 2017 m. gyventojų tarptautinė migracija, palyginti su 2016 m. duomenimis, šiek tiek sumažėjo

(LSD 2018)²², ji išlieka didžiausia lyginant su kitomis šalimis²³. Marijampolės apskritis pasižymi didžiausia tarptautine migracija, mažiausia – Šiaulių ir Vilniaus apskritys (7 pav.).

7 pav. Bendrasis neto tarptautinės migracijos rodiklis (1 tūkst. gyventojų) apskrityse 2017 m.

Šaltinis: LSD

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017 m. didžiausią emigrantų dalį (apie 43 proc.) sudarė jauni, 20–29 metų amžiaus žmonės. 15–19 metų amžiaus jaunuolių dalis bendroje struktūroje siekė 7,6 proc., tačiau tendencijos nuo 2014 m. rodo, kad tokio amžiaus emigrantų skaičius išaugo 54,7

proc. Apibendrinant pažymėtina, kad 15–24 metų amžiaus emigrantų skaičius per 2014–2017 metus išaugo maždaug 60 proc. Vyrų ir moterų emigruoja panašiomis proporcijomis, tačiau yra tam tikrų skirtumų pagal amžiaus grupes. Pavyzdžiui, 2017 m. tarp 15–19 m. emigrantų buvo šiek tiek daugiau

²² 2017 m. iš Lietuvos emigravo 47,9 tūkst. nuolatinių gyventojų (4,8 proc. mažiau nei 2016 m.), imigravo 20,4 tūkst. žmonių (1 proc. daugiau nei 2016 m.) (LSD 2018).

²³ 2017 m. Lietuvos bendrasis neto tarptautinis migracijos rodiklis (1 tūkst. gyventojų) buvo 9,7 – didžiausias tarp ES valstybių. Neigiamas rodiklis dar buvo Kroatijoje (-7,7), Latvijoje (-4,0), Rumunijoje (-2,5) ir Bulgarijoje (-0,8) (LSD 2018).

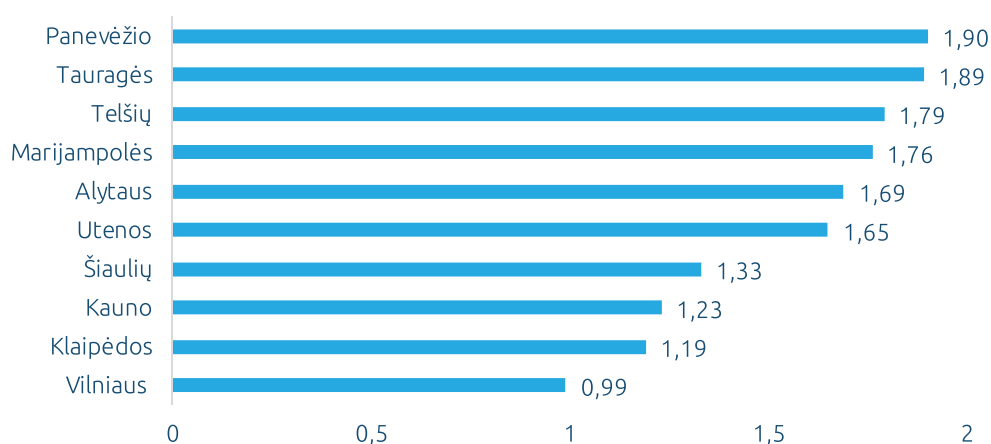
merginų (51,3 proc.) nei vaikų. Moterys taip pat vyravo tarp 50 metų amžiaus ir vyresnių į kitas šalis išvykusių žmonių (55 proc.). Vyrų dominavo 30–49 metų amžiaus grupėje (55 proc.). Dažniausiai emigruoja žmonės, kurie niekur nedirba ir nesimoko (MOSTA 2018). Jų išsilavinimas paprastai yra žemesnis nei vidurinis²⁴. Rečiau emigruoja jaunuoliai, įgiję profesinį ar aukštąjį išsilavinimą²⁵.

Tarp imigrantų 2017 m. vyravo 25–34 metų amžiaus žmonės²⁶. Absoliučią daugumą (70,2 proc.) sudarė vyrai, ypač 35–49 metų amžiaus grupėje, kurioje jų dalis viršijo 84 proc. Lietuvos piliečiai tarp imigrantų paprastai sudarydavo daugumą, tačiau nuo 2016 m. jų dalis imigrantų struktūroje pradėjo

mažėti²⁷ ir 2017 m. sudarė apie 50 proc. Palyginti su 2016 m., imigravusių Ukrainos piliečių skaičius padidėjo 2,7 karto, Baltarusijos piliečių – 2,3 karto (LSD 2018)²⁸.

Vidaus ir tarptautinės migracijos srutai didžiausią neigiamą įtaką turėjo Panevėžio ir Tauragės apskritys (8 pav.). Visose apskrityse 2017 m. buvo užfiksuota neigiama tarptautinė migracija. Dėl vidaus migracijos labiausiai traukėsi Tauragės, Telšių ir Panevėžio apskritys, plėtėsi – Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus apskritys²⁹. Vilniaus apskritis – vienintelė, kurioje vidaus ir tarptautinės migracijos balansas yra teigiamas, faktiškai – dėl vidinės migracijos traukos, ypač Vilniaus mieste.

8 pav. Išvykusiųjų ir atvykusiųjų³⁰ skaičius santykis apskrityse 2017 m.

Šaltinis: LSD; skaičiavimai: MOSTA

4.2 Socialinė aplinka

- Maždaug pusė namų ūkių Lietuvoje „gana sunkiai verčiasi“, ypač kaimuose (2016 m. 53 proc.).
- Asmenys, patiriantys skurdo riziką ir socialinę atskirtį, 2017 m. miestuose sudarė 24,7 proc., kaimuose – gerokai daugiau (39,5 proc.).
- Švietimui skiriamos lėšos yra mažiausios tarp visų namų ūkių vartojimo išlaidų (2016 m. - 2,3 euro).

Statistikos departamento duomenimis³¹, Lietuvoje

2016 m. maždaug pusė namų ūkių (49 proc.) „gana sunkiai vertėsi“. Kaimuose tokių ūkių buvo daugiau nei miestuose (atitinkamai 53 proc. ir 46 proc.). Asmenys, patiriantys skurdo riziką ir socialinę atskirtį, 2017 m. miestuose sudarė 24,7 proc., kaimuose – gerokai daugiau (39,5 proc.). Skurdo rizikos lygis šalyje išaugo nuo 21,9 proc. 2016 m. iki 22,9 proc. 2017 m., daugiausia dėl padidėjusio skurdo lygio miestuose³². Viena iš galimų priežasčių – augantis pensininkų skaičius. Vertinant 18 metų ir vyresnių asmenų skurdo lygio tendencijas matyti,

²⁴ 2016 m. 41 proc. išvykusiųjų (16–24 metų amžiaus) turėjo žemesnį nei vidurinį išsilavinimą, 27 proc. – vidurinį išsilavinimą (MOSTA 2018).

²⁵ 2016 m. 15 proc. išvykusiųjų (16–24 metų amžiaus) turėjo profesinį, 16 proc. – aukštąjį išsilavinimą. Tarp baigusiu aukštąjį mokslą emigrantų patenka ir tie, kurie emigruoja tęsti mokslą (magistrantūros, doktorantūros užsienyje) (MOSTA 2018).

²⁶ Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017 m. jie sudarė 33,1 proc. Kiek mažiau sudarė 35–44 metų amžiaus žmonės (22,5 proc.). 20–24 metų amžiaus jaunuoliai sudarė 11,7 proc.

²⁷ Nuo 2011 iki 2015 m. lietuviai imigrantų struktūroje sudarydavo daugiau kaip 80 proc., 2016 m. jų dalis sumažėjo iki 70,5 proc. (LSD 2018).

²⁸ Ukrainos piliečiai 2017 m. sudarė 21,3 proc., baltarusiai – 13,3 proc. visų imigrantų (LSD 2018).

²⁹ 2017 m. bendrasis neto vidaus migracijos rodiklis (1 tūkst. gyventojų) Tauragės, Telšių ir Panevėžio apskrityse buvo neigiamas ir siekė atitinkamai 8,2, 7 ir 6,9, o Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus apskrityse buvo teigiamas, atitinkamai 2,0, 3,1 ir 5,8 (LSD 2018).

³⁰ Skaičiuojami vidaus ir tarptautinės migracijos srutai.

³¹ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize/>

³² Nuo 15,6 proc. 2016 m. iki 17,3 proc. 2017 m.

kad 2013–2017 m. labiausiai išaugo senatvės pensininkų ir neaktyvių gyventojų skurdo lygis. Bedarbių skurdo lygis visais metais viršijo 60 proc. Kaimuose skurdo lygis ir toliau išlieka didelis (34,4 proc. 2017 m.). Skurdo rizikos gyliš³³ kaime didesnis nei mieste (atitinkamai 30,0 proc. ir 26,1 proc. 2017 m.). Duomenų apie skurdo lygį pagal apskritis ar savivaldybes nėra.

Vidutinės vartojimo išlaidos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį, 2012–2016 m. padidėjo 20 proc.³⁴ Švietimui skiriamos lėšos yra mažiausios tarp visų vartojimo išlaidų ir 2016 m. sudarė 2,3 euro. Mieste piniginių išlaidos švietimui buvo beveik dvigubai didesnės už išlaidas kaime (atitinkamai 2,7 euro ir 1,5 euro 2016 m.).

4.3 Ekonominė aplinka

- 2018 m. pradžioje 44,8 proc. visų šalyje registruotų įmonių buvo įregistruotos Vilniaus apskrityje.

- Maždaug 81 proc. šalyje veikiančių įmonių yra mažos (iki 9 darbuotojų). Įmonės, turinčios daugiau nei 250 darbuotojų, sudaro apie 0,5 proc. šalies įmonių struktūroje.

- Visose apskrityse vyrauja prekybos įmonės.

- Daugumą gyventojų sudaro ekonomiškai aktyvūs asmenys. Jų procentas apskrityse svyruoja nuo 51,3 proc. Tauragės apskrityje iki 65 proc. Vilniaus apskrityje.

- 2017 m. pradžioje absoliuti dauguma samdomų darbuotojų dirbo paslaugų sektoriuje (68 proc.), kiti dirbo pramonėje (19 proc.), statybose (7 proc.) ir žemės ūkyje (2 proc.). Pagal profesijų grupes samdomi darbuotojai pasiskirstė taip: vadovai (LPK 1) – 12 proc., technikai ir specialistai (LPK 2 ir 3) – 33 proc., tarnautojai ir darbininkai (LPK 4, 5, 6, 7 ir 8) – 43 proc., nekvalifikuoti darbininkai (LPK 9) – 12 proc.

- Tik savarankiškai dirbančių asmenų dalis ekonomiškai aktyvių gyventojų struktūroje svyruoja nuo 4,8 proc. Utenos apskrityje iki 6,9 proc. Tauragės apskrityje. 2018 m. antrajame ketvirtyje didžiausia dalis (apie 51 proc.) savarankiškai dirbančių gyventojų dirbo paslaugų sektoriuje.

- 2017 m. pradžioje aukštosiose mokyklose studijavo maždaug 50 proc. visų besimokančių 16–74 m. amžiaus gyventojų, profesinio mokymo įstaigose – beveik tris kartus mažiau. Vertinant 16–25 m. amžiaus jaunuolių mokymąsi pagal švietimo

grandis, proporcijos buvo tokios: bendrajame ugdyme – 39 %, proc., profesiniame mokyme – 15 proc., aukštajame moksle – 46 proc.

- Laisvų darbo vietų lygis 2018 m. I ketv. sudarė 1,6 proc. ir buvo mažesnis už vidutinį ES (2,2 proc.). Sunkiausia buvo rasti darbuotojų į darbo vietas viešojo valdymo ir gynybos ir privalomojo socialinio draudimo, finansinės ir draudimo veiklos, informacijos ir ryšio veiklos srityse. Daugiausiai darbo vietų siūlė apdirbamoji gamyba (3815).

- 2017 m. nedarbo lygis Lietuvoje siekė 7,1 proc. Didžiausias nedarbas užfiksuotas Utenos apskrityje (beveik 15 proc.), mažiausias – Vilniaus apskrityje (4,8 proc.).

- 2017 m. pradžioje 16–25 metų amžiaus samdomų darbuotojų mėnesinės bruto pajamos sudarė 567 eurus, 26–55 metų amžiaus – 759 eurus, 56–65 metų amžiaus – 680 eurų, vyresnių kaip 66 metų amžiaus grupės – 571 eurą. Didesnių skirtumų tarp jaunimo pajamų apskrityse nepastebėta.

Ūkio subjektai

Lietuvoje kasmet įregistruojama vis daugiau įmonių visose apskrityse, ypač Vilniaus, (44,8 proc. visų (225 667) 2018 m. pradžioje įregistruotų įmonių). Veikiančių ūkio subjektų dalis nuo visų įregistruotų 2018 m. pradžioje buvo 46,1 proc. (šiek tiek mažesnė nei 2017 m. – 47,5 proc.). Lietuvoje vyrauja mažos (iki 9 darbuotojų) įmonės. Jos 2018 m. pradžioje sudarė 81,1 proc. Ūkio subjektų, kuriuose dirbo daugiau nei 250 darbuotojų, dalis siekė tik 0,5 proc. veikiančių įmonių struktūroje (LSD 2018a).

Dauguma veikiančių ūkio subjektų yra prekybos įmonės. Jos vyrauja visose apskrityse. Taip pat daug įmonių yra veiklos srityse „Kita aptarnavimo veikla³⁵“ ir „Profesinė, mokslinė ir techninė veikla³⁶“. Kiekviena jų veikiančių įmonių struktūroje 2018 m. pradžioje sudarė kiek daugiau nei 10 proc. Nedaug atsiliko ir tokios ekonominės veiklos rūšys (EVR) kaip „Transportas ir saugojimas“, „Statyba“ ir „Apdirbamoji gamyba“ (atitinkamai 7,8 proc., 7,7 proc. ir 7,5 proc.).

Ekonomiškai aktyvūs gyventojai

2017 m. pradžioje daugiausiai ekonomiškai aktyvių gyventojų³⁷ buvo Vilniaus ir Kauno apskrityse, mažiausiai – Tauragės apskrityje (9 pav.). Daugumą

³³ Skurdo gyliš parodo skurdo gilumą, t. y. kokia dalimi vidutinės skurstančių gyventojų pajamos mažesnės už skurdo ribą. Statistikos departamento duomenimis, 2017 m. asmens, kuris gyvena vienas, skurdo riba buvo 307 eurai (2016 m. – 282 eurais), o namų ūkio, susidedančio iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų – 644 eurais (2016 m. – 593 eurais).

³⁴ Lietuvos statistikos departamento duomenimis, nuo 247,4 euro 2012 m. iki 297,5 euro 2016 m. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize/#/>

³⁵ Apima grožio salonų, kompiuterių ir kitos įrangos remontą, laidotuvių veiklą ir kt.

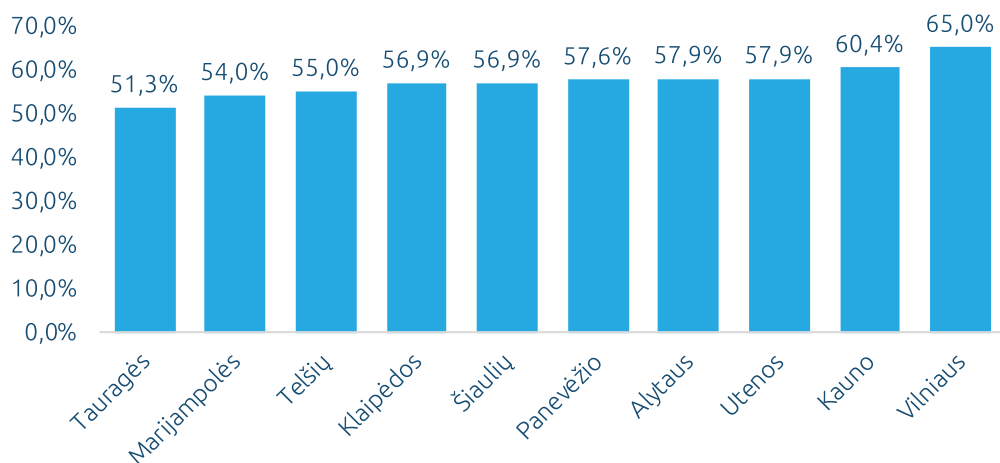
³⁶ Apima teisinę ir apskaitos, konsultacinę valdymo, architektūros, mokslinių tyrimų ir taikomąją, reklamos ir rinkos tyrimų ir kt. veiklą.

³⁷ Ekonomiškai aktyvūs gyventojai, tai dirbantys (samdomi ir savarankiškai dirbantys asmenys) bei bedarbiai (registruoti ir neregistruoti).

ekonomiškai aktyvių gyventojų visose apskrityse sudaro samdomi darbuotojai. Kuo jų dalis

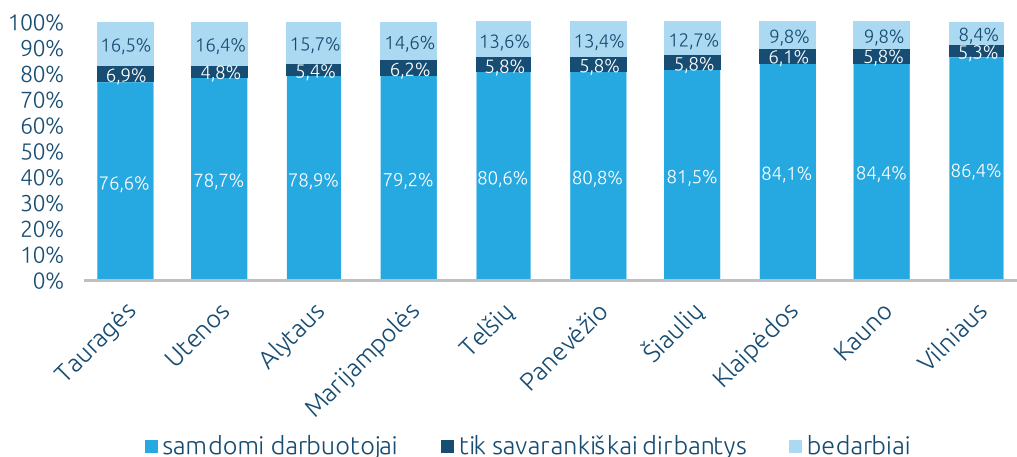
ekonomiškai aktyvių gyventojų struktūroje didesnė, tuo mažesnė bedarbių dalis (10 pav.).

9 pav. 16–74 metų amžiaus ekonomiškai aktyvūs gyventojai apskrityse 2017 m. pradžioje, %

Šaltiniai: SODRA, VMI; skaičiavimai: MOSTA

10 pav. 16–74 metų amžiaus ekonomiškai aktyvių gyventojų struktūra 2017 m. pradžioje, %

Šaltiniai: SODRA, VMI; skaičiavimai: MOSTA

Pažymėtina, kad apie 3,6 proc. samdomų darbuotojų tuo pačiu metu dirba ir savarankiškai. Vilniaus apskritis 2017 m. pradžioje išsiskyrė didžiausia tokių darbuotojų dalimi (4,5 proc.), o Marijampolės – mažiausia (2,7 proc.). Tik savarankiškai dirbančių gyventojų dalis bendroje ekonomiškai aktyvių gyventojų struktūroje (10 pav.) varijuoja nuo 4,8 proc. Utenos apskrityje iki 6,9 proc. Tauragės apskrityje. Remiantis oficialiaja statistika³⁸, 2018 m. antrajame ketvirtyje didžiausia

dalį (apie 51 proc.) savarankiškai dirbančių žmonių dirbo paslaugų sektoriuje. Kiek mažesnė dalis teko žemės ūkiui, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui (apie 30 proc.). Pramonėje ir statybose savarankiškai dirbančiųjų dalis skyrėsi mažai (apie 9–10 proc.). Šios proporcijos gana pastovios. Lyginant 2017 ir 2018 m. pirmojo ir antrojo ketvirčių duomenis matyti, kad šiek tiek sumažėjo savarankiškai dirbančiųjų paslaugų ir statybos veiklos srityse ir padaugėjo pramonės ir žemės ūkiui srityse.

³⁸ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=1a3681b0-7084-4fea-a8d8-56fd5e04169a#/>

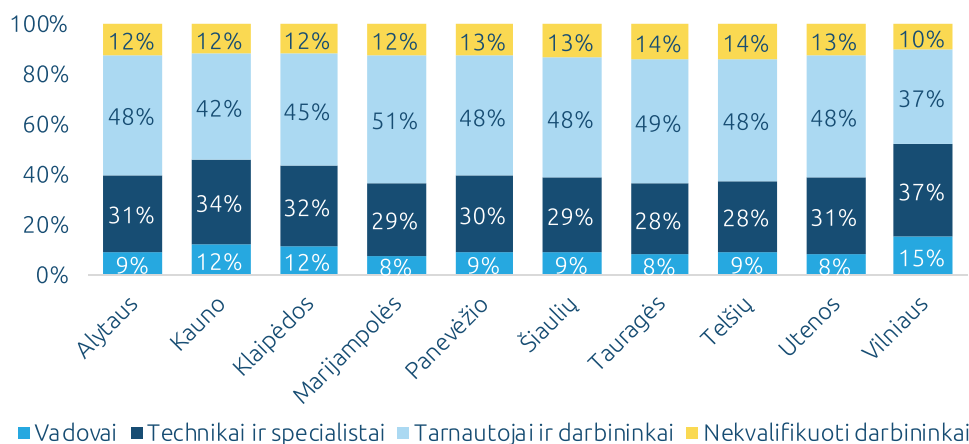
Samdomi darbuotojai

Samdomų darbuotojų³⁹ pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis rodo, kad 2017 m. pradžioje didžiausią dalį sudarė dirbantieji paslaugų sektoriuje (beveik 68 proc.), pramonėje dirbo apie 19 proc., o statybos sektoriuje – apie 7 proc. visų samdomų darbuotojų. Žemės ūkyje samdomų darbuotojų dalis buvo kiek didesnė už 2 proc.⁴⁰ Galima pastebėti tam tikrą specifiką pagal apskritis. Pavyzdžiui, paslaugų sektorius didžiausias Vilniaus apskrityje (beveik 75 proc.). Pramonės dalis buvo didžiausia Utenos, Panevėžio ir Telšių apskrityse (apie 23–24 proc.). Telšių apskritis išsiskyrė gana

didele, palyginti su kitomis apskritimis, samdomų darbuotojų dalimi statybų sektoriuje (kiek daugiau nei 10 proc.). Nagrinėjamu laikotarpiu kelis kartus daugiau samdomų darbuotojų dirbo privačiame nei viešajame sektoriuje (atitinkamai 67 proc. ir 26 proc.). Utenos apskrityje dirbančiųjų viešajame sektoriuje dalis siekė 33 proc. ir buvo didžiausia tarp visų apskričių.

Samdomų darbuotojų struktūroje pagal profesijų grupes 2017 m. pradžioje vadovai sudarė 12 proc., technikai ir specialistai – 33 proc., tarnautojai ir darbininkai – 43 proc., nekvalifikuoti darbininkai⁴¹ – 12 proc. Darbuotojų struktūra pagal profesijų grupes apskrityse pavaizduota 11 pav.

11 pav. 16–74 metų amžiaus samdomų darbuotojų pasiskirstymas pagal profesijų grupes apskrityse 2017 m. pradžioje, %

Šaltinis: SODRA; skaičiavimai: MOSTA

Pagal amžiaus struktūrą samdomi 16–74 metų amžiaus darbuotojai 2017 m. pradžioje pasiskirstė taip: 16–25 metų amžiaus – maždaug 10 proc., 26–55 metų amžiaus – apie 70 proc., 56–65 metų amžiaus – apie 17 proc., vyresni – 2 proc. Jaunimas mažiausią dalį tarp samdomų darbuotojų sudarė Vilniaus ir Klaipėdos apskrityse (mažiau nei 10 proc.), didžiausią – Tauragės, Telšių ir Marijampolės apskrityse (daugiau nei 12 proc.).

Besimokantys 16–74 m. amžiaus gyventojai

Ekonomiškai aktyvių gyventojų, kurie mokosi,

dalis šalies mastu siekia 5,2 proc. Tokių gyventojų daugiausiai Kauno apskrityje (12 pav.). Nors beveik visose apskrityse didžiausią dalį pagal profesijų grupes sudaro darbininkai ir tarnautojai, t. y. asmenys, turintys žemesnį nei aukštasis išsilavinimą (11 pav.), besimokančiųjų proporcijos pagal švietimo grandis yra kitokios: aukštosiose mokyklose studijuoja maždaug 50 proc. visų besimokančių 16–74 m. amžiaus gyventojų, o profesinio mokymo įstaigose – beveik tris kartus mažiau⁴². Tokia padėtis galbūt yra dėl vis dar egzistuojančios nuostatos, kad profesinį mokymą renkasi blogiausieji.

Vilniaus apskrityje situacija išskirtinė: specialistų

³⁹ Skaičiuojami juridinių asmenų samdomi darbuotojai.

⁴⁰ Toks mažas procentas galimai yra todėl, kad skaičiuojami tik juridinių asmenų samdomi darbuotojai, t. y. neįskaituojami individualių ūkininkų (fizinis asmenų) samdomi darbuotojai.

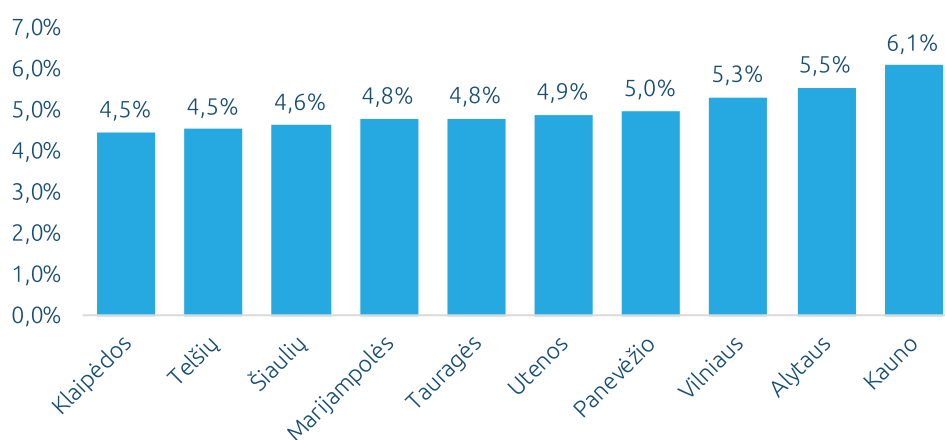
⁴¹ Technikų ir specialistų grupė apima 2 (išsilavinimas – ISCED 6 ar aukštesnis) ir 3 (išsilavinimas – ISCED 5) pagrindines grupes pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių, tarnautojų ir darbininkų – 4, 5, 6 ir 7 (išsilavinimas ISCED 2–ISCED 4) pagrindines grupes.

⁴² 2017 m. pradžioje besimokančių 16–74 metų amžiaus žmonių dalis bendrajame ugdyme buvo 34 proc., profesiniame – 18 proc. ir aukštajame moksle – 49 proc. visų 16–74 metų amžiaus besimokančių asmenų. Šaltiniai: ŠVIS, GR; skaičiavimai: MOSTA.

(aukštasis išsilavinimas) ir darbininkų (žemesnis nei aukštasis išsilavinimas) dalys samdomų darbuotojų pasiskirstymo pagal profesijų grupes struktūroje yra vienodos. Kaip vieną iš priežasčių galima įvardyti tai, kad Vilniaus mieste sukonzentruoti verslai, kuriems reikia aukštąjį išsilavinimą turinčių darbuotojų. Pvz., iš 60 Lietuvoje įsteigtų paslaugų centrų (jie dažniausiai vykdo finansų ir apskaitos, informacinių technologijų ir personalo valdymo operacijas) 41 veikia Vilniuje (Invest Lithuania 2017). Kitas pavyzdys sietinas su 16–74 metų amžiaus darbuotojų

skaičiumi tokiose ekonominės veiklos srityse kaip informacinės technologijos, finansinė ir draudimo veikla, nekilnojamojo turto operacijos, profesinė, mokslinė ir techninė veikla. Vilniuje minėtose veiklos srityse dirba 49 proc.⁴³ visų šalyje šiose veiklos srityse dirbančių žmonių. Todėl logiška, kad Vilniaus apskrityje dauguma besimokančiųjų yra aukštųjų mokyklų studentai. Kita vertus, 16–74 metų amžiaus besimokančiųjų dalis profesiniame mokyme yra neproporcingai maža – apie 12 proc.

12 pav. 16–74 metų amžiaus besimokančių gyventojų dalis tarp visų ekonomiškai aktyvių gyventojų apskrityse 2017 m. pradžioje, %

Šaltiniai: ŠVIS, GR; skaičiavimai: MOSTA

Tarp besimokančiųjų profesiniame mokyme vyrauja jauni, 16–25 m. amžiaus žmonės (apie 70 proc.). Ši proporcija skiriasi pagal apskritis (13 pav.). Pavyzdžiui, Kauno apskrityje gana didelę dalį besimokančiųjų profesinio mokymo įstaigose sudaro 26–55 m. amžiaus asmenys. Vienos priežasties, kodėl susiklosčiusi tokia situacija, nėra. Tam tikrų sąsajų galima pastebėti lyginant besimokančių ir ekonomiškai aktyvių gyventojų proporcijas apskrityse (9 pav.), t. y. vyresnių asmenų, besimokančių profesiniame mokyme dalis didesnė apskrityse, kuriose yra didesnė ekonomiškai aktyvių gyventojų dalis. Tarp priežasčių - esant didesnam šių gyventojų skaičiui, santykinai didesnis ir bedarbių skaičius. Tarp bedarbių vyrauja vyresni nei 29 metų asmenys⁴⁴, o viena iš priemonių, kuriomis siekiama padėti darbo ieškantiems žmonėms, – profesinis mokymas.

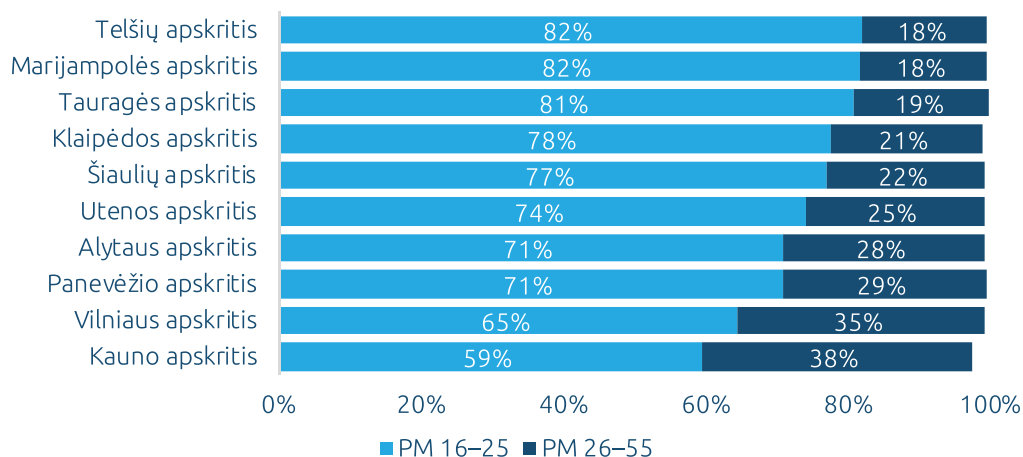
Visose apskrityse 16–25 metų amžiaus jaunuoliai

dažniau mokosi bendrojo ugdymo ar aukštosiose mokyklose nei profesinio mokymo įstaigose (14 pav.). Galima palyginti: 2017 m. pradžioje bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 39 proc., profesinio mokymo įstaigose – 15 proc., aukštosiose mokyklose – 46 proc. visų 16–25 m. amžiaus besimokančių jaunuolių. Tai dar kartą patvirtina, kad profesinio mokymo patrauklumas, palyginti su bendrojo ugdymu ir aukštuoju mokslu, yra gana mažas. Tarp vyresnių (26–55 m. amžiaus) žmonių proporcijos kiek keičiasi, t. y. besimokančiųjų bendrajame ugdyme mažėja, o besimokančiųjų profesiniame mokyme ir aukštajame moksle daugėja. Šiame amžiaus tarpsnyje skirtumai tarp apskričių gan dideli, skaičiai skiriasi keletą kartų. Pavyzdžiui, dalyvaujančiųjų profesiniame mokyme Alytaus apskrityje dalis yra dvigubai didesnė nei Vilniaus apskrityje. Tikėtina, kad pagrindinės priežastys sietinos su teritoriniais darbo rinkos ir švietimo paslaugų pasiūlos skirtumais.

⁴³ 2017 m. pradžios duomenys. Šaltiniai: ŠVIS, GR; skaičiavimai: MOSTA.

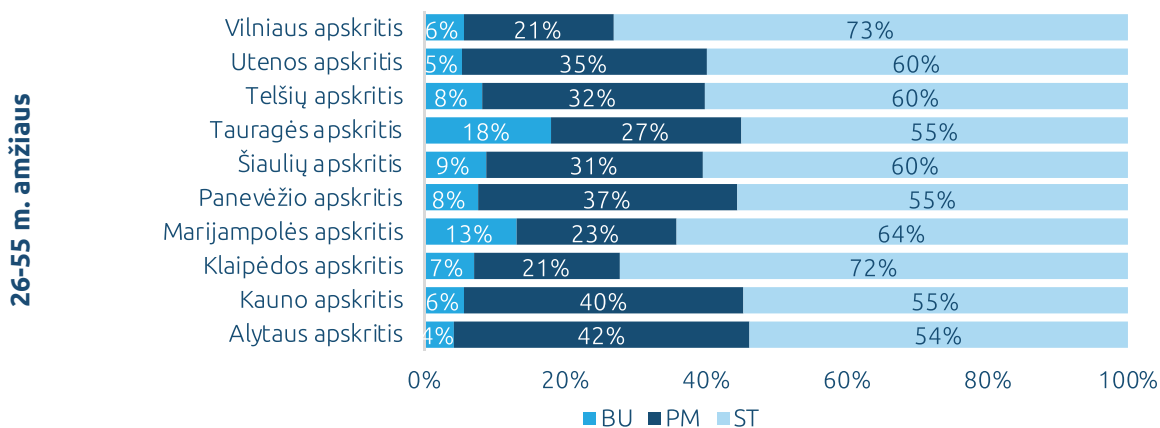
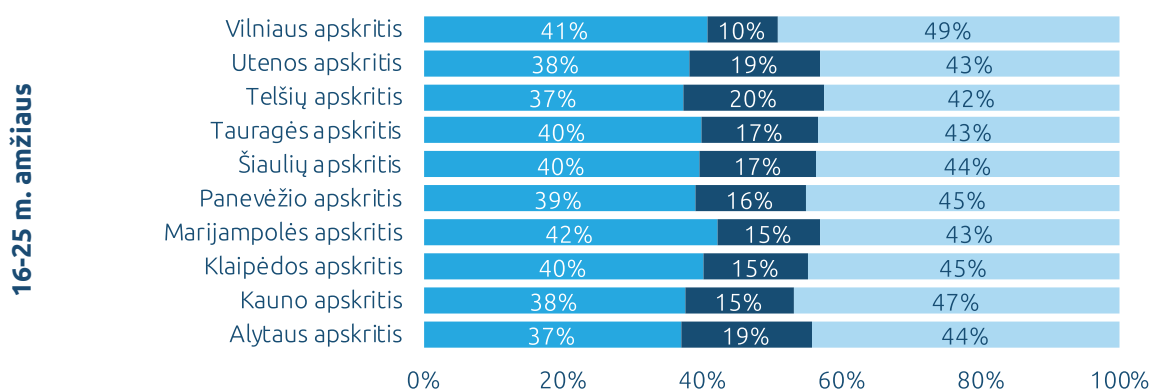
⁴⁴ 2017 m. vyresni nei 29 metų bedarbiai sudarė 84 proc. visų bedarbių. Skaičiavimai atlikti, naudojant vidutinius metinius skaičius: https://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/rodikliai_men_pabaigoje.aspx

13 pav. Profesiniame mokyme besimokantys 16–74 metų amžiaus gyventojai apskrityse pagal amžiaus grupes 2017 m. pradžioje, %

Šaltiniai: ŠVIS, GR; skaičiavimai: MOSTA

14 pav. 16–25 ir 26–55 metų amžiaus besimokančių gyventojų pasiskirstymas šalyje ir apskrityse pagal švietimo grandis 2017 m. pradžioje, %

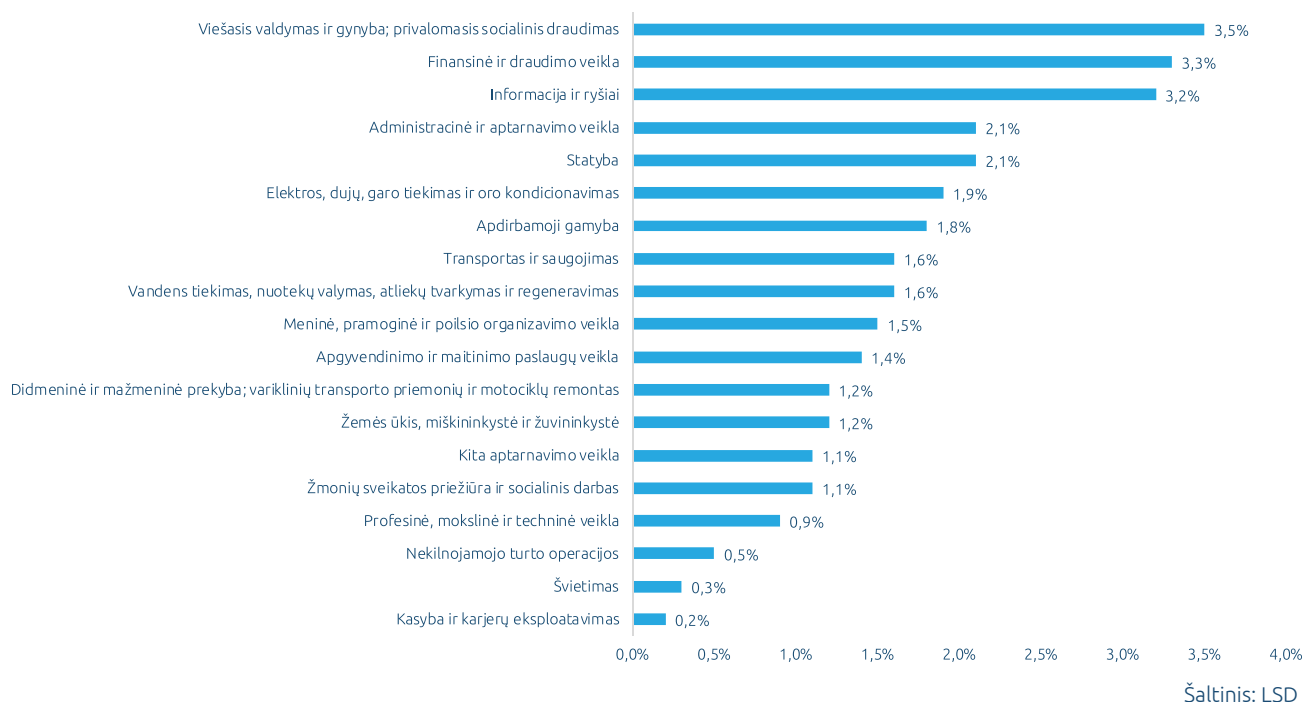
Šaltiniai: ŠVIS, GR; skaičiavimai: MOSTA

Laisvos darbo vietos ir nedarbas

Laisvų darbo vietų lygis⁴⁵ parodo, kokią dalį visų šalyje esančių darbo vietų sudaro neužpildytos pozicijos. Nors 2018 m. pirmajame ketvirtyje absoliutus laisvų darbo vietų skaičius šiek tiek sumažėjo, tačiau lygis nepakito, t. y. liko toks pat kaip ir 2017 m. (1,6 proc.), ir rodiklis buvo mažesnis už 2018 m. I ketv. ES vidurkį (ES 28 buvo 2,2

proc.⁴⁶). Sunkiausia buvo rasti darbuotojų į darbo vietas viešojo valdymo ir gynybos, privalomojo socialinio draudimo, finansinės ir draudimo veiklos, informacijos ir ryšio veiklos srityse. Panašios tendencijos buvo 2017 m. ketvirtąjį ketvirtį. Pagal absoliučius skaičius daugiausiai darbo vietų siūlė apdirbamoji gamyba (3815) ir viešojo valdymo ir gynybos ir privalomojo socialinio draudimo sektorius (2966)⁴⁷.

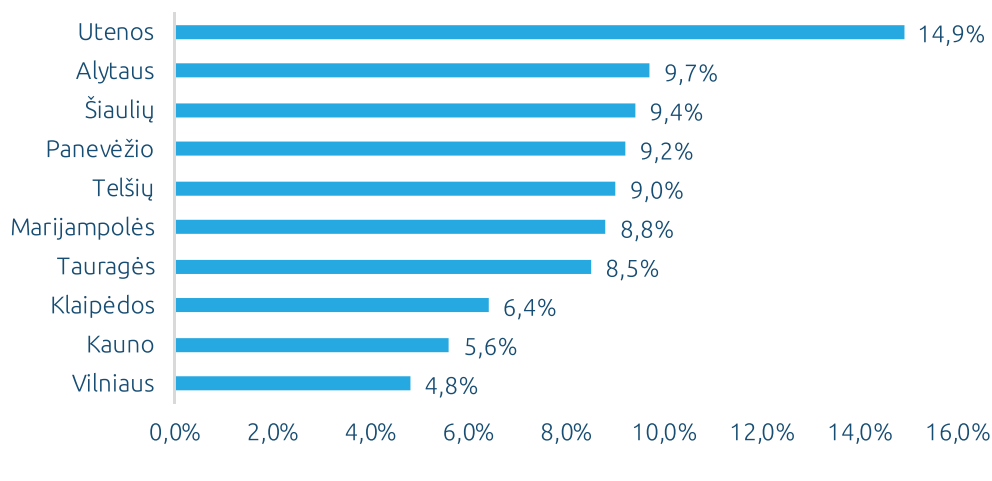
15 pav. Laisvų darbo vietų lygis pagal ekonominės veiklos rūšis 2018 m. I ketv., %

Remiantis gyventojų užimtumo statistinio tyrimo vertinimais⁴⁸, nedarbo lygis Lietuvoje 2017 m. buvo 7,1 proc. (mažesnis, nei 7,9 proc. 2016 m.).

Didžiausias nedarbas (beveik 15 proc.) užfiksuotas Utenos apskrityje, mažiausias – Vilniaus (4,8 proc.).

16 pav. Nedarbo lygis pagal apskritis 2017 m., %

⁴⁵ Laisvų darbo vietų ir visų darbo vietų santykis procentais.

⁴⁶ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Job_vacancy_statistics

⁴⁷ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>

⁴⁸ https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/3329771/Cyventoju_uzimtumais_ir_nedarbas.pdf

Lietuvos statistikos departamento kas ketverius metus atliekamo darbo užmokesčio tyrimo duomenimis, 2014 m. Lietuvoje vidutinis bruto darbo užmokestis buvo 696,6 euro. Jaunuolių iki 20 metų amžiaus atlyginimas buvo mažesnis – 434,5 euro, o jaunimo 20–29 m. amžiaus grupėje – 632,6 euro⁴⁹. 2017 m. sausio mėn. duomenimis, samdomų jaunų darbuotojų (16–25 metų amžiaus) pajamos buvo

apie 567 eurus, t. y. maždaug 19 proc. mažesnės nei vyresnių darbuotojų⁵⁰. Didesnių skirtumų tarp jaunimo pajamų apskrityse nepastebėta. Analizuojant savarankiškai dirbančių žmonių mėnesines bruto pajamas nustatyta, kad 2016 m. jos apytiksliai sudarė apie 900 eurų. Šiuo atveju jaunimo grupėje (16–25 metų amžiaus) pajamos gerokai mažesnės (sudarė apie 617 eurų).

5. POKYČIAI LIETUVOS PROFESINIO MOKYMO POLITIKOJE

- Numatoma tinklo pertvarka. Didžiuosiuose miestuose – didesnė mokyklų specializacija; regionų centruose – regionų ūkio poreikius tenkinančios profesinės mokyklos; kaimo gyvenamosiose vietovėse – konsoliduotas profesinių mokyklų tinklas.

- Profesinio mokymo priėmimo planavimas. Preliminarūs finansuojamų ir nefinansuojamų vietų skaičiai turi būti nustatomi įvertinus Nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos sistemos informaciją, regionų plėtros tarybų siūlymus ir valstybės finansines galimybes.

- Išplėstos sektorialių profesinių komitetų funkcijos. Priskirtas kvalifikacijų sistemos formavimo ir profesinio mokymo klausimų koordinavimas konkrečiuose sektoriuose. Įtvirtintas komitetų narių darbo apmokėjimas.

- Supaprastinta profesinių standartų rengimo ir tvirtinimo procedūra. Standartų tvirtinimo atsakomybė priskirta Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrui. Standartai atnaujinami ne rečiau kaip kartą per penkerius metus. Formaliojo profesinio mokymo programos per 12 mėnesių nuo standartų atnaujinimo turi būti su jais suderintos.

- Praplėstas profesinio mokymo kokybės užtikrinimas. Profesinio mokymo įstaigų vertinimas turi būti atliekamas ne rečiau kaip kartą per 5 metus. Programų vertinimas apima jų įgyvendinimo kokybės analizę. Antrą kartą gavus neigiamą įvertinimą, gali būti priimtas sprendimas dėl licencijos naikinimo.

Profesinio mokymo įstaigų valdymo naujovės. Iki 2019 m. sausio 1 d. visos profesinio mokymo įstaigos turi būti pertvarkytos į viešąsias. Nustatyta 9 narių taryba – kolegialus profesinio įstaigos valdymo organas, kurio kadencija – 5 metai.

- Apibrėžtas turto disponavimas. Valstybė gali

perduoti valstybinėms PM įstaigoms materialųjį ir nematerialųjį turtą patikėjimo teise ne ilgesniam nei 20 metų terminui. Turto perdavimo tretiesiems asmenims sandoriai sudaromi remiantis rinkos kainomis ir pritarus Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai. Valstybinės PM įstaigos gali įkeisti ne daugiau 20 proc. nuosavybės teise valdomo materialiojo turto.

Artimiausius kelerius metus didžiausi pokyčiai, turėsiantys įtakos profesinio mokymo sistemai, bus susiję su pastangomis pertvarkyti šį sektorių taip, kad jis atlieptų valstybės ekonominę raidą. Šių pokyčių pagrindas – 2017 m. pabaigoje priimta nauja Profesinio mokymo įstatymo redakcija (LRS 2017), kuria iš esmės keičiama profesinių mokyklų valdymo ir mokymo kokybės užtikrinimo sistema, koreguojamas mokymo organizavimas, planavimas, turto disponavimas, nustatomos naujos užduotys profesinio mokymo politikos formuotojams ir įgyvendintojams. Verta atkreipti dėmesį, kad planuojamų pokyčių įgyvendinimo sėkmė nemaža dalimi priklausys ne tik nuo politikos formuotojų gebėjimo valdyti pertvarkos procesus, bet ir nuo pačių profesinio mokymo įstaigų ir socialinių partnerių gebėjimo prisiimti užduotis, numatytas įstatyme.

Kadangi nemažos dalies įstatymo nuostatų įsigaliojimo terminas buvo nukeltas į 2019 m. sausio 1 d., toliau pristatant pokyčius konkrečiose srityse kartu apžvelgiami ir pagrindiniai pasirengimo įgyvendinti tas nuostatas 2018 m. darbai.

Profesinio mokymo tinklo pertvarka

Naujojoje Profesinio mokymo įstatymo redakcijoje

⁴⁹ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=1a3681b0-7084-4fea-a8d8-56fd5e04169a#/>

⁵⁰ 26–55 metų amžiaus grupėje – 759 eurai, 56–65 metų amžiaus grupėje – 680 eurų, vyresnių kaip 66 metų asmenų amžiaus grupėje – 571 euras.

įtvirtinta nuostata, pagal kurią profesinio mokymo įstaigų tinklas turi būti vystomas atsižvelgiant į valstybės, savivaldybės ir šalies ūkio poreikius (LRS 2017). Įgyvendinant šią nuostatą, tikimasi suderinti profesinio mokymo įstaigų įgyvendinamų programų pasiūlą su regione veikiančių įmonių poreikiais, sukurti kokybiško profesinio mokymo, efektyvaus finansų naudojimo, optimalaus investavimo į profesinio mokymo infrastruktūrą ir žmogiškuosius išteklius sąlygas (ŠMM 2018b).

Nustatyti trys profesinio mokymo įstaigų tinklo pertvarkos 2018–2020 m. prioritetai (ŠMM 2018b). Pirmasis apima didžiuosius šalies miestus (Vilnių, Kauną ir Klaipėdą), kuriuose orientuojamasi į didesnę mokyklų specializaciją, kartu vystant atskirų ūkio šakų sektorinius praktinio mokymo centrus. Antrasis prioritetas nukreiptas į regionų centruose ir didesniuose rajonų centruose veikiančias įstaigas, siekiant jas vystyti kaip įvairius regiono ūkio poreikius tenkinančias mokyklas. Trečiasis tinklo tvarkymo prioritetas skirtas kaimo gyvenamosioms vietovėms (pvz., Aukštadvariui, Daugams, Joniškėliui, Simnui, Smalininkams, Veisiejams, Žiemeliui). Čia pokyčiai siejami su švietimo paslaugų konsolidavimu - mokyklų, kuriose būtų galima gauti kokybišką bendrąjį ugdymą ir profesinį mokymą, kūrimu arba nedidelių įstaigų pertvarkymu į didesnių skyrius ar filialus.

Planuojama pertvarką įgyvendinti iki 2020 m. pabaigos (ŠMM 2018b). Po jos iš šiuo metu esančių 70 profesinio mokymo įstaigų, kuriose Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, turėtų likti 65, planuojama panaikinti ne mažiau 50 proc. dubliuojamų profesinio mokymo programų, vykdomų toje pačioje gyvenamojoje vietovėje esančiose profesinio mokymo įstaigose, ir pasiekti, kad ne mažiau kaip 80-ies procentų visų profesinio mokymo įstaigų mokinių praktinio mokymo užsiėmimai vyktų sektoriniuose praktinio mokymo centruose (ŠMM 2018b).

Profesinio mokymo planavimas ir organizavimas

Tobulinant planavimo ir priėmimo į PM įstaigas

nuostatas, įstatyme (LRS 2017) nustatyta, kad tiek preliminarūs konkrečiais metais į profesinio mokymo įstaigas priimamų mokinių skaičiai, tiek finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiai turi būti nustatomi įvertinus Nacionalinės žmogiškųjų išteklių stebėsenos informaciją, regionų plėtros tarybų siūlymus ir valstybės finansines galimybes. Įtvirtintas principas, jog valstybės finansuojamos vietos profesinio mokymo įstaigoms tenka pagal stojančiųjų pasirinkimą, neviršijant valstybinėms profesinio mokymo įstaigoms nustatyto bendro vietų skaičiaus. Atsižvelgiant į reglamentavimo pakeitimus, rengiantis 2018 metų priėmimui, buvo atitinkamai atnaujinti priėmimo organizavimo dokumentai⁵¹, o įgyvendinant nuostatą dėl centralizuoto priėmimo šiais metais sudaryta galimybė stoti ir į tęstinio profesinio mokymo programas per centralizuotą sistemą⁵².

Naujojoje Profesinio mokymo įstatymo redakcijoje (LRS 2017) įtvirtinta galimybė Vyriausybės nustatyta tvarka nuo 2019 metų mokymą pameistrystės forma organizuoti ne tik pagal formaliojo, bet ir pagal neformaliojo profesinio mokymo programas. Įstatymas papildytas ir pameistrystės planavimo nuostatomis, kuriomis reglamentuojama, kad mokymas pameistrystės forma būtų vykdomas tik gavus sektorinių profesinių komitetų įvertinimą dėl nustatytos organizavimo apimties atitinkamame ūkio sektoriuje. Taip pat įstatyme nustatyta, kad pameistrystės darbo sutartys galėtų būti sudaromos tik su mokiniais, įgijusiais pagrindinį išsilavinimą, ir tais atvejais, kai mokinys mokosi pagal vidurinio ugdymo programą, mokymas vykdomas pameistriui patogiu laiku, o darbdavys privalėtų sudaryti sąlygas baigti vidurinio ugdymo programas. Kalbant apie rengiamas priemones, galinčias turėti įtakos pameistrystės modelio plėtrai, verta atkreipti dėmesį, jog iki 2018 m. IV ketvirčio⁵³ planuojama sukurti mechanizmą, leisiantį kompensuoti įmonių išlaidas, patiriamas vykdant profesinį mokymą pameistrystės forma.

Yra naujovė, sietina su neformaliai įgytų kompetencijų pripažinimu: pažymėjimas (vienas iš kvalifikacijos ir mokymosi pasiekimus įrodančių dokumentų) turi būti išduodamas ne tik baigus

⁵¹ Aktualūs dokumentai: 1) Švietimo ir mokslo ministro 2018-04-05 įsakymas Nr. V322 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 25 d. įsakymo Nr. ISAK-1019 „Dėl priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo, TAR, 2018-04-05, Nr. 5446; 2) Švietimo ir mokslo ministro 2017-05-17 įsakymas Nr. V-373 (pakeista redakcija – Švietimo ir mokslo ministro 2018-03-27 įsakymas Nr. V-289) „Dėl Asmenų, pageidaujančių mokytis pagal pirminio arba tęstinio profesinio mokymo programas, bendrojo priėmimo į valstybinę ar savivaldybės arba nevalstybinę profesinio mokymo įstaigą tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR, 2017-05-18, Nr. 8333; 3) Švietimo ir mokslo ministro 2018-06-08 įsakymas Nr. V-508 „Dėl valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR, 2018-05-29, Nr. 8624.

⁵² Centralizuotas priėmimas į pirminio profesinio mokymo programas pradėtas 2017 m.

⁵³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017-03-13 nutarimas Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, TAR, 2017-03-13, Nr. 4172. Toks pat mechanizmo sukūrimo terminas nustatytas ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018-04-10 įsakymu Nr. V-344 patvirtintame Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos 2018–2020 metų strateginiame veiklos plane.

profesinio mokymo programos modulį, bet ir įvertinus dalies atitinkamos kvalifikacijos neformaliuoju būdu įgytas kompetencijas (LRS 2017).

Kvalifikacijų sistemos ir profesinio mokymo turinio formavimo pokyčiai

Esminiai reglamentavimo pokyčiai susiję su sektorinių profesinių komitetų (SPK) vaidmeniu formuojant kvalifikacijų sistemą ir tvirtinant profesinius standartus.

Naujojoje Profesinio mokymo įstatymo redakcijoje (LRS 2017) atsisakyta centrinio profesinio komiteto, atsakingo už strateginių kvalifikacijų sistemos formavimo klausimų koordinavimą. Tuo pačiu, plačiau reglamentuojamas sektorinių profesinių komitetų vaidmuo, t. y. be profesinių standartų aprobavimo, jiems priskirtas strateginių kvalifikacijų sistemos formavimo ir profesinio mokymo klausimų konkrečiuose ūkio sektoriuose koordinavimas. Taip pat įtvirtintas jų vaidmuo atliekant išorinį programų vertinimą. Siekiant stiprinti sektorinius profesinius komitetus, įstatymu įtvirtintas SPK narių darbo apmokėjimas. Reglamentuojama, kad sektorinių komitetų uždavinius, funkcijas, komitetų sudarymo ir finansavimo tvarką nustato švietimo ir mokslo ministras kartu su Lietuvos Respublikos ūkio ministru (LRS 2017).

Siekiant supaprastinti esamą profesinių standartų rengimo ir tvirtinimo reglamentavimą, atsisakyta dviejų ministerijų tvirtinimo procedūros⁵⁴. Nuo 2019 m. sausio 1 d. už standartų tvirtinimą bus atsakinga viena švietimo ir mokslo ministro įgaliota institucija. Kartu įstatyme patikslinta profesinio standarto sąvoka⁵⁵ ir nurodytos aiškesnės profesinio standarto sąsajos su profesinio mokymo programomis⁵⁶ ir kvalifikacijų sistema⁵⁷. Be to, nustatyta, kad formaliojo profesinio mokymo programos ne vėliau kaip per 12 mėnesių nuo profesinių standartų patvirtinimo⁵⁸ ar pakeitimo dienos turi būti su jais suderintos, o patys standartai atnaujinami ne rečiau kaip kartą per penkerius metus, gavus SPK išvadas.

Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemos plėtra

Naujojoje Profesinio mokymo įstatymo redakcijoje (LRS 2017) nustatyta, kad profesinio mokymo kokybė užtikrinama taikant profesinio mokymo įstaigų pasirinktas vidines profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemas, išorinį įvertinimą ir akreditavimą⁵⁹, grindžiamus Europos profesinio mokymo kokybės užtikrinimo orientacinės sistemos nuostatomis. Profesinio mokymo teikėjas privalės nuolat tobulinti savo veiklą pagal veiklos savianalizę ir išorinio vertinimo rezultatus.

Įstatymo leidėjai PM įstaigų išorinį vertinimą apibrėžė kaip periodiškai (ne rečiau kaip kartą per penkerius metus) kvalifikacijų tvarkymo institucijos⁶⁰ organizuojamą įstaigų veiklos kokybės nustatymą, kurį atliekant remiamasi įstaigų savianalizės ir stebėsenos duomenimis, įtraukiant išorės ekspertus⁶¹. Kartu įstatyme nustatytas profesinio mokymo programų išorinis vertinimas, kuris apimtų programų įgyvendinimo kokybės analizę (pagal profesinio mokymo teikėjo atliktos savianalizės ir stebėsenos duomenis), dalyvaujant SPK. Šiame procese gali būti pasitelkiami ir išoriniai ekspertai. Taip pat įstatyme numatoma, kad jeigu institucija neįgyvendina per išorinį vertinimą pateiktų rekomendacijų ir antrą kartą iš eilės išorinio vertinimo metu įvertinama neigiamai, Švietimo ir mokslo ministerija gali priimti sprendimą dėl licencijos panaikinimo.

Profesinio mokymo įstaigų valdymas

Įgyvendinant Profesinio mokymo įstatymo nuostatas, iki 2019 m. sausio 1 d. visos biudžetinės profesinės mokyklos turi būti pertvarkytos į viešąsias įstaigas (LRS 2017). Taip bus padidintas mokyklų savarankiškumas ir sudarytos galimybės dalininkų įvairovei (dalininkais galės tapti savivaldybė, socialiniai partneriai ir fiziniai asmenys).

Taip pat įstatymu nustatoma devynių narių taryba – PM įstaigos kolegialus iš įvairių valstybinių

⁵⁴ 2007-04-03 redakcijoje nustatyta, kad už profesinių standartų tvirtinimą yra atsakingos dvi ministerijos (ŠMM kartu su SADM), 2011-06-22 priėmus įstatymo pakeitimus atsakingomis institucijomis patvirtintos ŠMM kartu su ŪM.

⁵⁵ Naujoji sąvoka „Profesinis standartas – ūkio sektoriui arba jo daliai reikalingų visų lygių kvalifikacijų, jas sudarančių kompetencijų ir kvalifikacijos suteikimo reikalavimų aprašas“. Ankstesnė sąvoka „Profesinis standartas – kvalifikacijų, joms įgyti reikalingų kompetencijų, vertinimo kriterijų ir metodų aprašas“.

⁵⁶ Įstatyme (LRS 2017) pakoreguota profesinio mokymo programos apibrėžtis, nurodant aiškią profesinio mokymo programos ir profesinio standarto sąsają: „Profesinio mokymo programa – formalizuota švietimo programa, kurios turiniu, pateikimo būdais ir metodais siekiama suteikti reikalingas kompetencijas pagal profesinį standartą“.

⁵⁷ Įstatyme (LRS 2017) pakoreguota profesinio mokymo apibrėžtis, nurodant aiškią įgyjamą kvalifikaciją ir profesinio standarto sąsają: „Profesinis mokymas – mokymas, vykdomas pagal Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytą tvarką patvirtintas ir įregistruotas profesinio mokymo programos ar jų modulius. Mokomas asmuo įgyja kvalifikaciją (ar jos dalį), atitinkančią profesinį standartą, ar tobulina, keičia arba įgyja kompetenciją, reikalingą įstatymų reglamentuojamam darbiui ar funkcijai atlikti.“

⁵⁸ Iki 2020 metų pabaigos turėtų būti parengti 24 profesiniai standartai (9 iš jų planuojama patvirtinti dar 2018 m.; 1 patvirtintas 2017-06-12). Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro 2017-09-14 įsakymas Nr. V1-186 „Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro 2017–2020 metų strateginis veiklos planas“.

⁵⁹ Akreditavimas įstatyme nėra aiškiai apibrėžtas. Todėl kyla klausimas, ar jis sietinas tik su institucijomis, kurios įgyja teisę vertinti asmens įgytas kompetencijas, ar yra profesinio mokymo kokybės išorinio vertinimo rezultatas.

⁶⁰ LRS 2017: „kvalifikacijų tvarkymo institucija arba kita švietimo ir mokslo ministro įgaliota institucija“.

⁶¹ LRS 2017: „Kitų profesinio mokymo teikėjų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, išorinį vertinimą atlieka kvalifikacijų tvarkymo institucija arba kita švietimo ir mokslo ministro įgaliota institucija dalyvaujant sektoriniams profesiniams komitetams švietimo ir mokslo ministro numatyta tvarka.“

ir savivaldos lygmens institucijų, mokyklos bendruomenės ir verslo atstovų sudarytas valdymo organas⁶². Ją 5 metų kadencijai tvirtina PM įstaigos savininkas (dalininkų susirinkimas). Tarybos pagrindinės atsakomybės – kokybės užtikrinimo sistemos įgyvendinimo koordinavimas, įstaigos direktoriaus teikiamų struktūros pertvarkos planų, metinės pajamų ir išlaidų sąmatos ir metinės veiklos ataskaitos svarstymas, bendro mokymosi vietų skaičiaus PM įstaigose nustatymas⁶³ (LRS 2017).

Tikimasi, kad didėjant įstaigų savarankiškumui ir atskaitomybei jų veikla darysis ne tik skaidresnė, bet ir efektyvesnė, bus geriau tenkinami paslaugų gavėjų ir rinkos poreikiai. Svarbu pabrėžti, kad šios pertvarkos sėkmė nemažai priklausys nuo to, kaip pavyks užtikrinti skaidrų dalininkų parinkimo ir PM įstaigos tarybos formavimo procesą, ir nuo to, ar bus įvertinta ankstesnė biudžetinių profesinio mokymo įstaigų pertvarkymo į viešąsias įstaigas patirtis.

Disponavimas turtu

Naujojoje įstatymo redakcijoje (LRS 2017) įtvirtinta,

kad valstybė jai nuosavybės teise priklausantį ilgalaikį ir trumpalaikį materialųjį ir nematerialųjį turtą savo nustatyta tvarka gali perduoti valstybinėms profesinio mokymo įstaigoms patikėjimo teise pagal patikėjimo sutartį ne ilgesniam kaip 20 metų terminui. Šį turtą valstybinės profesinio mokymo įstaigos gali nuomoti arba perduoti panaudai Vyriausybės nustatyta tvarka. Pažymėtina, kad įstatyme apibrėžti ir disponavimo turtu ribojimai, t. y. nustatyta, kad sandoriai dėl perleidžiamo valstybinės profesinio mokymo įstaigos nuosavybės teise valdomo nekilnojamojo turto turi būti sudaromi vadovaujantis rinkos kainomis, nustatytomis pagal Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymą, gavus Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos sutikimą. Kartu įtvirtintas draudimas valstybinėms PM įstaigoms jų nuosavybės teise valdomu turtu užtikrinti trečiųjų asmenų prievoles ir įkeisti daugiau kaip 20 proc. nuosavybės teise valdomo materialiojo turto, siekiant užtikrinti skolinių įsipareigojimų laikymąsi.

6. PROFESINIO MOKYMO IŠTEKLIAI

6.1 Profesinio mokymo finansavimas

- Profesinio mokymo lėšas sudaro mokymo, ūkio, kompetencijų vertinimo, materialinės paramos, investicijų ir kvalifikacijų sistemos plėtros ir profesinio orientavimo lėšos.

- Valstybės lėšos formaliajam profesiniam mokymui skiriamos taikant lėšų vienam mokiniui principą. Todėl egzistuoja tiesioginė priklausomybė tarp mokinių skaičiaus ir PM įstaigos pajėgumo užtikrinti laiku atliekamą praktinio mokymo bazės, mokymo priemonių ir mokytojų kvalifikacijos atnaujinimą. Profesinio orientavimo lėšos į PM mokinio krepšelį nėra įtrauktos, todėl kyla klausimas, ar apskritai skiriama lėšų jam įgyvendinti PM įstaigose.

- Valstybės išlaidų profesiniam mokymui dalis (0,3 proc.) nuo BVP Lietuvoje – viena mažiausių tarp ES šalių. Palyginti su kitomis švietimo grandimis, PM lėšos buvo 6 kartus mažesnės už valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidas bendrajam ugdymui ir 2 kartus mažesnės už išlaidas aukštojo mokslo studijoms.

- Nors lėšos vienam besimokančiam asmeniui 2017 m. profesinio mokymo grandyje padidėjo nuo 2,5 tūkst. eurų 2016 m. iki 2,9 tūkst. eurų 2017 m., teigiamos įtakos materialinės bazės atnaujinimui ar mokytojų kvalifikacijos tobulinimui tai neturėjo: 2017 m. PM įstaigų struktūroje 2,5 proc. augo išlaidos darbo užmokesčiui ir socialiniam draudimui (67 proc. visų išlaidų); 0,5 proc. mažėjo išlaidos mokinių stipendijoms ir paramai (iki 3,6 proc.); 0,8 proc. mažėjo išlaidos prekių ir paslaugų naudojimui (iki 23,4 proc.); 2 proc. mažėjo išlaidos materialiojo ir nematerialiojo turto įsigijimui (iki 4,3 proc.).

- PM įstaigos teikiamos papildomos praktinio mokymo priemonės ir mokymo (mokymosi) paslaugos (konsultacijos, kursai ir kt.) yra mokamos. Kadangi paslaugos kainą nustato PM teikėjas, yra rizika, kad gali sumažėti PM paslaugų prieinamumas gyventojams, kurių pajamos mažos.

- 2018 m. 61 proc. PM įstaigų uždirbo papildomų pajamų. Jų dalis bendrame PM įstaigų biudžete svyravo nuo 2,6 proc. iki 24,4 proc.

⁶² Įstatyme (LRS 2017) nustatyta, kad valstybinė ar savivaldybės profesinio mokymo įstaiga turi turėti kolegialų valdymo organą – tarybą. Tarybą sudaro vienas mokinių atstovas, vienas profesinio mokymo įstaigos mokytojų atstovas, vienas profesinio mokymo įstaigos ir kitų darbuotojų atstovas, vienas švietimo ir mokslo ministerijos atstovas, 4 socialinių partnerių atstovai, vienas regionų tarybos atstovas.

⁶³ Įstatyme (LRS 2017) taip pat nustatyta, jog taryba (tais atvejais, kai profesinio mokymo įstaigos savininkas arba dalininkai yra valstybė arba savivaldybė) tvirtintų ir profesinio mokymo įstaigos direktoriaus parengtą profesinio mokymo įstaigos strateginį veiklos planą ir įstaigos darbuotojų darbo apmokėjimo ir skatinimo taisykles. O tais atvejais, kai savininkas arba vienas iš dalininkų yra ne valstybė arba savivaldybė, strateginį planą ir apmokėjimo taisykles tvirtintų savininkas (dalininkų susirinkimas).

Profesinio mokymo įstatyme (LRS 2017) nustatyta, kad profesinio mokymo finansavimo šaltiniai yra valstybės ir savivaldybių biudžetų, užimtumo fondo, socialinių partnerių ir kitos teisėtai gautos lėšos. Profesinio mokymo lėšas sudaro mokymo, ūkio, kompetencijų vertinimo, materialinės paramos, investicijų ir kvalifikacijų sistemos plėtros ir profesinio orientavimo lėšos. Mokiniai pagal formaliojo PM programas⁶⁴ gali mokytis valstybės finansuojamose ir nefinansuojamose vietose. Valstybės finansuojamų vietų skaičių pagal PM įstaigas ir kvalifikacijas tvirtina švietimo ir mokslo ministras (LRS 2017). Valstybės lėšos formaliajam PM⁶⁵ skiriamos taikant skaičiavimo vienam mokiniui principą.

Pagal šiuo metu galiojančią PM lėšų vienam mokiniui skaičiavimo metodiką⁶⁶ mokymo lėšas sudaro dvi dalys: 1) pedagogų ir kitų darbuotojų⁶⁷ darbo užmokestis bei susijusios įmokos⁶⁸ ir 2) mokymo priemonės⁶⁹, praktinio mokymo medžiagos ir mokytojų kvalifikacijos tobulinimas. Ūkio lėšų poreikis valstybinei ar savivaldybės PM įstaigai taip pat apskaičiuojamas taikant lėšų skyrimo vienam mokiniui principą⁷⁰. Ūkio lėšos skiriamos tokioms išlaidoms kaip remontas, transportas, ryšiai, medikamentai, komunalinės paslaugos, komandiruotės ir kitos išlaidos, kurios negali būti apmokamos iš mokinio krepšelio lėšų. Pažymėtina, kad profesinio orientavimo lėšos į PM mokinio krepšelį nėra įtrauktos, todėl kyla klausimas, ar apskritai skiriama lėšų profesiniam orientavimui įgyvendinti PM įstaigose. Be to, galiojančių dokumentų analizė rodo, kad PM įstaigos finansinis pajėgumas tiesiogiai priklauso nuo valstybės finansuojamų mokinių skaičiaus. Akivaizdu, kad mažėjant mokinių skaičiui PM įstaigų galimybės užtikrinti laiku atliekamą praktinio mokymo bazės atnaujinimą ir atitinkamą mokytojų kvalifikacijos tobulinimą ir reikiamų mokymo priemonių įsigijimą irgi mažėja. Tai gali turėti neigiamos įtakos PM kokybei ir jo atitiktčiai darbo rinkos reikalavimams. Todėl viena iš galimybių užtikrinti kokybišką ir technologinius pokyčius atitinkantį PM yra atnaujinti PM finansavimo metodiką išskiriant fiksuotą

(nepriklausomą nuo mokinių skaičiaus) ir kintamą (priklausomą nuo mokinių skaičiaus) lėšų dalis.

PM įstaigos teikiamos papildomos praktinio mokymo priemonės ir mokymo (mokymosi) paslaugos (konsultacijos, kursai ir kt.) yra mokamos. Užmokesčio už teikiamas paslaugas dydį nustato profesinio mokymo įstaigos vadovas, suderinęs su mokymo įstaigos taryba (LRS 2017). Viena vertus, tokia nuostata leidžia PM teikėjui nustatyti kainą, atitinkančią jo poreikius. Kita vertus, yra rizika, kad gali sumažėti PM paslaugų prieinamumas gyventojams, kurių pajamos mažos, ir dėl to padidėti šių žmonių socialinė atskirties tikimybė.

Bedarbių ir įspėtų apie atleidimą iš darbo asmenų⁷¹ profesinis mokymas finansuojamas Užimtumo įstatyme nustatyta tvarka. Asmenų profesiniam orientavimui Užimtumo tarnyboje⁷² lėšos skiriamos socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka.

Remiantis oficialiosios statistikos duomenimis (LSD 2018b), profesiniam mokymui 2017 m. buvo skirta 106,6 mln. eurų valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų – maždaug 2 proc. daugiau nei 2016 m. Palyginti su kitomis švietimo grandimis, PM lėšos buvo 6 kartus mažesnės už valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidas bendrajam ugdymui ir 2 kartus mažesnės už išlaidas aukštojo mokslo studijoms⁷³. Valstybės išlaidų profesiniam mokymui dalis nuo BVP išlieka tokia pat kaip 2016 m., t. y. 0,3 proc. Ji yra viena mažiausių tarp ES šalių (2014 m. ES 28 vidurkis buvo 0,54 proc., Latvija skyrė 0,43 proc., o Estija – 0,56 proc. nuo BVP)⁷⁴. Tradiciškai 2017 m. valdžios sektoriaus lėšos sudarė didžiąją visų PM pajamų dalį (85 proc.). Lėšos vienam besimokančiam asmeniui 2017 m. profesinio mokymo grandyje padidėjo nuo 2,5 tūkst. eurų 2016 m. iki 2,9 tūkst. eurų 2017 m., tačiau išliko mažesnės nei ikimokyklinio ugdymo grandyje (3,2 tūkst. eurų) ir universitetuose (4,7 tūkst. eurų)⁷⁵. Pagal išlaidų struktūrą, kaip ir ankstesniais metais, vyravo išlaidos darbo užmokesčiui ir socialinio draudimo įmokoms. Jos 2017 m. buvo 2,5 procentinio punkto didesnės nei 2016 m. ir sudarė 67 proc. visų PM išlaidų. Kitų išlaidų dalis PM išlaidų

⁶⁴ Studijų ir mokymo programų registre įregistruotos PM programos, kurias sėkmingai pabaigus suteikiama kvalifikacija ar jos dalis.

⁶⁵ Vykdomas pagal formaliojo PM programas.

⁶⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.332690?fwid=1v568v2c6>

⁶⁷ Valdymo, bibliotekos, psichologinės, socialinės pedagoginės, specialiosios pedagoginės ir specialiosios pagalbos darbuotojai.

⁶⁸ Socialinio draudimo įmokos ir įmokos į Garantinį fondą.

⁶⁹ Profesinės techninės literatūra ir vadovėliai, techninės vaizdo priemonės.

⁷⁰ Ūkio lėšos: valstybinėms PM įstaigoms – ŠMM 2014 m. liepos 18 d. Nr. V-667: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/kiti/V-667.pdf>; savivaldybių PM įstaigoms – LRV 2011 m. kovo 23 d. Nr. 337: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/TAR.6BC9E79FDB2F/ODkrKkGstI>

⁷¹ Nuo 2019 m. sausio 1 d. – bedarbių ir užimtų asmenų.

⁷² Iki 2018 m. spalio 1 d. – Lietuvos darbo birža.

⁷³ 2017 m. bendrajam ugdymui buvo skirta 829,9 mln. eurų, o aukštojo mokslo studijoms 239,8 mln. eurų.

⁷⁴ <http://www.cedefop.europa.eu/lt/publications-and-resources/statistics-and-indicators/statistics-and-graphs/16-how-big-investment>

⁷⁵ 2017 m. lėšos vienam mokiniui bendrojo ugdymo grandyje sudarė 2,4 tūkst. eurų, o kolegijose – 2,1 tūkst. eurų.

struktūroje 2017 m. sumažėjo: mokinių stipendijoms ir paramai – nuo 4,1 iki 3,6 proc., prekių ir paslaugų naudojimui – nuo 24,2 iki 23,4 proc., materialiojo ir nematerialiojo turto įsigijimui – nuo 6,3 iki 4,3 proc. Apibendrinant galima teigti, kad nors lėšos PM vienam besimokančiajam didėjo, tačiau teigiamos įtakos materialinės mokymo bazės atnaujinimui ar mokytojų kvalifikacijos tobulinimui nedarė.

Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos pateiktais duomenimis, apie 61 proc. PM įstaigų 2018 m. uždirbo papildomų pajamų. Jų dalis bendrame PM įstaigų biudžete svyravo nuo 2,6 iki 24,4 proc. Tai byloja apie PM teikėjų valdymo efektyvumą, kuris didele dalimi priklauso nuo vadovo kvalifikacijos ir iniciatyvumo. Norint išanalizuoti, kokios paslaugos (patalpų nuoma, neformalusis mokymas, papildomas praktinis mokymas ir pan.) generuoja papildomas pajamas, reikėtų atskiro tyrimo, nes tokio pobūdžio informacija nacionaliniu mastu nėra kaupiama.

6.2 Profesijos mokytojų rengimas

- Profesijos mokytojų rengimas nėra reglamentuojamas. Jais dirba asmenys, įgiję atitinkamą profesinę kvalifikaciją ir išklaušę pedagoginių-psichologinių žinių kursą ar įgiję pedagogo kvalifikaciją aukštesiose mokyklose. Profesijos mokytojai gali derinti darbą įmonėje ir PM įstaigoje.

- Egzistuoja rizika, kad esant patrauklioms darbo sąlygoms sektoriuje mažės profesijos mokytojų pasiūla. Kita rizika – dirbdami įmonėje profesijos mokytojai gali stokoti laiko pedagoginiams ir psichologiniams įgūdžiams lavinti ir tai gali neigiamai paveikti PM kokybę.

- 2017 m. I pusmetyje profesijos mokytojų atlyginimai buvo tokio pat lygio kaip ir pradinio bei ikimokyklinio ugdymo pedagogų (725 eurai) ir 12 proc. mažesni nei pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojų.

Šiuo metu profesijos mokytojų rengimas nėra reglamentuojamas. 2018 m. patvirtintas Pedagogų

rengimo reglamentas⁷⁶ apima tik bendrojo ugdymo pedagogus⁷⁷. Todėl 2017 m. pabaigoje PM įstatyme nustatytas reikalavimas ŠMM planuoti profesijos mokytojų rengimą ir jų kvalifikacijos tobulinimą stokoja pagrindimo. Informacijos apie šios nuostatos įgyvendinimą taip pat nėra.

Paprastai profesijos mokytojais dirba asmenys, įgiję atitinkamą profesinę kvalifikaciją ir išklaušę pedagoginių-psichologinių žinių kursą ar įgiję pedagogo kvalifikaciją aukštesiose mokyklose. Tokio modelio privalumas – lankstumas, t. y. profesijos mokytojais gali dirbti žmonės, turintys darbo pagal atitinkamą PM sritį patirties, susipažinę su realiai versle naudojamomis technologijomis. Taip pat jie gali derinti darbą įmonėje su darbu PM įstaigoje. Modelio silpnybė sietina su tuo, kad, esant patrauklioms darbo sąlygoms sektoriuje, profesionalai mažiau linkę dirbti PM įstaigose. Kitas trūkumas – dirbdami įmonėje visu etatu tokie asmenys stokoja laiko pedagoginiams ir psichologiniams įgūdžiams lavinti. Tai gali daryti neigiamą įtaką PM kokybei.

Pagal Švietimo įstatymą (LRS 2011) valstybinės ir savivaldybės mokymo įstaigos (tarp jų – PM įstaigos) mokytojo, pagalbos mokiniui specialisto darbo užmokestis priklauso nuo išsilavinimo, pedagoginio darbo stažo, kvalifikacinės kategorijos ir veiklos sudėtingumo. Remiantis SODROS duomenimis, 2017 m. I pusmetyje profesijos mokytojų atlyginimai buvo tokio pat lygio kaip ir pradinio ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir gerokai mažesni (12 proc.) nei pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojų. Pažymėtina, kad 4 iš 6 mėn. profesijos mokytojų atlyginimai buvo mažiausi, palyginti su mokytojų atlyginimais kitose švietimo grandyse (lentelė 1). Birželio mėn. pajamų augimą galėjo lemti kelios priežastys, pvz., atostoginių mokėjimas ar papildoma veikla, susijusi su baigiamuoju kvalifikacijos vertinimu. Tačiau norint pagrįsti ar paneigti šias prielaidas reikėtų išsamaus profesijos mokytojų pajamų tyrimo. Atsižvelgiant į pateiktus duomenis, galima teigti, kad egzistuojantis pajamų lygis mažai patrauklus norint pritraukti gerų specialistų mokyti PM įstaigose.

⁷⁶ ŠMM 2018 m. gegužės 29 d. įsakymas Nr. V-501, <http://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/PRR%202018-05-29%20%20patvirtintas.pdf>

⁷⁷ Ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, bendrojo ugdymo mokytojai ir pagalbos mokytojai specialistai.

1 lentelė. Pedagogų darbo užmokestis iki mokesčių 2017 m. sausio–birželio mėn.

Laikotarpis	Profesijos mokytojai	Pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojai	Pradinio ir ikimokyklinio ugdymo mokytojai
2017-01	667 Eur	769 Eur	692 Eur
2017-02	674 Eur	786 Eur	704 Eur
2017-03	701 Eur	797 Eur	714 Eur
2017-04	700 Eur	799 Eur	716 Eur
2017-05	727 Eur	818 Eur	738 Eur
2017-06	881 Eur	902 Eur	787 Eur
Vidutinis darbo užmokestis (01–06 mėn.)	725 Eur	811 Eur	725 Eur

Šaltinis: SODRA; skaičiavimai: MOSTA

7. PROFESINIO MOKYMO RAIDA

7.1 Pirminis ir tęstinis profesinis mokymas

7.1.1 Prieinamumas

- **PM tinklas.** PM įstaigos ar jų skyriai veikia beveik visose savivaldybėse, išskyrus 9, iš kurių net 2 – Marijampolės apskrityje. Tik Telšių apskrityje profesinis mokymas teikiamas visose jai priklausančiose savivaldybėse. Profesinio mokymo įstaigų skyriai veikia 5 iš 8 bausmės atlikimo vietų. Pagal teisinę formą tarp valstybinių PM teikėjų 2018 m. rugpjūčio mėn. dominavo biudžetinės įstaigos (46), o 37 turėjo viešosios įstaigos statusą. Visi pirminio profesinio mokymo teikėjai siūlo ir tęstinio PM paslaugas.

- **Kvalifikacijų pasiūla.** Visose apskrityse sudarytos galimybės įgyti I, II, III ir IV lygmens kvalifikacijas pagal Lietuvos kvalifikacijų sandarą.

- **Bendrabučiai.** Beveik visi pirminio profesinio mokymo teikėjai visose apskrityse turi bendrabučius ir gali 100 proc. patenkinti mokinių apgyvendinimo poreikį. Profesinių mokyklų bendrabučiuose deklaruotų vietų skaičius daugiau nei dvigubai viršija apgyvendinimo poreikį.

- **PM programų pasiūla.** PM programos skirtos įvairaus išsilavinimo (pradinio, pagrindinio ir vidurinio) žmonėms. Taip pat yra programų, skirtų žmonėms, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Nuo 2012

m. rengiamos modulinės programos, sudarytos iš savarankiškų privalomųjų ir pasirenkamųjų modulių. 2017–2018 m. jose mokėsi maždaug 27 proc. visų PM mokinių. Visų pobūdžių programos yra teikiamos visose apskrityse.

- **PM organizavimo formos.** PM organizuojamas mokyklinė ir pameistrystės formomis. Pameistrystės populiarumas Lietuvoje mažas – 2017–2018 m. m. pagal ją mokėsi 1,7 proc. PM mokinių.

- **Socialinė dimensija.** Mažų pajamų šeimų moksleiviai dvigubai dažniau pereina į profesines mokyklas nei kiti moksleiviai (MOSTA 2018a). Mokinių, kurie gauna finansinę ir kitokią paramą, PM įstaigose per 5 metus sumažėjo 77 proc. Socialinės paramos mokiniui įstatyme parama numatoma tik besimokantiejiems pagal BU programas. Dauguma pirminio PM moksleivių gauna stipendiją. Maksimali stipendija siekia apie 29 eurus, minimali – kiek daugiau nei 10 eurų. Moksleiviai iš mažų pajamų šeimų kur kas dažniau neįgyja nei brandos atestato, nei profesinės kvalifikacijos (MOSTA 2018a). Todėl nepakankama finansinė ir kitokia parama gali tapti iškritimo iš švietimo sistemos priežastimi.

- **Stojimas į PM.** 2018 m. bendrojo priėmimo metu į profesines mokyklas priimti 17 157 asmenys – 9,2 proc. mažiau nei 2017 metais. Daugiau nei pusė stojančiųjų į PM įstaigas rinkosi mokyti Kauno ir Vilniaus apskrityse. Po tam tikros mokymosi pertraukos dažniausiai buvo stojama į ISCED 2

ir ISCED 3 programas, nesuteikiančias vidurinio išsilavinimo, ir ISCED 4 programas. Populiariausia 2018 m. švietimo sritis tarp pasirinkusių PM įstaigas buvo inžinerija ir inžinerinės profesijos. Joje gausumu labiausiai išsiskyrė variklinių transporto priemonių, laivų ir orlaivų (pasirinko 2419 asmenų), mechanikos ir metalų darbų (pasirinko 1053 asmenys) švietimo posričiai. Stojimo į PM duomenys atspindi tik dalį tęstinio PM aprėpties. Pasirinkusieji iš modulių sudarytas ir nuo 2018 m. kovo 15 d. įregistruotas tęstinio PM programas (15 proc. visų PM programų) sudarė 17 proc. visų įstojusiųjų.

• **Pirminio PM aprėptis.** 2017–2018 m. m. PM įstaigose mokėsi 42 101 mokinys, 12 proc. mažiau nei 2017 m. Labiausiai mokinių skaičius sumažėjo verslo ir administravimo, paslaugų asmenims ir inžinerijos srityse, išaugo – informacijos ir ryšio technologijų srityje.

Pagal mokinių dalį ISCED 3 lygmens PM programose Lietuva smarkiai atsilieka nuo ES šalių vidurkio (2016 m. atitinkamai 27,2 proc., o ES 28 – 49,3 proc.). 2018 m. rodiklis dar sumažėjo (26,8 proc.). Mokinių dalis apskrityse skiriasi apie 1,7 karto. 2017–2018 m. m. didžiausias rodiklis buvo Klaipėdos apskrityje (35 proc.).

Nuo 2009–2010 m. m. profesinio mokymo įstaigose nuolat augo mokinių skaičius pagrindinio ugdymo programoje (t. y. bendrojo ugdymo programoje, neįgyjant profesijos). Iki 2018–2019 m. m. jis padidėjo 5 kartais.

Visų tipų programose, išskyrus PM programas, kuriose mokosi pagrindinį išsilavinimą turintys asmenys, siekiantys kartu su viduriniu išsilavinimu įgyti profesiją, pastebima mokinių senėjimo tendencija. Tikėtina, kad šio tipo programas dažniau renkasi mokiniai iš bendrojo ugdymo mokyklų, nedarantys mokymosi pertraukos.

Tarp PM mokinių daugiau yra vyrų (57 proc.). Jie vyrauja inžinerijos, transporto, statybos, miškininkystės ir žuvininkystės, taip pat informacinių technologijų sričių programose. Merginos labiau linkusios rinktis PM programas socialinėje, paslaugų asmenims, menų ir sveikatos priežiūros srityse. Pavidurinio PM programose (ISCED 4) moterų yra 1,2 karto daugiau nei vyrų. Tuo tarpu vyrai sudaro daugumą pagrindinio (ISCED 2) ir vidurinio (ISCED 3) lygmens programose (atitinkamai 73 proc. ir 65 proc.).

Asmenys, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių,

pirminio profesinio mokymo mokinių struktūroje sudaro apie 3 proc. visų PM mokinių. Absoliuti dauguma jų (90 proc.) mokosi ISCED 2 lygmens programose. PM įstaigose negalią turinčių mokinių skaičius 2,6 karto didesnis už negalią turinčių studentų aukštosiose mokyklose (universitetuose ir kolegijose) skaičių. Nuteistųjų, kurie mokosi PM programose, teikiamose baasmės atlikimo vietose, dalis nėra didelė – 2017–2018 m. m. sudarė 1 proc. visų PM mokinių.

• **Tęstinio PM aprėptis.** Galimybės stebėti tęstinį profesinį mokymą visa aprėptimi yra gana ribotos dėl duomenų fragmentiškumo. ŠVIS duomenų bazėje kaupiami tik duomenys, kuriuos pateikia pirminį profesinį mokymą įgyvendinančios PM įstaigos. Remiantis šiais duomenimis, PM mokinių, kurie jau yra įgiję vieną kvalifikaciją, dalis sumažėjo nuo 22,2 proc. 2016–2017 m. m. iki 19,2 proc. 2017–2018 m. m. Dauguma (daugiau kaip 80 proc.) turinčiųjų vieną kvalifikaciją renkasi ISCED 4 lygmens programas.

• **Judumas.** ŠVIS duomenimis, mokinių judumas tarp PM įstaigų yra minimalus: maždaug apie 1 proc. visų mokinių per metus pereina į bendrojo ugdymo mokyklą arba kitas PM įstaigas. Įvertinti, kiek laisvai asmuo gali judėti tarp to paties švietimo posričio programų konkrečioje PM įstaigoje ar tarp skirtingų įstaigų, neįmanoma – nėra duomenų.

• **Neformaliojo mokymosi pripažinimas.** Duomenų bazės, kuriose kaupiama informacija, priklauso skirtingoms sistemoms (pvz., Užimtumo tarnyba kaupia informaciją tik apie bedarbius), dalis informacijos egzistuoja PM įstaigų lygmeniu ir viešai nėra prieinama. Pažymėtina, kad stokojama informacijos apie neformaliai įgytų kompetencijų formalizavimo paslaugų prieinamumą, kokybę, visuomenės informuotumą apie formalizavimo galimybes.

Profesinio mokymo teikėjų tinklas

Remiantis AIKOS⁷⁸ duomenimis, 2017 m. spalio 1 d. buvo 90 profesinio mokymo įstaigų. Tarp jų vyravo valstybinės įstaigos (apie 87 proc.). Pagal teisinę formą dominavo biudžetinės įstaigos (46), o 37 turėjo viešosios įstaigos statusą⁷⁹. ŠVIS duomenimis, PM įstaigų skaičius 2017–2018 m. m. buvo mažesnis (75⁸⁰). Neatitikimą lemia tai, kad AIKOS pateikiamas skaičius visų institucijų, kurios yra įregistruotos ir turi PM įstaigos tipą, o ŠVIS skaičiuojamos tik tos PM

⁷⁸ AIKOS – atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema.

⁷⁹ AIKOS duomenys, lentelė „Švietimo ir mokslo institucijos pagal teisinę formą, grupes ir tipus“, 2018 m. rugpjūčio 19 d. duomenys.

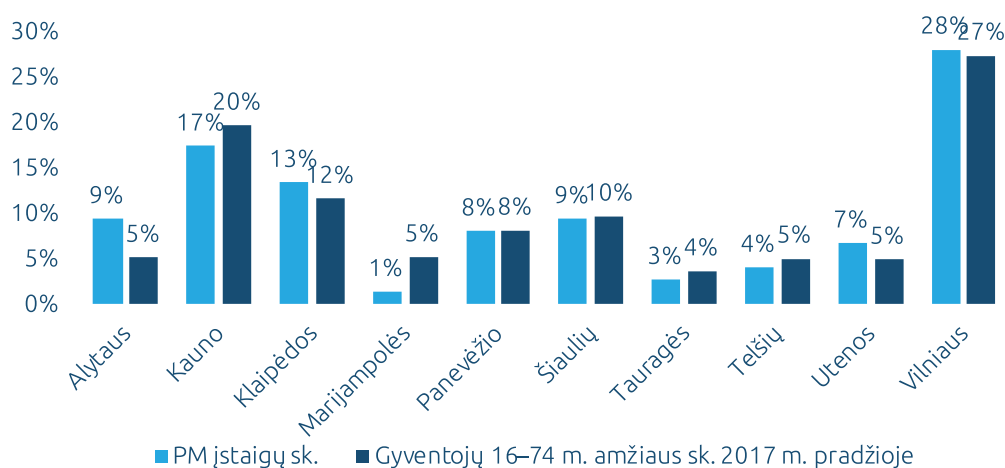
⁸⁰ <http://svis.emokykla.lt/>

įstaigos, kurios teikia pirminį profesinį mokymą⁸¹, t. y. jei PM įstaiga teikia tik tęstinį profesinį mokymą⁸², ji į bendrą skaičių nepatenka. Statistikos departamentas savo portale ir leidiniuose nurodo 76 PM įstaigas (LSD 2018b), įskaičiuodamas vieną PM teikėją, kurio tipas – „kitas švietimo teikėjas“. Turimais duomenimis, privačių PM teikėjų skaičius yra mažas (3) ir nesikeičia jau daug metų (LSD 2018 b)⁸³.

PM įstaigos ar jų skyriai veikia beveik visose savivaldybėse, išskyrus 9⁸⁴, iš kurių net dvi – Marijampolės apskrityje. Tik Telšių apskrityje

profesinis mokymas teikiamas visose jai priklausančiose savivaldybėse. Valstybinių PM įstaigų skaičius apskrityse skirtingas: nuo 1 iki 22. Palyginus PM teikėjų ir gyventojų struktūras pagal apskritis matyti, kad proporcijos gana panašios, išskyrus Alytaus ir Marijampolės apskritis (17 pav.). Marijampolės apskrityje yra 1 PM įstaiga, turinti skyrius Šakių, Vilkaviškio ir Marijampolės r. savivaldybėse (t. y. ne visose apskrities savivaldybėse). Todėl galima daryti prielaidą, kad profesinio mokymo prieinamumas šioje apskrityje yra mažesnis, palyginti su kitais regionais.

17 pav. Valstybinių profesinio mokymo įstaigų ir 16–74 m. amžiaus gyventojų struktūra pagal apskritis 2017 m. pradžioje, %

Šaltinis: ŠVIS, GR; skaičiavimai: MOSTA

AIKOS duomenimis, iš 123 valstybinių PM įstaigų ir jų skyrių 115 teikia pirminį ir tęstinį profesinį mokymą, 8 – tik tęstinį PM. Įgyti profesiją pagal formaliąsias PM programas gali ir dalis nuteistųjų. Profesinio mokymo įstaigų skyriai veikia 5 iš 8 bausmės atlikimo vietų.

Absoliuti dauguma valstybinių profesinio mokymo teikėjų visose apskrityse siūlo mokymą I, II, III ir IV lygmens kvalifikacijoms įgyti. Todėl galima teigti, kad skirtingo lygmens⁸⁵ kvalifikacijų pasiūla regionuose yra užtikrinta.

Beveik visi pirminio profesinio mokymo teikėjai visose apskrityse turi bendrabučius ir gali 100 proc. patenkinti mokinių apgyvendinimo poreikį.

Tai reiškia, kad prieinamumas užtikrinamas ir atkampiose apskrities vietovėse ar kituose regionuose gyvenantiems mokiniams. Kita vertus, duomenų analizė rodo, kad bendrabučiuose deklaruojamų vietų skaičius daugiau nei 2 kartus viršija apgyvendinimo poreikį. Tendencija nesikeičia jau penkerius metus, o 2017–2018 m. m. esamų vietų ir apgyvendinimo poreikio santykis padidėjo iki 2,8 karto. Mokinių, kuriems reikia bendrabučio, absoliutus skaičius nuosekliai mažėja. Nuo 2010–2011 m. m. iki 2017–2018 m. m. jis sumažėjo 33 proc., t. y. nuo 8913 iki 5937 (LSD 2018b). Todėl, įvertinus vietų bendrabučiuose ir jų poreikio tendencijas, bendrabučių skaičiaus didėjimas atrodo

⁸¹ Pirminis profesinis mokymas – profesinis mokymas, skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti (LRS 2017).

⁸² Tęstinis profesinis mokymas – profesinis mokymas, skirtas asmens turimai kvalifikacijai tobulinti ar kitai kvalifikacijai įgyti arba profesinį standartą atitinkantioms kompetencijoms, siekiant kvalifikacijos (arba jos dalies), įgyti (LRS 2017).

⁸³ Nuo 2010–2011 m. m. iki 2017–2018 m. m.

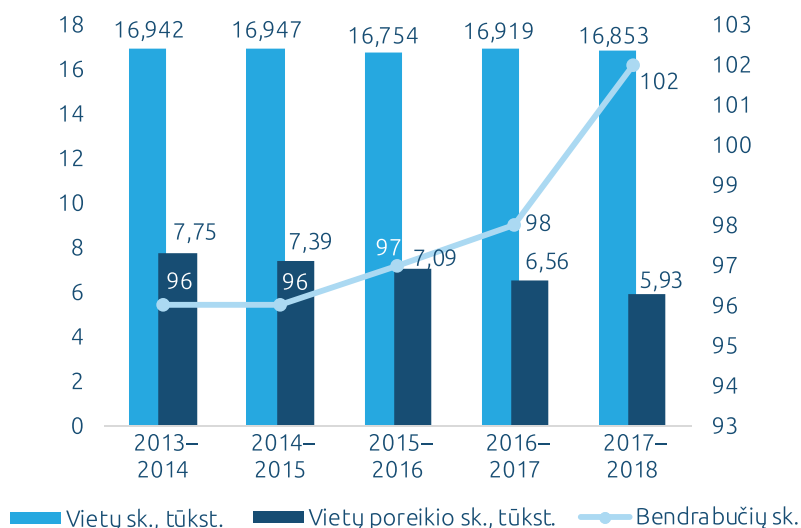
⁸⁴ Kazlų Rūdos ir Kalvarijos (Marijampolės apskr.), Birštono r. (Kauno apskr.), Akmenės r. (Šiaulių apskr.), Pagėgių (Tauragės apskr.), Ignalinos r. (Utenos apskr.), Širvintų r. (Vilniaus apskr.), Panevėžio r. (Panevėžio apskr.) ir Klaipėdos r. (Klaipėdos apskr.).

⁸⁵ Pagal Lietuvos kvalifikacijų sandarą, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.372306>

mažai racionalus. Įdomu pažymėti, kad tiesioginės priklausomybės tarp bendrabučių skaičiaus ir vietų juose kaitos nepastebėta, t. y. nors bendrabučių skaičius augo, vietų juose šiek tiek sumažėjo, o bendrabučių plotas tuo laikotarpiu ir mažėjo, ir

didėjo. Gali būti, kad tam turi įtakos duomenų įvesties klaidos. Vienai vietai vidutiniškai tenka daugiau nei 15 kv. m. ploto⁸⁶. Bendrabučių skaičiaus, vietų juose ir poreikio dinamika pavaizduota 18 pav.

18 pav. Bendrabučių skaičiaus, vietų juose ir poreikio dinamika nuo 2013–2014 m. m. iki 2017–2018 m. m.

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Programų pasiūla ir įvairovė

Šioje apžvalgoje pateikiami duomenys tik apie formaliąsias profesinio mokymo programas (registruotos Studijų ir mokymo programų registre), kurias baigus suteikiama kvalifikacija ar jos dalis. Pagal formaliąją PM programą gali būti teikiamas tiek pirminis⁸⁷, tiek tęstinis⁸⁸ profesinis mokymas. Profesinio mokymo įstatyme pirminio PM programos ar tęstinio PM programos atskirai neapibrėžiamos.

Profesinio mokymo programos yra pritaikytos įvairaus išsilavinimo žmonėms, t. y. neturintiems pagrindinio, turintiems pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. Jiems sudarytos galimybės įgyti tik profesiją arba įgyti profesiją kartu su pagrindiniu arba viduriniu išsilavinimu. Taip pat yra programų

žmonėms, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Asmenims, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimo ir baigusiems pradinio ugdymo individualizuotą programą, adaptuotą pradinio ugdymo ar specialiąją pradinio ugdymo programą, skirta profesinio mokymo programa kartu su individualizuota pagrindinio ugdymo programa. Profesinio mokymo programa kartu su socialinių įgūdžių ugdymo programomis skirta mokiniams: 1) turintiems didelių ir labai didelių dėl intelekto sutrikimo specialiųjų poreikių ir baigusiems pagrindinio ugdymo individualizuotą programą; 2) dėl nepalankių aplinkos veiksnių, kuriems taikoma vaiko vidutinės priežiūros arba auklėjamojo poveikio priemonė vaikų socializacijos centre, įgijusiems pagrindinį išsilavinimą.

⁸⁶ 2017–2018 m. m. šis rodiklis buvo 15,52 kv. m vienai vietai bendrabutyje. Šaltinis ŠVIS: http://svis.emokykla.lt/lt/index/a_view/41

⁸⁷ Profesinis mokymas, skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti (LRS 2017).

⁸⁸ Profesinis mokymas, skirtas asmenims turimi kvalifikacijai tobulinti ar kitai kvalifikacijai įgyti arba profesinį standartą atitinkančioms kompetencijoms, siekiant kvalifikacijos (arba jos dalies), įgyti (LRS 2017).

2 lentelė. Profesinio mokymo programos pagal tarptautinės švietimo klasifikacijos lygmenis (ISCED 11)

ISCED lygmuo	Pavadinimas	Profesinio mokymo programa	Būtinasis minimalus išsilavinimas
ISCED 2	Pagrindinis ugdymas	PM programa kartu su pagrindinio ugdymo programa	Pradinis
		PM programa kartu su individualizuota pagrindinio ugdymo programa	Neregamentuojama
		PM programa	Pradinis
ISCED 3	Vidurinis ugdymas	PM programa kartu su viduriniu išsilavinimu	Pagrindinis
		PM programa kartu su socialinių įgūdžių ugdymo programa	Neregamentuojama
		PM programa	Pagrindinis
ISCED 4	Povidurinis, ne aukštasis	PM programa	Vidurinis

Modulinės profesinio mokymo programos (pradėtos rengti 2012 m.) – gana naujas reiškinys⁸⁹. Jos sudarytos iš savarankiškų privalomųjų ir pasirenkamųjų modulių atsižvelgiant į kvalifikacijos specifiką ir asmens ir darbo rinkos poreikius. Parengtos modulinės programos skirtos pirminiam ir tęstiniam⁹⁰ PM. Pagal jas gali mokytis įvairaus išsilavinimo žmonės. Būtinasis minimalus išsilavinimas gali būti pradinis, pagrindinis ar vidurinis, priklausomai nuo kvalifikacijos lygmens⁹¹. 2017–2018 m. m. pagal modulinės programas mokėsi maždaug 27 proc. visų PM mokinių.

Visų pobūdžių programos yra teikiamos visose apskrityse.

Patrauklumas

Profesinio mokymo organizavimo formos

Lietuvoje PM organizuojamas mokykline ir pameistrystės formomis (LRS 2017). Nors pameistrystė⁹² vertinama kaip veiksminga perėjimo

iš mokymosi į darbą priemonė, ypač integruojant socialinės rizikos grupių jaunimą tiek į profesinio mokymo sistemą, tiek į darbo rinką, Lietuvoje jos populiarumas menkas. Kol kas mažai tikėtina, kad tendencija keisis. Tai iliustruoja stojimo į profesinio mokymo įstaigas duomenys: pasirinkusiųjų pameistrystės formą skaičius, iki 2016 m. augęs, 2017 m. sumažėjo kiek daugiau nei 5 proc. (19 pav.). 2017 m. pagal profesinio mokymo pameistrystės organizavimo formą mokėsi 703 mokiniai, t. y. 1,7 proc. visų 2017–2018 m. m. PM mokinių⁹³. Pagal mokinių skaičių gausiausios ISCED 4 lygmens PM programos (jose pameistrių yra dvigubai daugiau nei ISCED 2 ir ISCED 3 lygmenų programose kartu paėmus). Populiariausia švietimo sritis – inžinerija ir inžinerinės profesijos.

Pažymėtina, kad pateikti duomenys atspindi tik tam tikrą dalį pameistrystės aprėpties, konkrečiai – situaciją profesinio mokymo įstaigose pagal formaliasias PM programas⁹⁴. Informacija apie tai, kokia aprėptimi taikant šią formą vykdomas neformalusis mokymas, nėra.

⁸⁹ Modulinės programos 2018 m. pradžioje sudarė 9 proc. visų Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre įregistruotų PM programų (https://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/naujienos_1/pertvarkant-profesini-mokyma-atsisakoma-daugiau-nei-300-profesinio-mokymo-programu) ir 20 proc. visų įgyvendinamų PM programų (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/79f27320335111e881f2ba995b003ed2>)

⁹⁰ Pagal programų kodavimo taisyklės modulių PM programų, registruojamų nuo 2018 m. kovo 15 d. ir skirtų tęstiniam PM nuo 2018 m., kodas turi prasidėti raide „T“ (ŠMM 2018c).

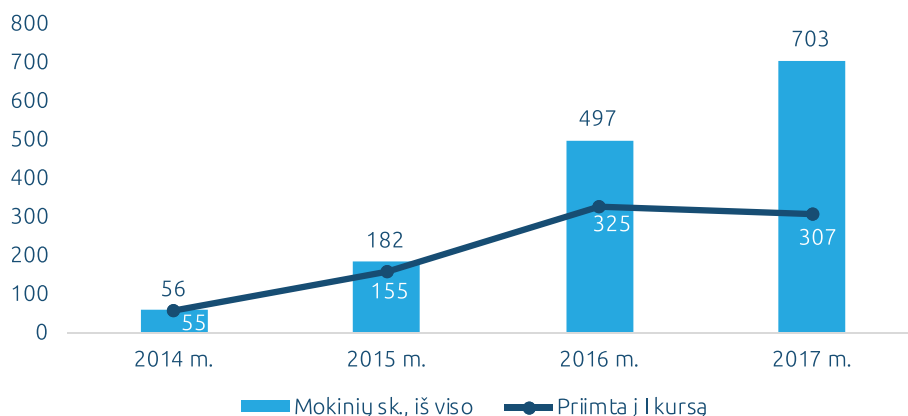
⁹¹ Pagal Lietuvos kvalifikacijų sandarą, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.372306>

⁹² Pameistrystės profesinio mokymo organizavimo forma – kai mokymas vykdomas darbo vietoje: įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, ūkininko ūkyje, pas laisvąjį mokytoją. Teorinis mokymas gali būti vykdomas profesinio mokymo įstaigoje ar kitoje mokykloje.

⁹³ 2017–2018 m. m. profesinio mokymo įstaigų mokinių skaičius buvo 42 101 (LSD 2018b).

⁹⁴ Mokymas pameistrystės forma gali būti organizuojamas tiek pagal formaliojo, tiek pagal neformaliojo profesinio mokymo programas (LRS 2017).

19 pav. Mokinių, pasirinkusių profesinio mokymo pameistrystės organizavimo formą profesinio mokymo įstaigose, kaita 2014–2017 m.

Šaltinis: ŠVIS

Profesinio mokymo socialinė dimensija

Profesiniame mokyme išskiriamos ekonominė ir socialinė dimensijos. Pastarosios esmė – spręsti socialinės atskirties problemas, t. y. asmenims iš socialiai remtinių grupių pagerinti gyvenimo sąlygas, padedant įgyti gebėjimų, leidžiančių sklandžiai integruotis į darbo rinką.

Turima informacija rodo, kad mažų pajamų šeimų moksleiviai dvigubai dažniau pereina į profesines mokyklas nei kiti moksleiviai (MOSTA 2018a). Tarp dažnesnio perėjimo į profesines mokyklas priežasčių gali būti menkesni pasiekimai ir mažesni šeimos ištekliai, trukdantys ilgiau investuoti į išsilavinimą. Kita vertus, mokinių, kurie gauna finansinę ir kitokią paramą profesinio mokymo įstaigose, nuolat mažėja. Per penkerius metus (nuo 2012–2013 iki 2017–2018 m. m.) tokių mokinių skaičius sumažėjo net 77 proc. (20 pav.). Pagal Socialinės paramos mokiniams įstatymą (LRS 2006) socialinė parama⁹⁵ gali būti skiriama moksleiviams, kurie mokosi pagal bendrojo ugdymo programas. Jei mokinytis mokosi ir pagal bendrojo ugdymo, ir pagal profesinio mokymo programą, įstatymas netaikomas. Pažymėtina, kad dauguma profesinio mokymo įstaigų moksleivių, kurie siekia įgyti pirmąją kvalifikaciją⁹⁶, gauna stipendiją. Konkretus stipendijos dydis⁹⁷ priklauso nuo mokymosi rezultatų (LRV 2005). Mokiniams, kurie gyvena vieni arba yra iš mažų pajamų šeimų,

taip pat kitais stipendijų ir materialinės paramos taisyklėse numatytais atvejais (LRV 2005) gali būti skiriama materialinė parama ne dažniau kaip kartą per pusmetį įstaigos vadovo įsakymu. Materialinė parama negali viršyti patvirtinto stipendijų fondo. Duomenų analizė rodo, kad dažniausiai paramą 8 metų laikotarpiu (nuo 2010–2011 iki 2017–2018 m. m.) gavo besimokantieji profesinio mokymo programose kartu su vidurinio ugdymo programomis, t. y. tie, kuriems Socialinės paramos mokiniams įstatymas nėra taikomas. Todėl tikėtina, kad jie buvo remiami iš stipendijų fondo (t. y. gavo materialinę paramą ne dažniau kaip 1 kartą per pusmetį). Turint omenyje, jog skurdo lygis Lietuvoje augo (žr. 1.2 poskyrį), finansinę ir kitokią paramą gaunančių mokinių skaičiaus mažėjimas aiškintinas tuo, kad galimai beveik visi mokiniai, kurie siekė įgyti pirmąją kvalifikaciją analizuojamu laikotarpiu, gavo stipendiją. Bazinės socialinės išmokos dydis – 38 eurais⁹⁸. Taigi galima maksimali stipendija siekia apie 29 eurus, o minimali stipendija – kiek daugiau nei 10 eurų. Mažai tikėtina, kad šios stipendijos užtenka minimaliems poreikiams patenkinti. Žinoma, kad moksleiviai iš mažų pajamų šeimų žymiai dažniau neįgyja nei brandos atestato, nei profesinės kvalifikacijos (MOSTA 2018a). Todėl nepakankama finansinė ir kitokia parama gali tapti iškritimo iš švietimo sistemos priežastimi.

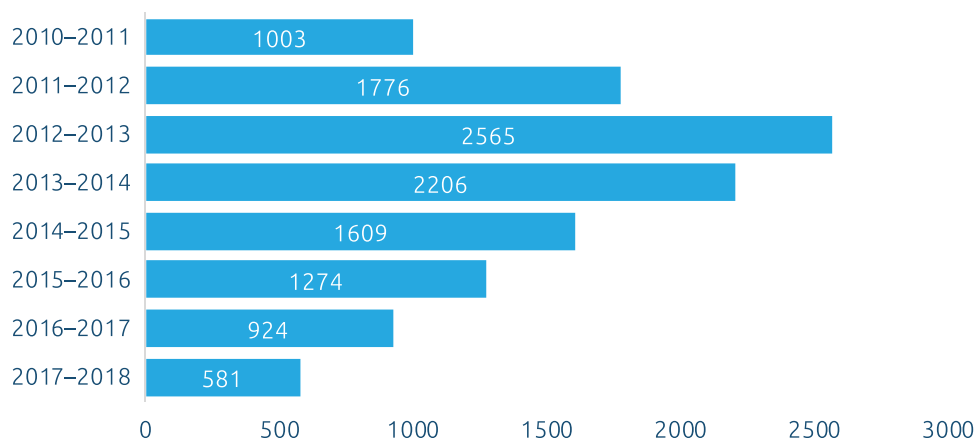
⁹⁵ Įstatyme nustatytos šios socialinės paramos mokiniams rūšys: 1) mokinių nemokamas maitinimas; 2) mokinių aprūpinimas mokinio reikmenimis.

⁹⁶ T. y. pirminio profesinio mokymo atveju.

⁹⁷ Mažiausia stipendija yra 0,27 bazinės socialinės išmokos dydžio, didžiausia – 0,76 bazinės socialinės išmokos dydžio.

⁹⁸ Bazinis socialinės išmokos dydis nustatytas 2015-01-01. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-statistika/pagrindiniai-socialiniai-rodikliai>

20 pav. Mokinių, kurie gauna finansinę ir kitokią paramą, skaičiaus kaita nuo 2009–2010 iki 2017–2018 m. m.

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

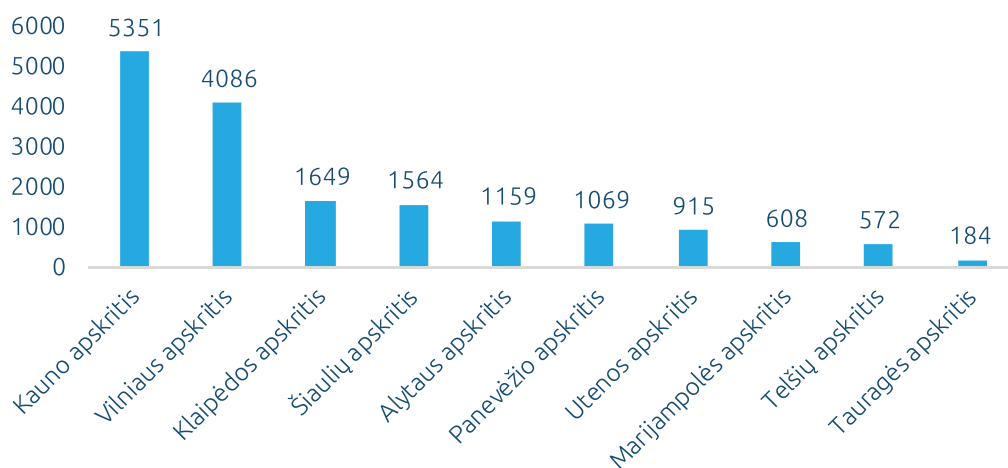
Stojimas (pirmakursiai profesiniame mokyme ir aukštajame moksle)

2018 m. bendrojo priėmimo metu į profesinio mokymo įstaigas buvo priimti 17 157 asmenys, 2017

m. šis skaičius buvo didesnis – 18 749 asmenys⁹⁹.

Daugiau nei pusė stojančiųjų į profesinio mokymo įstaigas rinkosi mokytis Kauno ir Vilniaus apskritys (21 pav.).

21 pav. 2018 m. įstojusiujų į profesinio mokymo įstaigas pagal apskritis skaičiai

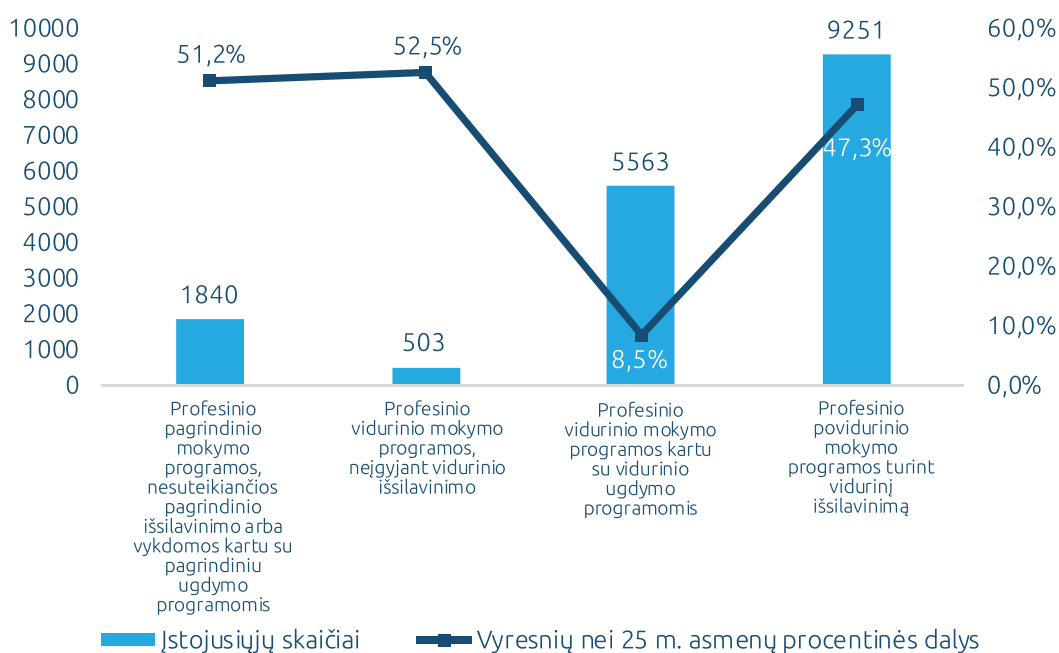
Šaltinis: LAMA BPO; skaičiavimai: MOSTA

2018 m. bendrojo priėmimo į profesinio mokymo įstaigas metu daugiausia stojančiųjų sulaukė profesinio pavidurinio mokymo turint vidurinį išsilavinimą programos (aukštojo išsilavinimo nesuteikiantis pavidurinis mokymas). Jas pasirinko 9251 kandidatas. Iš jų vyresni nei 25 metų buvo 4373 asmenys ir atitinkamai sudarė 51 proc. visų įstojusiujų

į profesinio pagrindinio mokymo programas (ISCED 2 lygmens) ir 52,5 proc. visų įstojusiujų į profesinio vidurinio mokymo (ISCED 3 lygmens) programas, nesuteikiančias vidurinio išsilavinimo. Iš 5563 kandidatų, pasirinkusių profesinio mokymo programas, suteikiančias vidurinį išsilavinimą, vyresni nei 25 m. asmenys sudarė 8,5 proc. (22 pav.).

⁹⁹ <http://profesinis.lamabpo.lt/wp-content/uploads/2018/09/2018-m.-bendrojo-priemimo-i-pmj-rezultatų-apžvalga.pdf>

22 pav. 2018 m. įstojusiųjų į profesinio mokymo įstaigas pasiskirstymas pagal PM programų tipus

Šaltinis: LAMA BPO; skaičiavimai: MOSTA

Populiariausia 2018 m. švietimo sritis tarp pasirinkusiųjų profesinio mokymo įstaigas buvo inžinerija ir inžinerinės profesijos (49 pav., 7.1.3 poskyris). Joje gausumu labiausiai išsiskyrė variklinių transporto priemonių, laivų ir orlaivių (pasirinko 2419 asmenų) ir mechanikos ir metalo darbų (pasirinko 1053 asmenys) švietimo posričiai. Paslaugų asmenims švietimo sritis buvo antra pagal populiarumą. Ją pasirinko 16 proc. mažiau kandidatų nei inžinerijos sritį. Iš 3370 kandidatų 1960 rinkosi viešbučių ir maitinimo paslaugų švietimo posritį, 1145 – plaukų ir grožio priežiūros švietimo posritį. Verslo ir administravimo švietimo srityje daugiausiai studijuojančiųjų pritraukė darbo organizavimo posritis (1106 sutartys). Architektūros ir statybos švietimo srityje visi 2139 kandidatų pasirinko vieną, konkrečiai – statybos ir statybos inžinerijos švietimo posritį, o informacijos ir ryšio technologijų švietimo srityje daugumą asmenų pritraukė kompiuterio taikymo ir kompiuterinio raštingumo posritis – 824 iš 1097 kandidatų.

2018 m. priėmimo metu vyrai dominavo transporto paslaugų, inžinerijos ir inžinerinių

profesijų, architektūros ir statybos srityse, moterys – tradiciškai socialinės gerovės, paslaugų asmenims ir sveikatos priežiūros srityse (23 pav.).

Stojimo į PM įstaigas ir aukštąsias mokyklas duomenys lyginti tik pagal programas, į kurias stojant būtinas vidurinis išsilavinimas, t. y. ISCED 4 lygmens profesinio mokymo ir ISCED 6 lygmens studijų programos.

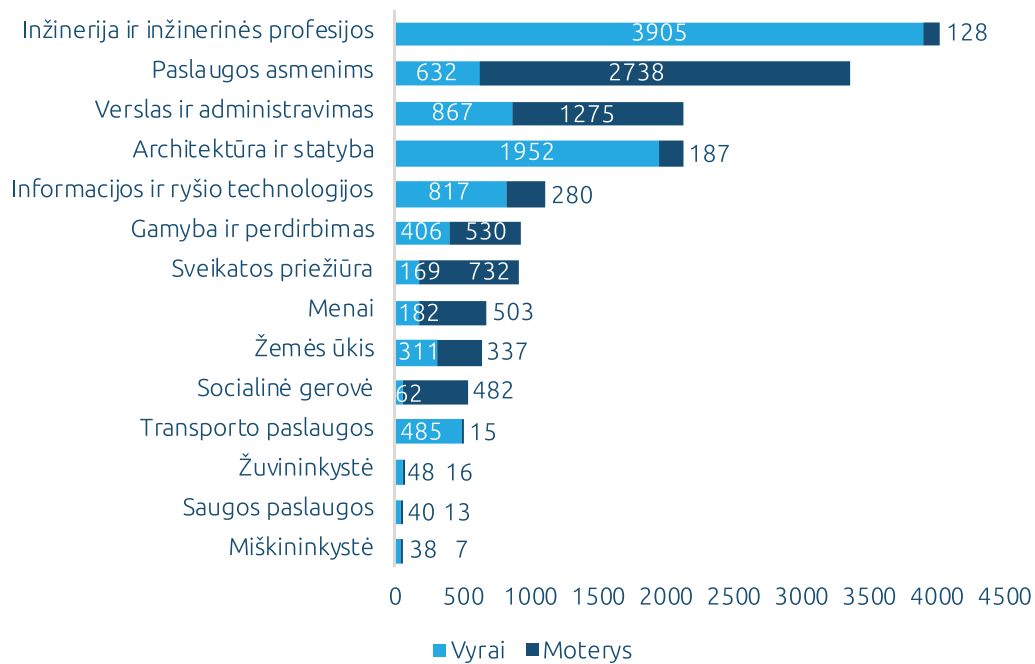
Pagal LAMA BPO stojimo duomenis, 2018 m. bendrojo priėmimo metu į universitetų ir kolegijų programas buvo priimta daugiau asmenų nei į profesinio pavidurinio mokymo (ISCED 4 lygmuo) programas (24 pav.). Lyginant stojimo į valstybės finansuojamas vietas duomenis matyti, kad į PM įstaigas priimta 1,8 karto daugiau asmenų nei į studijų programas kolegijose (24 pav.). Pažymėtina, kad šiais metais valstybės finansuojamų vietų skaičius kolegijose buvo padidintas nuo 6447 (2017 m.)¹⁰⁰ iki 8830 (2018 m.)¹⁰¹, daugiausia inžinerijos ir informatikos srityse, tačiau galimai per mažai abiturientų yra pasirengę šių kryptių studijoms aukštosiose mokyklose¹⁰².

¹⁰⁰ <https://www.e-tar.lt/portala/lt/legalAct/5e2e3660347e11e78397ae072f58c508/XOdPMAsyBc>

¹⁰¹ <https://www.e-tar.lt/portala/lt/legalAct/909051d03eda11e8beb59fa4fa6c44e7/CXDebslGaj>

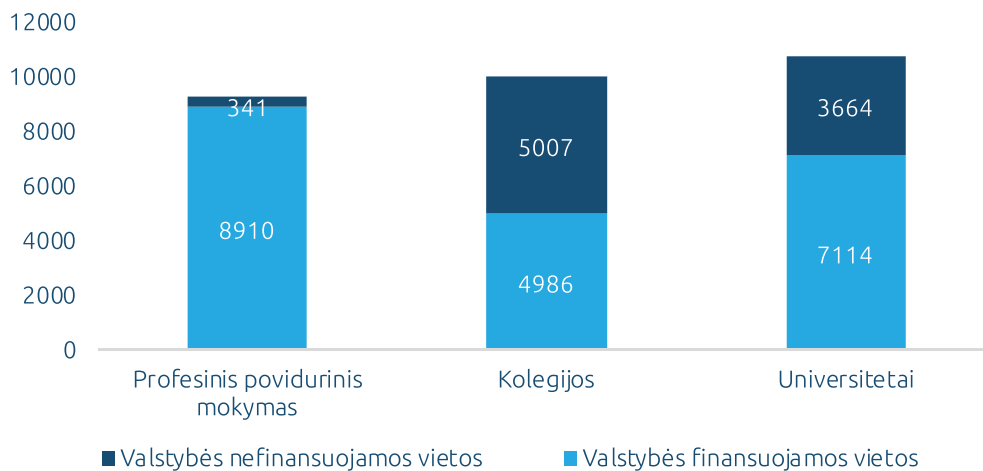
¹⁰² <http://bakalauras.lamabpo.lt/bendro-priemimo-rezultatai/2018-m-2/#6>

23 pav. Vaikinių ir merginų stojimo į PM įstaigas skaičių pasiskirstymas pagal švietimo sritis 2018 m.

Šaltinis: LAMA BPO; skaičiavimai: MOSTA

24 pav. 2018 m. stojimo į profesinio mokymo ISCED 4 lygmens programas ir ISCED 6 lygmens studijų programas skaičiai pagal institucijos tipą

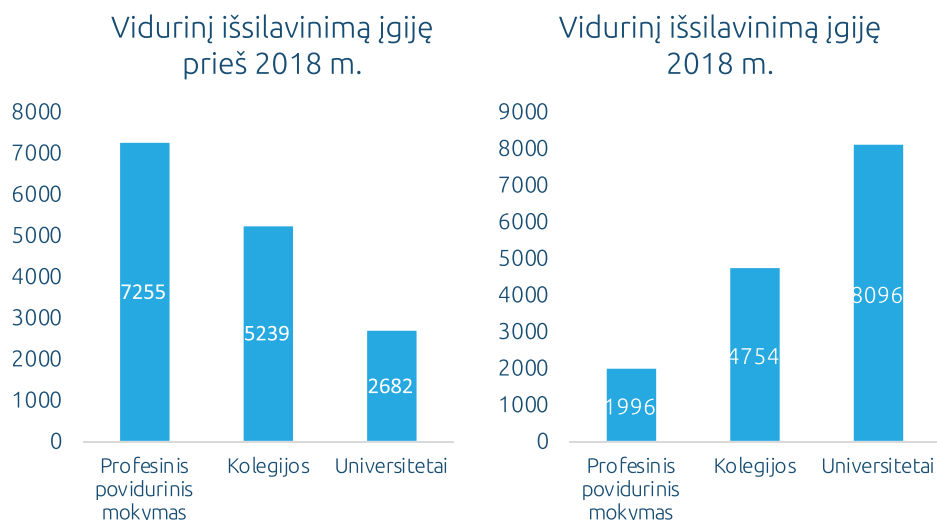

Šaltinis: LAMA BPO; skaičiavimai: MOSTA

Absoliuti dauguma (78 proc.) pasirinkusiųjų profesinio pavidurinio mokymo programas vidurinį išsilavinimą įgijo prieš 2018 m., o likusieji kandidatai, tai yra 22 proc., vidurinį išsilavinimą įgijo 2018 m. (25 pav.). Galima palyginti: asmenys, kurie įgijo vidurinį išsilavinimą 2018 m., sudarė net 75 proc.

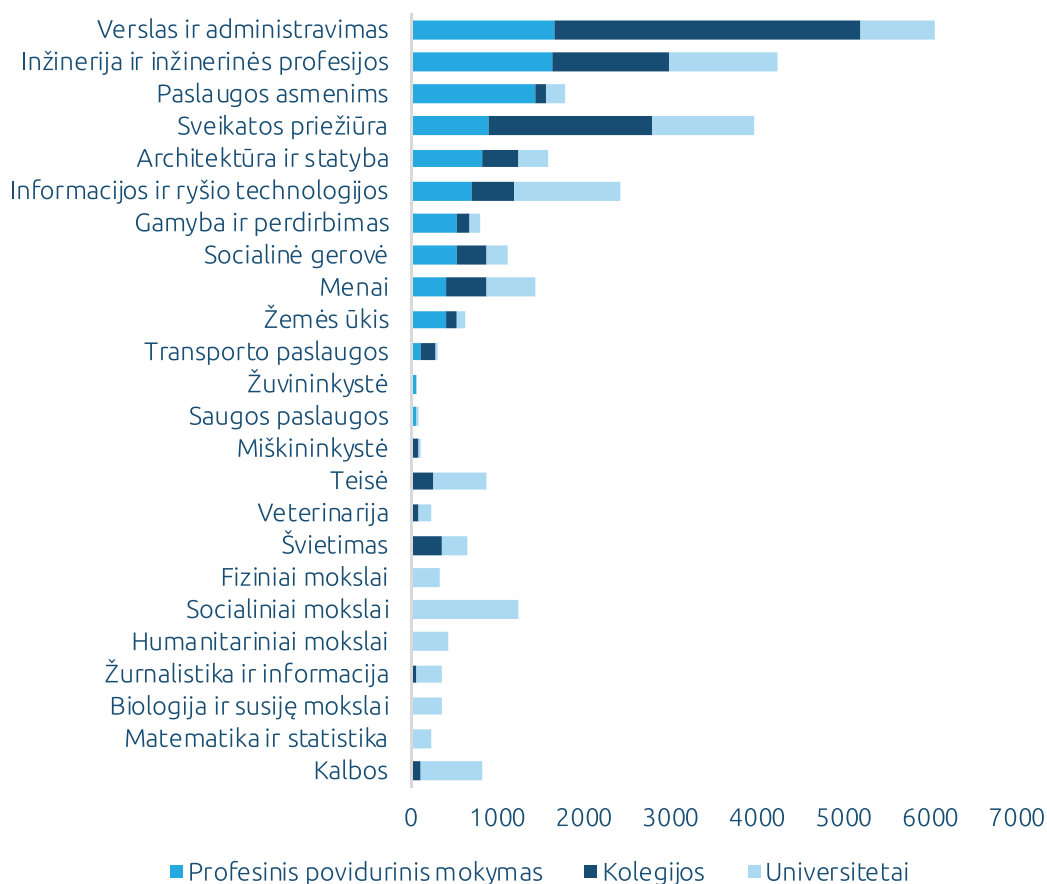
visų įstojusiųjų į universitetus ir 48 proc. įstojusiųjų į kolegijas. Tai rodo, kad asmenys, įgiję vidurinį išsilavinimą, PM programas dažniau renkasi po tam tikros mokymosi pertraukos. O į studijų programas, ypač universitetines, dažniausiai stojama tais pačiais metais, kai įgyjamas vidurinis išsilavinimas.

25 pav. 2018 m. įstojusiujų į PM ISCED 4 lygmens ir ISCED 6 lygmens programas pasiskirstymas pagal vidurinio išsilavinimo įgijimo metus

Šaltinis: LAMA BPO; skaičiavimai: MOSTA

26 pav. 2018 m. įstojusiujų į PM ISCED 4 lygmens ir ISCED 6 lygmens programas pasiskirstymas pagal švietimo sritis

Šaltinis: LAMA BPO; skaičiavimai: MOSTA

Lyginant 2018 m. stojimo rezultatus pagal sritis, tarp įstojusiųjų į profesinio pavidurinio mokymo programas populiariausios buvo verslo ir administravimo, inžinerijos ir inžinerinių profesijų ir paslaugų asmenims sritys. Tarp įstojusiųjų į kolegijas dominavo verslo ir administravimo švietimo sritis. Kiek mažiau populiarios buvo sveikatos priežiūros ir inžinerijos ir inžinerinių profesijų sritys. Įstojusieji į universitetus dažniausiai rinkosi inžinerijos ir inžinerinių profesijų, socialinių mokslų, informacijos ir ryšio technologijų sritis (26 pav.).

Jau minėta (žr. 5 skyrių), kad šiais metais sudaryta galimybė per centralizuotą sistemą stoti ir į tęstinio profesinio mokymo programas. Tačiau stojimo duomenys atspindi tik dalį tęstinio PM aprėpties, t. y. apima tik tuos, kurie pasirinko iš modulių sudarytas ir nuo 2018 m. kovo 15 d. įregistruotas tęstinio PM programas¹⁰³. Pagal LAMA BPO duomenis, 2018 m. tęstinio PM programos sudarė 15 proc. visų PM programų¹⁰⁴ ir į jas buvo priimti 2942 asmenys, t. y. 17 proc. visų asmenų, su kuriais sudarytos PM sutartys¹⁰⁵.

Mokinių portretas

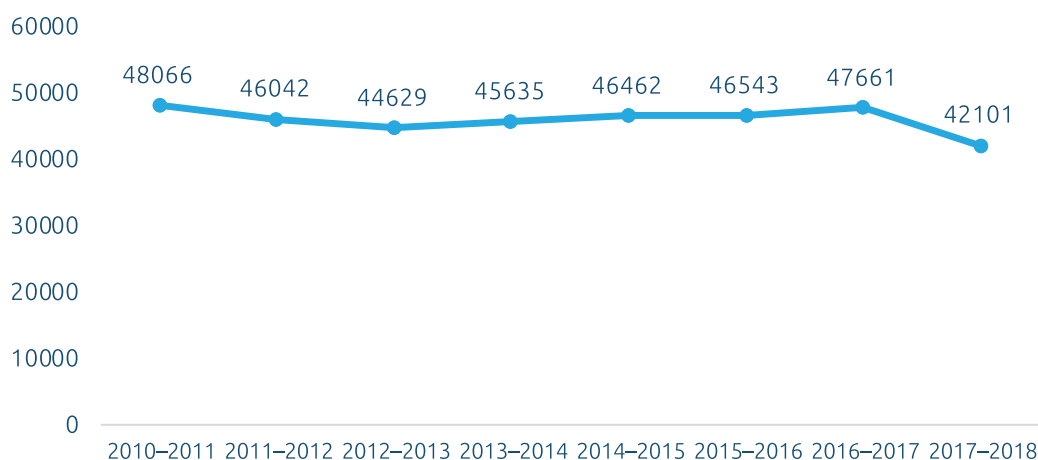
Pagrindinis duomenų apie mokinių skaičius profesinio mokymo įstaigose šaltinis – ŠVIS¹⁰⁶. Šioje duomenų bazėje kaupiama informacija apie PM apima tik tuos duomenis, kuriuos pateikia profesinio mokymo įstaigos, teikiančios pirminį profesinį mokymą. Visos jos teikia ir tęstinio PM paslaugas, tačiau įstaigos, kurios teikia tik tęstinį PM, šioje duomenų bazėje nėra apskaitomos. Todėl tęstinio

profesinio mokymo pagal formaliąsias programas situacija atspindėta tik iš dalies. Pažymėtina, kad duomenys apie tęstinį profesinį mokymą, kuris remiamas pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Ūkio ministerijos vykdomos priemonės, yra kaupiami atskirose tų ministerijų duomenų bazėse. Pavyzdžiui, duomenis apie bedarbių mokymą (tarp jų ir apie mokymą pagal formaliąsias PM programas) kaupia Užimtumo tarnyba (iki 2018 m. spalio 1 d. – Lietuvos darbo birža). Ūkio ministerija renka informaciją apie priemonės „Kompetencijų vaučeris“ įgyvendinimą. Todėl galimybės stebėti tęstinį profesinį mokymą visa aprėptimi yra gana ribotos dėl duomenų fragmentiškumo.

Bendras mokinių skaičius

Nagrinėjant aštuonerių metų (nuo 2010–2011 m. m. iki 2017–2018 m. m.) duomenis matyti, kad vienos tendencijos nėra, t. y. mokinių skaičius nagrinėjamu laikotarpiu ir mažėjo, ir didėjo (27 pav.). Didesnis šuolis matyti lyginant 2016–2017 m. m. ir 2017–2018 m. m. duomenis, t. y. bendras mokinių skaičius PM grandyje sumažėjo apie 12 proc. Viena iš galimų priežasčių – pradėtas centralizuotas priėmimas į PM įstaigas, padidinęs priėmimo proceso skaidrumą. Labiausiai mokinių skaičius sumažėjo verslo ir administravimo, paslaugų asmenims ir inžinerijos srityse (atitinkamai 1,9 tūkst., 1,2 tūkst. ir 1 tūkst. asmenų). Tuo pačiu laikotarpiu informacijos ir ryšio technologijų srityje mokinių padaugėjo (maždaug 6 proc., t. y. 100 žmonių).

27 pav. Mokinių skaičiaus kaita nuo 2010–2011 m. m. iki 2017–2018 m. m.

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

¹⁰³ Tokių programų kodas prasideda raide „T“ (ŠMM 2018c).

¹⁰⁴ 2018 m. buvo 119 tęstinio profesinio mokymo programų tarp 780 programų.

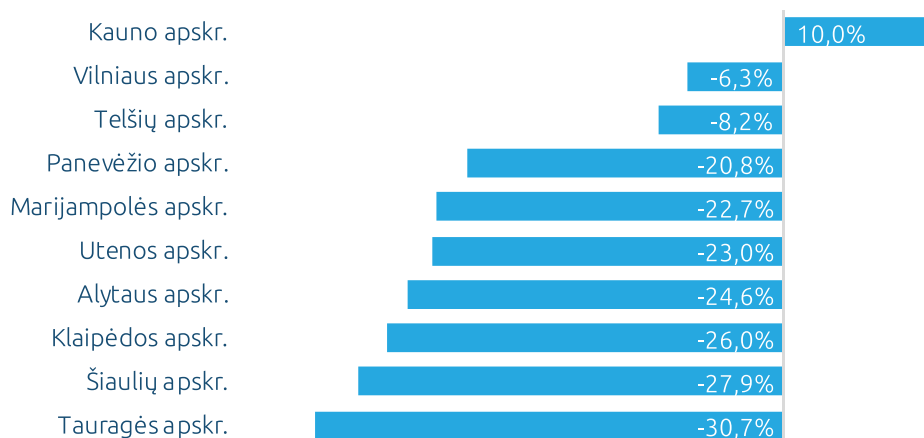
¹⁰⁵ <https://profesinis.lamabpo.lt/2017m-bendrojo-priemimo-rezultatu-apzvalga/>

¹⁰⁶ <http://www.svis.smm.lt/>

PM mokinių pasiskirstymas pagal apskritis skiriasi daugiau nei 13 kartų. Pavyzdžiui, 2017–2018 m. duomenimis, Kauno apskrityje mokėsi 29 proc., Tauragės apskrityje – 2,1 proc. visų PM mokinių. Per aštuonerių metų laikotarpį, skaičiuojant nuo 2010–

2011 m. m., PM mokinių skaičius visose apskrityse, išskyrus Kauno, sumažėjo (28 pav.). Didžiausias sumažėjimas pastebimas Tauragės apskrityje, galimai dėl didelio išvykstančiųjų srauto (8 pav.).

28 pav. Profesinio mokymo mokinių pokytis nuo 2010–2011 m. m. iki 2017–2018 m. m., %

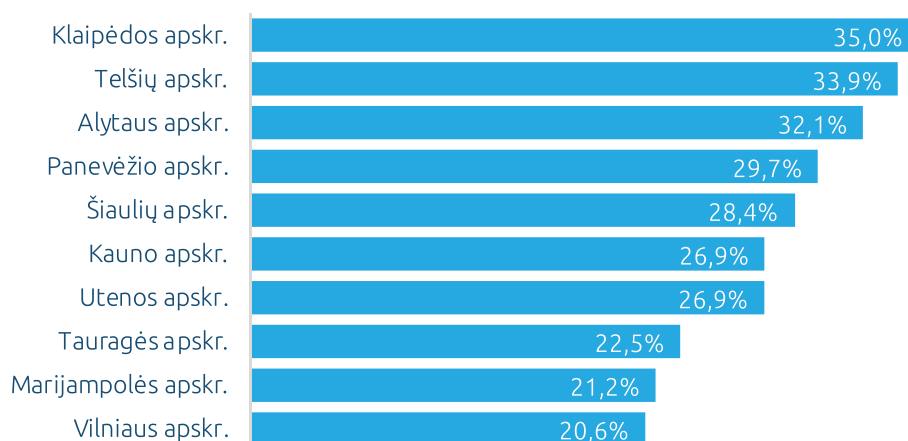

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Pagal mokinių dalį ISCED 3 lygmens PM programose¹⁰⁷ Lietuva gerokai atsilieka nuo ES šalių vidurkio (2016 m. atitinkamai 27,2 proc., ES 28 – 49,3 proc.)¹⁰⁸. Šiek tiek paaugęs 2017 m. (27,4 proc.),

rodiklis 2018 m. sumažėjo iki 26,8 proc.¹⁰⁹ Mokinių dalis apskrityse skiriasi apie 1,7 karto (29 pav.). Norint nustatyti, kokios priežastys lemia regioninius skirtumus, reikėtų atskiro tyrimo.

29 pav. Mokinių ISCED 3 profesinio mokymo programose dalis nuo visų mokinių profesinio mokymo ir bendrojo ugdymo programose 2017–2018 m. m. pagal apskritis, %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

¹⁰⁷ Skaičiuojama mokinių dalis ISCED 3 lygmens profesinio mokymo programose nuo visų mokinių ISCED 3 profesinio mokymo ir bendrojo ugdymo programose.

¹⁰⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/b/b3/Share_of_students_in_vocational_education_programmes%2C_2016_%25_ET18_II.png

¹⁰⁹ Apskaičiuotas remiantis ŠVIS duomenimis.

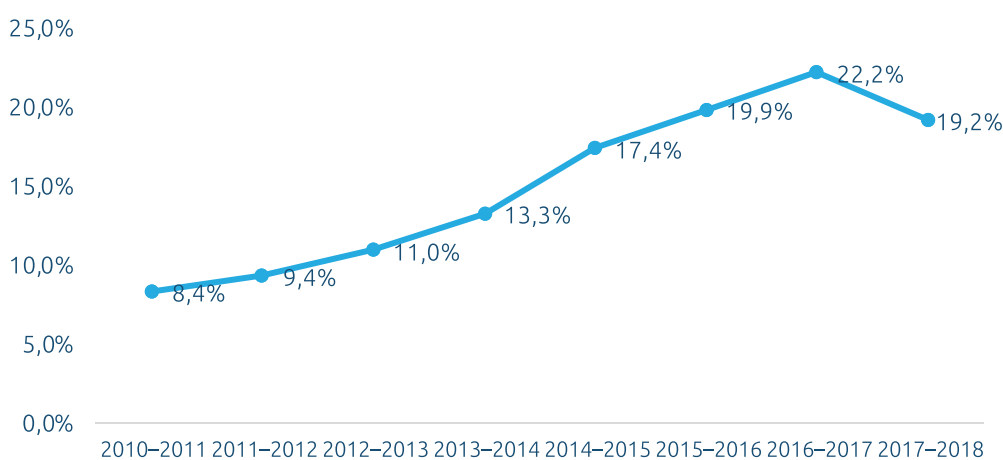
Kvalifikacija

Absoliuti dauguma mokinių, kurie siekia pirmos kvalifikacijos¹¹⁰, bendrąjį išsilavinimą paprastai įgyja bendrojo ugdymo įstaigose. Kita vertus, aštuonerių metų duomenys rodo, kad daugėja mokinių, įgijusių bendrąjį išsilavinimą profesinio mokymo įstaigose¹¹¹. Tarp priežasčių – profesinio mokymo įstaigose didėjantis asmenų, kurie mokosi tik pagal pagrindinio ugdymo programą, skaičius (31 pav.), nes įgiję pagrindinį išsilavinimą jie galimai tęsia

mokymąsi toje pačioje PM įstaigoje, siekdami įgyti profesiją.

PM mokinių, kurie jau yra įgiję vieną kvalifikaciją, dalis, nuo 2010–2011 m. m. nuosekliai augusi, 2017–2018 m. m. 3 procentiniais punktais sumažėjo (30 pav.). Tikėtina, kad tai – centralizuoto priėmimo į PM įstaigas, pradėto 2017 m., pasekmė. Pažymėtina, kad dauguma (daugiau kaip 80 proc.) mokinių, kurie jau yra įgiję kvalifikaciją, renkasi mokytis pagal profesinio mokymo programas, skirtas turintiesiems vidurinį išsilavinimą (t. y. ISCED 4 lygmens).

30 pav. PM mokinių, kurie jau turi vieną kvalifikaciją, dalis profesiniame mokyme nuo 2010–2011 m. m. iki 2017–2018 m. m., %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Išsilavinimas

Kaip jau minėta, formaliojo profesinio mokymo programos yra skirtos įvairaus išsilavinimo asmenims. Duomenų analizė rodo, kad tarp mokinių populiariausios ISCED 4 lygmens programos, t. y. PM programos, skirtos vidurinį išsilavinimą turintiems asmenims. Nuo 2009–2010 m. m. profesinio mokymo įstaigose mokinių skaičius pagrindinio ugdymo programoje (t. y. bendrojo ugdymo programoje, neįgyjant profesijos) nuolat augo. Lyginant absoliučius skaičius, nuo 2009–2010 m. m. iki 2018–2019 m. m. jis padidėjo 5 kartus¹¹². Nors tuo pačiu laikotarpiu dalyvavimas PM programose, vykdomose kartu su vidurinio ugdymo programa, mažėjo, mokinių dalis joje išlieka gana didelė (2017–2018 m. m. siekė 43 proc.)¹¹³.

Amžius

Vertinant mokinių amžiaus dinamiką ryškėja mokinių senėjimo tendencija (32 pav.). Ji pastebima visų tipų programose, išskyrus PM programas, kuriose mokosi pagrindinį išsilavinimą turintys asmenys, siekiantys įgyti profesiją kartu su viduriniu išsilavinimu. Todėl galima teigti, kad į šio tipo programas dažniau stoja mokiniai iš bendrojo ugdymo mokyklų, nedarantys mokymosi pertraukos. Šią prielaidą patvirtina ir naujausi stojimo duomenys (22 pav.). Kitas programos renkasi vyresnio amžiaus žmonės, kurie yra galimai grįžę į Lietuvą iš kitų šalių. Prielaida grindžiama anksčiau (žr. 4.1 poskyrį) atlikta analize, konkrečiai – faktais, kad daugiausia emigruoja jauni, 20–29 metų amžiaus žmonės, kurie neturi profesijos ar aukštojo išsilavinimo, ir kad tarp imigrantų vyrauja 25–34 metų amžiaus žmonės, dauguma – Lietuvos piliečiai.

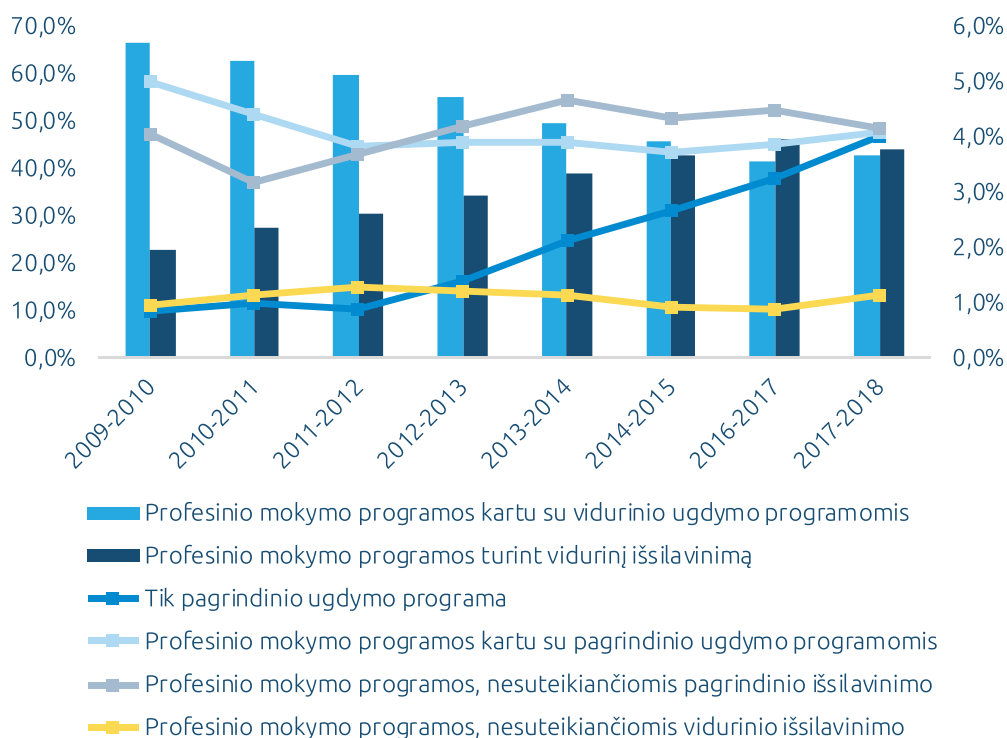
¹¹⁰ T. y. mokinių, dalyvaujančių pirminiame profesiniame mokyme, dalis nuo visų PM mokinių.

¹¹¹ Pirminiame PM mokinių, kurie įgijo pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą bendrojo ugdymo įstaigose, dalis sumažėjo nuo 95 proc. 2010–2011 m. m. iki 90 proc. 2017–2018 m. m.

¹¹² Nuo 398 mokinių 2009–2010 m. m. iki, preliminariais duomenimis, 1988 mokinių 2018–2019 m. m.

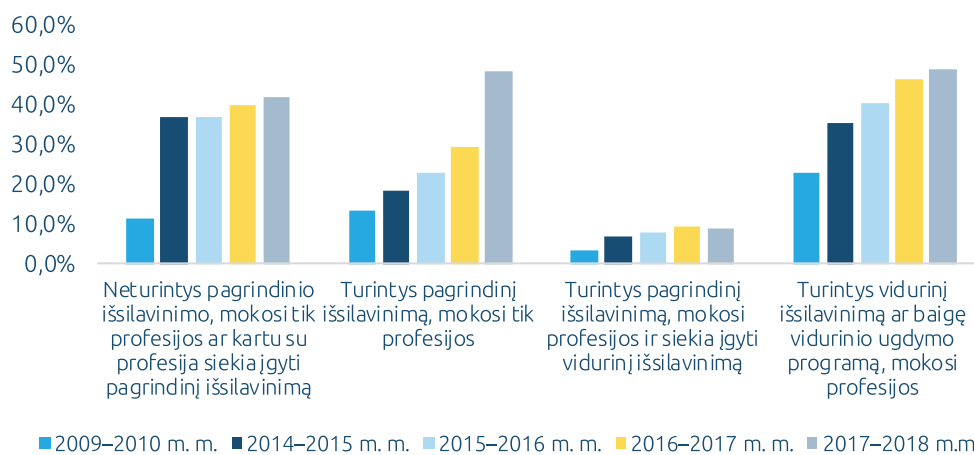
¹¹³ 2017–2018 m. m. pagal ISCED 4 lygmens programas mokėsi 18 543 mokiniai, pagal ISCED 3 – 17 926 mokiniai, pagal ISCED 2 – 5632 mokiniai (iš jų 1694 mokėsi pagrindinio ugdymo programoje). Šaltinis ŠVIS.

31 pav. Mokinių pasiskirstymo įvairaus tipo PM programose dinamika nuo 2009–2010 m. m. iki 2017–2018 m. m., %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

32 pav. Mokinių, vyresnių nei 25 metų amžiaus, dalis įvairaus tipo PM programose, %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Lytis

Kaip ir 2016-2017 m. m., taip ir 2017–2018 m. m. vyrų PM buvo daugiau nei moterų (atitinkamai

57 proc. ir 43 proc.). Priėmimo į pirmą kursą duomenys¹¹⁴ rodo, kad artimiausiu metu proporcijos išliks tokios pat, t. y. profesiniame mokyme daugumą sudarys vyrai. Analizuojant duomenis pagal

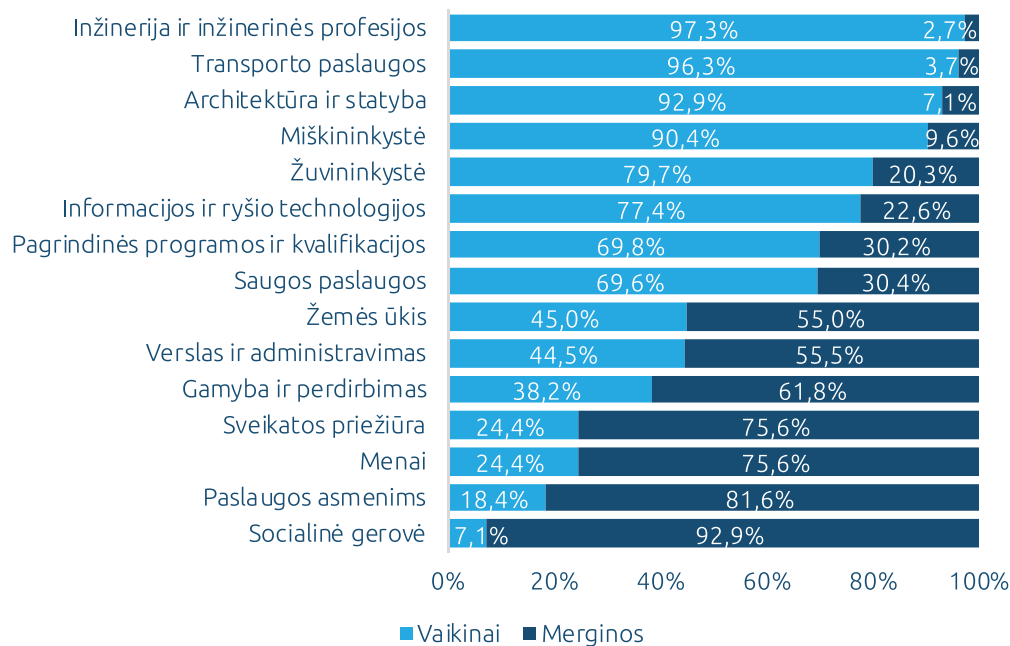
¹¹⁴ 2017–2018 m. m. vyrai sudarė 57 proc. visų priimtųjų į profesinį mokymą.

išsilavinimą matyti, kad moterys vyrauja ISCED 4 tipo programose (2017–2018 m. m. 1,2 karto daugiau nei vyrų). Pagrindinio ir vidurinio lygmens programose merginų yra gerokai mažiau nei vaikų (2017–2018 m. m. atitinkamai 2,7 ir 1,9 karto).

Vyrai dominuoja PM programose, kurios susijusios

su inžinerija, transportu, statybomis, miškininkyste ir žuvininkyste, informacinėmis technologijomis (33 pav.). Merginos labiau linkusios rinktis PM programas socialinėje, paslaugų asmenims, menų ir sveikatos priežiūros srityse.

33 pav. Vaikų ir merginų pasiskirstymas PM programose pagal švietimo sritis 2017–2018 m. m., %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Specialieji ugdymosi poreikiai

Specialiųjų poreikių turintys asmenys pirminio profesinio mokymo mokinių struktūroje sudaro apie 3 proc. visų PM mokinių. Ši dalis faktiškai išlieka tokia pat jau kelerius metus¹¹⁵. Remiantis ŠVIS duomenimis, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių yra visose apskrityse ir absoliuti jų dauguma (daugiau kaip 90 proc.¹¹⁶) mokosi pagal ISCED 2 lygmens programas. Dažniausiai jie renkasi paslaugų asmenims PM programas (ypač viešbučių ir maitinimo paslaugų švietimo posrityje). Taip pat populiarios statybos ir statybos inžinerijos ir dailiųjų

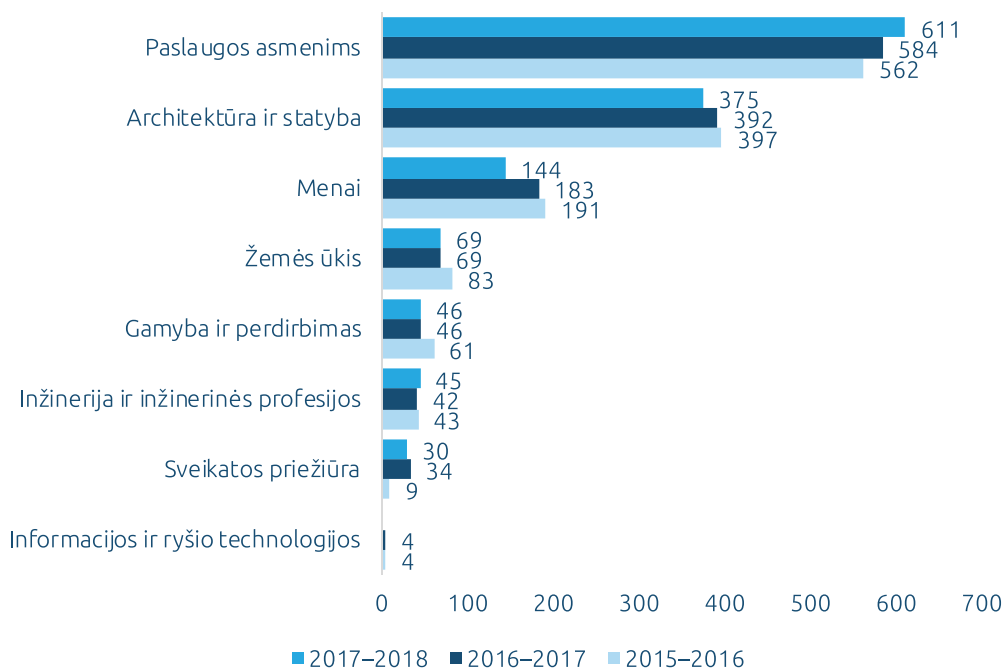
amatų švietimo posričių programos. Trejų metų tendencijos yra gana panašios bendraja prasme, t. y. tradiciškai daugiausia mokinių surenka paslaugų, statybos ir menų sričių programos. Taip pat galima pastebėti, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių skaičius trejų metų laikotarpiu paslaugų asmenims srityje šiek tiek augo, o statybos ir menų srityse mažėjo (34 pav.). Stojimo duomenys didesnių pokyčių nerodo. Pažymėtina, kad profesinio mokymo įstaigose negalią turinčių mokinių skaičius 2,6 karto didesnis už negalią turinčių studentų skaičių aukštosiose mokyklose (universitetuose ir kolegijose)¹¹⁷.

¹¹⁵ 2015–2016 m. m. – 2,9 proc., 2016–2017 m. m. – 2,8 proc., 2017–2018 m. m. – 3,1 proc. Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA.

¹¹⁶ 2015–2016 m. m. – 93 proc., 2016–2017 m. m. – 92 proc., 2017–2018 m. m. – 93 proc. Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA.

¹¹⁷ Statistikos departamento duomenimis, 2017–2018 m. m. PM įstaigose mokėsi 1332 negalią turintys mokiniai, o aukštosiose mokyklose – 495 negalią turintys studentai (kolegijose – 181, universitetuose – 314). <https://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=92408d7b-fdd5-483b-807d-392ba2698b34#/>

34 pav. Specialiųjų poreikių turinčių asmenų pasiskirstymas pirminio PM programose pagal švietimo sritis nuo 2015–2016 m. m. iki 2017–2018 m. m.

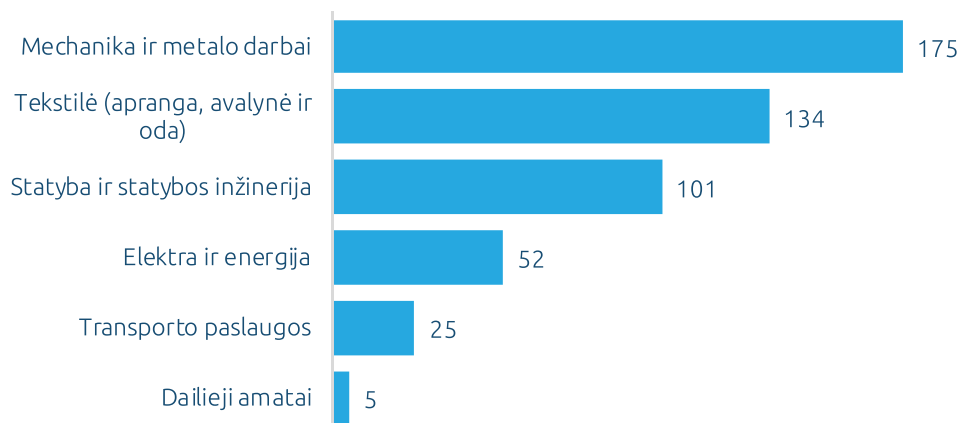
Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Teistumas

Nuteistųjų, kurie mokosi PM programose, teikiamose bausmės atlikimo vietose, dalis nėra didelė (2017–2018 m. m. buvo 492 mokiniai, t. y. maždaug 1 proc. visų PM mokinių)¹¹⁸. Palyginti su praėjusiais mokslo metais, šių mokinių skaičius išaugo apie 23 proc. Viena iš priežasčių – profesinio mokymo skyriaus įsteigimas Lukiškių tardymo

izoliatoriuje-kalėjime. Visi nuteistieji mokosi pagal ISCED 2 programas, konkrečiau – pirminio PM programas, skirtas asmenims, neturintiems pagrindinio išsilavinimo. Gausumu išsiskiria mechanikos ir metalo darbų, tekstilės, statybos ir statybos inžinerijos švietimo posričių programos (35 pav.). Tikėtina, kad programų pasiūlą ir pasirinkimą lemia tai, kad PM įstaigų skyriai yra įsteigti vyrų bausmės atlikimo vietose.

35 pav. Nuteistųjų mokinių pasiskirstymas pirminio PM programose pagal švietimo sritis 2017–2018 m. m.

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

¹¹⁸ Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA.

Judumas tarp PM įstaigų

ŠVIS duomenimis, mokinių judumas tarp PM įstaigų yra minimalus, maždaug apie 1 proc. visų mokinių per metus pereina į bendrojo ugdymo mokyklas arba kitas PM įstaigas. Pažymėtina, kad tiek 2016–2017 m. m., tiek 2017–2018 m. m. bendrojo ugdymo mokyklas rinkosi didesnė visų į kitas mokymo įstaigas perėjusių mokinių dalis (atitinkamai 54 proc. ir 58 proc.). Kas lemia mokymo įstaigos keitimą (t. y. noras pakeisti profesiją, persikėlimas gyventi į kitą vietą ar pan.), informacijos nėra. Todėl sudėtinga įvertinti, kiek laisvai asmuo gali judėti tarp to paties švietimo posričio programų konkrečioje PM įstaigoje ar tarp skirtingų įstaigų.

Neformaliojo mokymosi pripažinimas

Žinių, gebėjimų ir kompetencijų, įgytų neformaliojo mokymosi ir savišvietos būdu, pripažinimas yra svarbus gerinant žmonių galimybes įsidarbinti, jų judumą ir motyvaciją mokytis visą gyvenimą. Jis padeda išvengti žinomų dalykų kartojimo, sutrumpina mokymuisi skirtą laiką ir sutaupo tam skiriamų lėšų.

Profesinio mokymo įstatyme (LRS 2017) nustatyta, kad kompetencijos, įgytos pagal neformaliojo PM programas¹¹⁹, gali būti pripažįstamos kaip įgyta kvalifikacija ar jos dalis. Švietimo įstatyme (LRS 2011) įteisinta galimybė formalizuoti kompetencijas, įgytas savišvietos būdu¹²⁰. Užimtumo įstatyme (LRS 2016) pirmą kartą neformaliojo švietimo ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimas įvardijamas kaip viena iš paramos mokymuisi priemonių. Lietuvos kvalifikacijų sandaros apraše¹²¹ nurodoma, kad visų lygių kvalifikacijos gali būti įgyjamos mokantis pagal formaliąsias programas, savarankiškai ar iš profesinės veiklos patirties. Atsižvelgiant į pateiktą informaciją galima teigti, kad teisinės sąlygos formalizuoti neformaliai įgytas kompetencijas ar kvalifikaciją yra sudarytos.

Pagal galiojančią asmens kompetencijų vertinimo tvarką¹²² asmuo, norintis formalizuoti kompetencijas ar kvalifikaciją, turi kreiptis į atitinkamą PM teikėją ir pateikti jam dokumentus, kurie įrodo, kad jis yra įgijęs vienus ar kitus gebėjimus. PM teikėjas įvertina

kandidato kompetencijas atsižvelgdamas į susijusius PM standartus ir formaliąsias programas, ir prireikus sutaria su kandidatu dėl papildomo mokymo. Tuomet kandidatas kartu su kitais PM teikėjo mokiniais yra egzaminuojamas ir sėkmės atveju jam suteikiama formali kvalifikacija.

Lietuvos valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje¹²³ nustatytas rodiklis, pagal kurį turėtų būti stebimas per metus pripažintų kvalifikacijų skaičius¹²⁴. Tačiau įvertinti, kaip įgyvendinami šie siekiniai, nepakanka duomenų. Pirmą, duomenų bazės, kuriose kaupiama informacija, priklauso skirtingoms sistemoms (pvz., Užimtumo tarnyba¹²⁵ kaupia informaciją tik apie bedarbius), antra, duomenys apie kvalifikacijos ar kompetencijų formalizavimą dažniausiai egzistuoja PM įstaigų lygmeniu ir viešai nėra prieinami.

PM teikėjų informacija rodo, kad neformaliai įgytų žinių ir gebėjimų formalizavimo paslaugas viena profesinio mokymo įstaiga suteikia daugiausiai 3–4 asmenims per metus. Dažniausiai jie yra 25–40 metų amžiaus, turintys aukštąjį išsilavinimą ir darbo patirties (pavyzdžiui, padavėjo) kitose šalyse.

Pažymėtina, kad stokojama informacijos apie neformaliai įgytų kompetencijų formalizavimo paslaugų prieinamumą, kokybę, visuomenės informuotumą apie formalizavimo galimybes. Tikėtina, kad dalį informacijos problemų išspręs kuriamas vieno langelio principas, pagal kurį visi asmenys, norintys įsivertinti įvairiais būdais įgytas kompetencijas, elektroniniu būdu galės pateikti prašymą, deklaruoti savo gebėjimus ir bus nukreipiami į atitinkamą akredituotą profesinio mokymo įstaigą, kurioje atliekant praktines užduotis bus patikrintos asmens turimos kompetencijos¹²⁶.

7.1.2 Kokybės

• Pedagogų kvalifikacija ir jos tobulinimas.

2017–2018 m. buvo 1826 profesijos mokytojai. Pagal amžių vyravo 50 ir vyresni pedagogai. Didžiausią dalį profesijos mokytojų struktūroje sudaro turintieji vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją (42 proc.). Neturintieji jokios kvalifikacinės kategorijos 2017–2018 m. m. sudarė 29 proc.

Šiuo metu egzistuoja neatitiktis tarp profesijos

¹¹⁹ Neformaliojo profesinio mokymo programa yra skirta kompetencijoms įgyti ar joms tobulinti.

¹²⁰ Savarankiškas mokymasis, grindžiamas asmens iš įvairių šaltinių gaunamomis žiniomis ir jo praktine patirtimi.

¹²¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.372306/WCLDGEeNtZ>

¹²² http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1004517

¹²³ http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tei/valstybine-svietimo-strategija_1

¹²⁴ 2017 m. rodiklio reikšmė 10 000 gyventojų turėtų siekti 5 %, o 2022 m. padidėti iki 10 %.

¹²⁵ Iki 2018 m. spalio 1 d. – Lietuvos darbo birža.

¹²⁶ <http://mokslolietuva.lt/2018/04/svietimo-ir-mokslo-ministres-jurgitos-petrauskienes-pranesimas-apie-profesinio-mokymo-istatymo-igyvendinima/>

mokytojų kvalifikacijos tobulinimo reglamentavimo ir realios situacijos.

PM įstaigų pedagogų dalyvavimas kvalifikacijos tobulinimo ir persikvalifikavimo kursuose mažėja.

73 proc. PM įstaigų 2018 m. skyrė lėšų pedagogų kvalifikacijai tobulinti. Dažniausiai skirta suma neviršijo 0,1 proc. profesinio mokymo įstaigos biudžeto.

- **BU pasiekimai PM.** 2018 m. vidutinis lietuvių kalbos PUPP pažymys profesinio mokymo įstaigose siekė 76 proc. šalies vidurkio (6,26), o matematikos – 63 proc. šalies vidurkio (4,76).

2018 m. vidutinis lietuvių kalbos brandos egzamino vidurkis PM įstaigose siekė 54,49 proc. bendrojo ugdymo mokyklų vidurkio (46,17 balo), o matematikos – 30,16 proc. bendrojo ugdymo mokyklų vidurkio (34,81 balo).

- **Ankstyvas pasitraukimas.** Mokinių pasitraukimo rodiklis 2017–2018 m. m. buvo maždaug 16 ir 17 proc., priklausomai nuo skaičiavimo būdo. Iškritimas iš mokymo sistemos yra didžiausias pagrindiniame lygmenyje, t. y. ISCED 2 programose. Pagal švietimo sritis ankstyvojo pasitraukimo rodiklis svyravo nuo 8,2 proc. (socialinės gerovės sritis) iki 28,2 proc. (miškininkystė).

- **Tarptautinis judumas.** 2018 m. mobilumo projektuose dalyvavo 3,6 proc. visų PM mokinių, o mokytojų dalis siekė 20 proc. visų profesijos mokytojų. Atvykstančiųjų (mokinių ir personalo) į Lietuvą pagal PM mobilumo projektus skaičius yra vienas iš mažesnių, palyginti su kitomis šalimis. 2015 m. išvykusiųjų skaičius 3 kartus viršijo atvykusiųjų skaičių.

Pedagogų kvalifikacija ir jos tobulinimas

Profesijos mokytojų kvalifikacija ir jos tobulinimas reglamentuojamas Profesinio mokymo įstatyme (LRS 2107) ir Švietimo įstatyme (LRS 2011). PM įstatyme nustatyta, kad profesijos mokytojai vykdo teorinį arba (ir) praktinį PM. Jie ar kandidatai į profesijos mokytojus turi atitikti PM programose ir Švietimo įstatyme nustatytus reikalavimus. Švietimo įstatyme nustatyta, kad profesijos mokytoju turi teisę dirbti asmuo, įgijęs aukštąjį¹²⁷

išsilavinimą¹²⁸, ir asmuo, baigęs profesinio mokymo programą, įgijęs vidurinį išsilavinimą ir kvalifikaciją, turintis 3 metų atitinkamos srities darbo stažą ir išklauses pedagoginių-psichologinių žinių kursą. Profesinio mokymo programų analizė¹²⁹ atskleidė, kad reikalavimas atitikti PM programoje nustatytus reikalavimus yra vykdomas iš dalies. Viena iš priežasčių yra ta, kad profesijos mokytojo kvalifikacijos reikalavimai nustatyti tik dalyje PM programų, t. y. naujai rengiamose modulinėse PM programose¹³⁰ ir PM programose, skirtose išimtinai tęstiniam profesiniam mokymui¹³¹. Remiantis ŠMM duomenimis, 2018 m. pradžioje modulinės PM programos sudarė 9 proc. visų Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre įregistruotų PM programų (iš viso įregistruotos 802 PM programos, modulių PM programų – 76)¹³².

Pagal ŠVIS duomenis, profesijos mokytojų skaičius per ketverius mokslo metus, skaičiuojant nuo 2013–2014 m. m., nuolat mažėjo ir 2017–2018 m. m. pasiekė 1826 (t. y. nagrinėjamu laikotarpiu profesijos mokytojų skaičius sumažėjo 10 proc.). Mokinių skaičius tuo pačiu laikotarpiu augo, išskyrus 2017–2018 m. m., kuomet per metus sumažėjo apie 12 proc. (27 pav.). Todėl tikėtina, kad PM mokinių skaičiaus kaita turėjo mažai įtakos profesijos mokytojų skaičiaus kaitai.

Pagal amžių vyrauja 50 metų amžiaus ir vyresni profesijos mokytojai (36 pav.). Ypač ši tendencija ryški Marijampolės apskrityje, kur minėto amžiaus mokytojų dalis siekė 76 proc.

Profesijos mokytojai, remiantis Švietimo įstatymu (LRS 2011), turi teisę būti atestuoti ir įgyti kvalifikacinę kategoriją. Atestacijos procesas reglamentuojamas Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatuose¹³³ ir Reikalavimų mokytojų kvalifikacijai apraše¹³⁴. Profesijos ir bendrojo ugdymo mokytojams taikomos tokios pačios kvalifikacinės kategorijos. Didžiausią dalį profesijos mokytojų struktūroje sudaro turintieji vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją. Gana didelę dalį sudaro ir profesijos mokytojai, neturintys jokios kvalifikacinės kategorijos (37 pav.). Viena iš galimų priežasčių – ta, kad kai kurie pedagogai derina darbą sektoriaus įmonėse ir PM įstaigose.

¹²⁷ Arba aukštesnįjį, įgytą iki 2009 metų, ar specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų (LRS 2011).

¹²⁸ Per metus nuo darbo pradžios jis privalo išklausti pedagoginių-psichologinių žinių kursą.

¹²⁹ PM programų aprašus galima rasti <http://www.kpmc.lt/kpmc/profesinis-mokymas-3/programos-ir-istekliai/profesinio-mokymo-programos/>, modulių PM programų aprašus – <http://www.kpmc.lt/kpmc/profesinis-mokymas-3/programos-ir-istekliai/modulines-profesinio-mokymo-programos/>

¹³⁰ Jos sudarytos iš savarankiškų privalomųjų ir pasirenkamųjų modulių atsižvelgiant į kvalifikacijos specifiką ir asmens ir darbo rinkos poreikius. Profesijos mokytojų kvalifikacijos reikalavimai nustatyti kiekviename programos modulyje. Atskirai yra apibrėžti papildomi reikalavimai mokytojams, kurie pagal programos modulius įgyvendina tęstinį PM, taip pat Darbuotojų saugos ir sveikatos ir Saugaus elgesio ekstremaliuose situacijose modulius.

¹³¹ Tęstinis profesinis mokymas – profesinis mokymas, skirtas asmens turimai kvalifikacijai tobulinti ar kitai kvalifikacijai įgyti arba profesinį standartą atitinkančioms kompetencijoms, siekiant kvalifikacijos (arba jos dalies), įgyti (LRS 2017).

¹³² https://www.smm.lt/web/lt/pranesimai_spaudai/naujienos_1/pertvarkant-profesini-mokyma-atsisakoma-daugiau-nei-300-profesinio-mokymo-programu

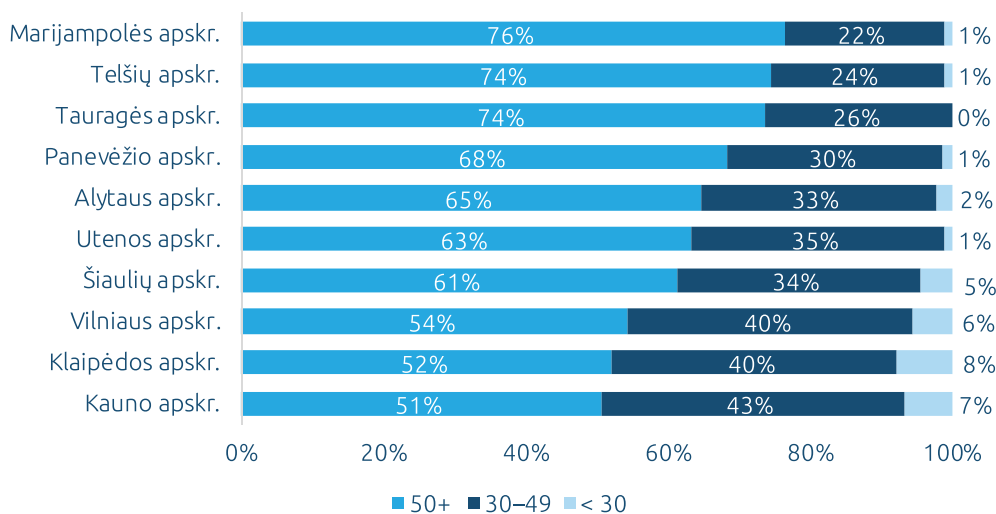
¹³³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.332784/iMfzOfTFI>

¹³⁴ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/7f45d9f02f7911e4a83cb4f588d2ac1a?faces-redirect=true>

Vertinant 9 metų tendencijas matyti, kad šiek tiek augo neturinčių kvalifikacinės kategorijos mokytojų

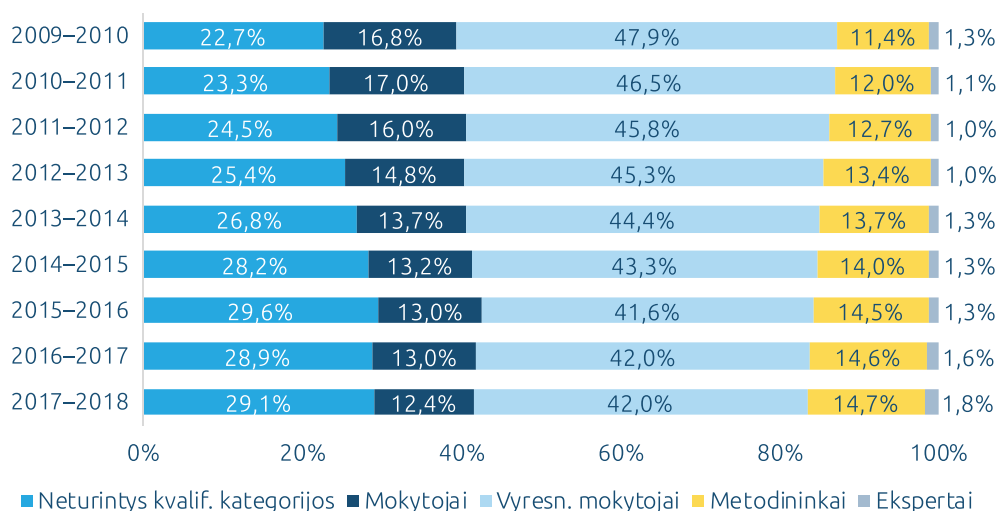
ir metodininkų bei ekspertų dalys, mažėjo mokytojų ir vyresniųjų mokytojų dalys.

36 pav. Profesijos mokytojai, dirbantys pagrindinėje darbovietėje, pagal amžiaus grupes ir apskritis 2017–2018 m. m., %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

37 pav. Profesijos mokytojų struktūra pagal kvalifikacines kategorijas ir mokslo metus nuo 2009–2010 m. m. iki 2017–2018 m. m., %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Švietimo įstatyme (LRS 2011) reglamentuojama mokytojo teisė ne mažiau kaip 5 dienas per metus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Galiojančiuose Profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo nuostatuose¹³⁵ nustatyti profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo tikslai ir uždaviniai,

formos, kvalifikacijos tobulinimą organizuojančių institucijų funkcijos, bendrieji kvalifikacijos tobulinimo programų ir įgytų kompetencijų vertinimo ir finansavimo reikalavimai. Tačiau kai kurios institucijos (pvz., Mokytojų kompetencijos centras, Pedagogų profesinės raidos centras) jau

¹³⁵ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.295381?fwid=5w7avu7x7>

neegzistuoja, nes kartu su Švietimo plėtotės centru ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centru 2009 m. buvo reorganizuotos į Ugdymo plėtotės centrą (UPC). Pagal UPC nuostatus¹³⁶, vienas iš centro uždavinių – vykdyti pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo kokybės užtikrinimą, inicijuoti ir vykdyti pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programas. Vis dėlto jis apima tik ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo sritis, t. y. profesinis mokymas į UPC veiklos lauką nepatenka. Pagal KPMPK nuostatus¹³⁷, kurie buvo atnaujinti 2017 m. pabaigoje, centras vykdo profesijos mokytojų ir andragogų kvalifikacijos tobulinimą. Remiantis atlikta analize galima teigti, kad šiuo metu egzistuoja neatitiktis tarp profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo reglamentavimo ir realios situacijos ir tai gali turėti neigiamos įtakos PM kokybei.

ŠVIS duomenimis¹³⁸, nuo 2015–2016 m. m.

pedagogų dalyvavimas kvalifikacijos tobulinimo ir persikvalifikavimo kursuose mažėja. Viena iš priežasčių – mažėjantis bendras pedagoginių darbuotojų skaičius profesinio mokymo įstaigose (LSD 2018b). Kursų lankytojų ir bendro pedagogų skaičių palyginimas rodo, jog kai kurie asmenys galimai dalyvauja keliuose kvalifikacijos tobulinimo renginiuose (t. y. jų skaičius viršija bendrą pedagoginių darbuotojų skaičių), tačiau tai nepaaiškina, kodėl gautų kvalifikacijos tobulinimo pažymėjimų skaičius yra kelis kartus didesnis už pedagogų, tobulinusių kvalifikaciją, skaičių (38 pav.). Viena iš prielaidų – duomenų įvesties klaidos. Remiantis ŠMM pateiktais duomenimis, lėšų pedagogų kvalifikacijai tobulinti 2018 m. skyrė apie 73 proc. PM įstaigų. Dažniausiai skirta suma neviršijo 0,1 proc. PM įstaigos biudžeto. Didžiausia skirta suma 2018 m. siekė 0,7 proc. biudžeto ir ši įstaiga buvo privatus PM teikėjas.

38 pav. PM įstaigų pedagoginiai darbuotojai ir jų dalyvavimas kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo kursuose nuo 2015–2016 m. m. iki 2017–2018 m. m.

Šaltiniai: ŠVIS, LSD

Informacija apie pedagogų kvalifikacijos tobulinimą yra labai ribota. Trūksta duomenų, kad būtų galima įvertinti kvalifikacijos tobulinimo mastą pagal kursų trukmę, pobūdį (pedagoginė ar profesinė), pareigybę (pvz., mokytojas, profesijos mokytojas, pagalbos specialistas), ministerijos atsakomybę (pvz., Švietimo ir mokslo ministerija, Ūkio ministerija). Pažymėtina, kad Europos socialinių fondų lėšomis vykdyta projektų profesijos mokytojų

kvalifikacijos tobulinimo srityje. Pavyzdžiui, UPC įgyvendino 20 mln. eurų vertės projektą „Profesijos mokytojų ir dėstytojų technologinių kompetencijų tobulinimo sistemos sukūrimas ir įdiegimas“ – buvo sukurtas modelis ir 100 programų pedagogų kvalifikacijai tobulinti¹³⁹. Tačiau duomenų apie tai, kaip toliau naudojamos ir palaikomos sukurtos priemonės, nėra.

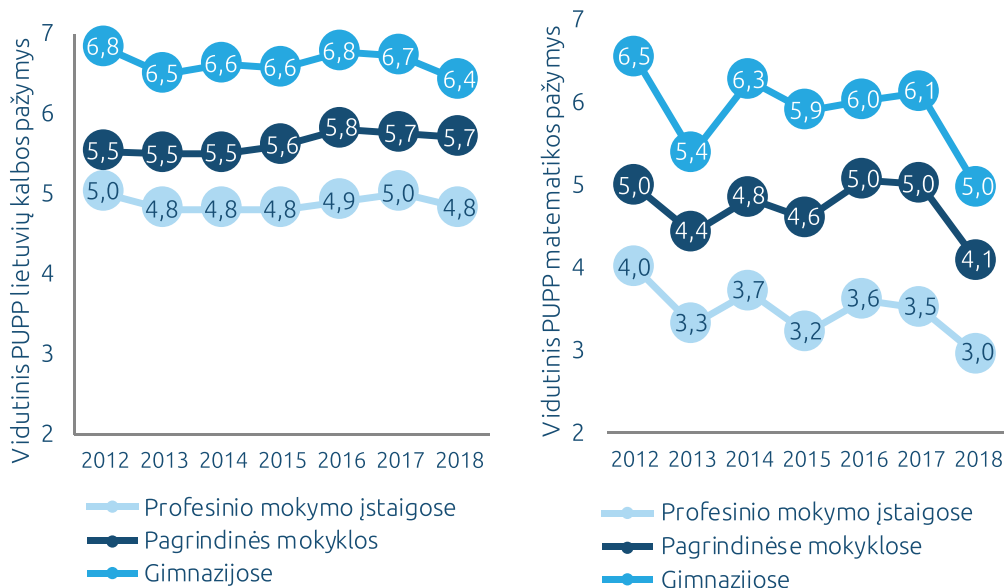
¹³⁶ <https://www.upc.smm.lt/veikla/nuostatai.php>

¹³⁷ <http://www.kpmpc.lt/kpmpc/apie-mus-2/apie-mus/veikla/nuostatai/>

¹³⁸ http://svis.emokykla.lt/lt/index/a_view/41

¹³⁹ <http://www.pmdtkt.upc.smm.lt/>

39 pav. Profesinio mokymo įstaigų mokinių PUPP rezultatai 2012–2018 m.

Šaltinis: NEC

Bendrojo ugdymo pasiekimai PM

2018 m. vidutinis mokinių, kurie mokėsi pagal pagrindinio ugdymo programą profesinio mokymo įstaigose, lietuvių kalbos PUPP pažymys siekė 4,8 balo, o moksleivių, kurie mokėsi bendrojo ugdymo mokyklose, lietuvių kalbos PUPP pažymių vidurkiai tradiciškai buvo didesni: gimnazijose – 6,4 balo, pagrindinėse mokyklose – 5,7 balo. 2018 m. vidutinis matematikos PUPP pažymys, palyginti su tuo pačiu rodikliu 2017 m., gerokai sumažėjo visų tipų mokyklose: profesinio mokymo įstaigose nuo 3,5 iki 3 balų, gimnazijose – nuo 6,1 iki 5 balų, pagrindinėse mokyklose – nuo 5 iki 4,1 balo, o bendras šalies vidutinis matematikos PUPP pažymys krito nuo 5,8 balo 2017 m. iki 4,8 balo 2018 m. (39 pav.). Pažymėtina, kad PM įstaigose vidutinis matematikos PUPP pažymys sumažėjo mažiau nei gimnazijose ar pagrindinėse mokyklose.

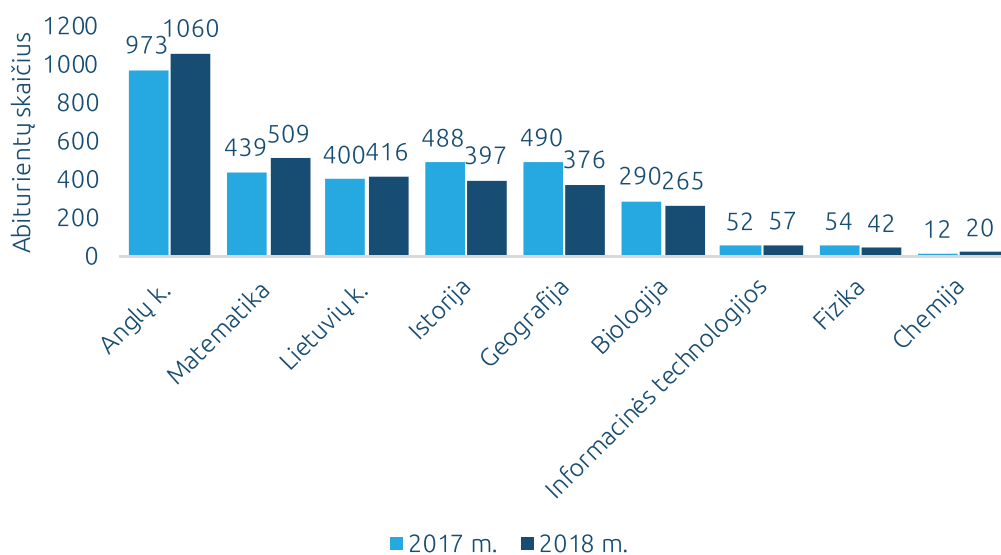
2018 m., panašiai kaip ir 2017 m., dauguma profesinio mokymo įstaigų absolventų rinkosi laikyti anglų kalbos valstybinį brandos egzaminą (VBE). Šį egzaminą laikė 1060 mokiniai, tai yra 18 proc. VBE laikusių profesinio mokymo įstaigų abiturientų. Į populiariausių tarp profesinio mokymo įstaigų abiturientų valstybinio brandos egzaminų 2018 m. sąrašą, be anglų kalbos VBE, taip pat

patenka matematikos VBE, kurį rinkosi laikyti 509 kandidatai, ir lietuvių kalbos VBE, kurį laikė 416 profesinio mokymo įstaigų abiturientų. Rečiausiai profesinio mokymo įstaigų abiturientai rinkosi laikyti informacinių technologijų, fizikos ir chemijos VBE – kiekvieną iš šių egzaminų laikė mažiau nei 60 kandidatų (40 pav.).

2018 m. tarp profesinio mokymo įstaigų abiturientų, palyginti su 2017 m., labiausiai padidėjo laikančiųjų matematikos ir anglų kalbos VBE skaičiai, o labiausiai sumažėjo laikančiųjų istorijos ir geografijos VBE skaičiai (40 pav.).

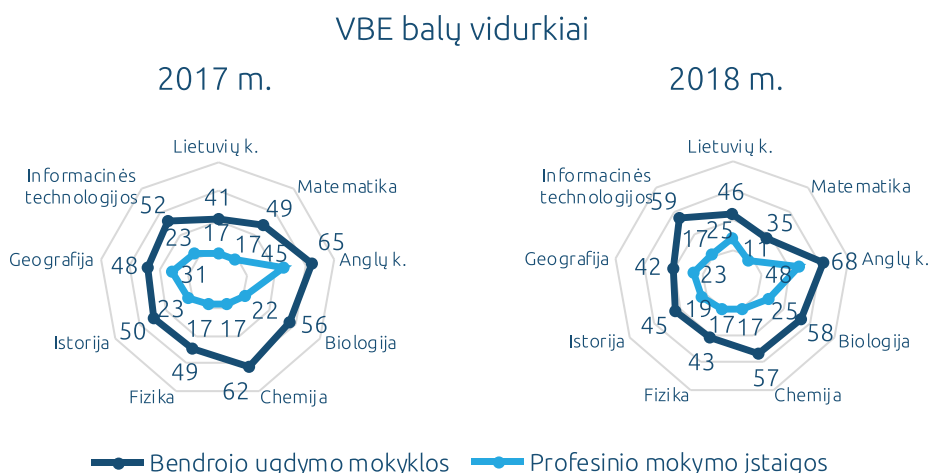
2018 m. aukščiausias valstybinio brandos egzaminų įvertinimo vidurkis tarp profesinio mokymo įstaigų absolventų buvo anglų kalbos VBE – 48 balai, o žemiausias buvo matematikos VBE įvertinimo vidurkis, siekęs 11 balų, tai yra 6 balais mažiau nei 2017 metais. Tarp bendrojo ugdymo mokyklų mokinių matematikos VBE pažymių vidurkis irgi buvo žemiausias – 35 balai, palyginti su 49 balais 2017 m. (41 pav.). Remiantis NEC interneto svetainėje pateikta informacija, 2018 m. iš visų kandidatų, laikusių matematikos valstybinį egzaminą, net 18 proc. mokinių pirmojo pusmečio matematikos įvertinimas mokykloje buvo nuo 1 iki 4 balų; tai galėjo turėti įtakos prastiems šio egzamino rezultatams.

40 pav. Profesinio mokymo įstaigų abiturientų, laikusių VBE 2017 ir 2018 metais, skaičiai

Šaltinis: NEC; skaičiavimai: MOSTA

41 pav. 2017 ir 2018 metų VBE balų vidurkiai bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose

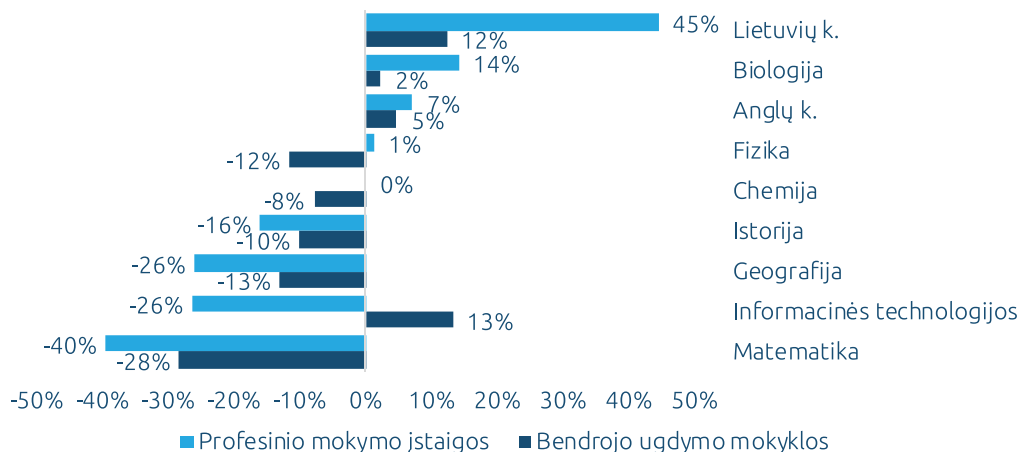

Šaltinis: NEC

2018 m. lyginant su 2017 m., tarp profesinio mokymo įstaigų labiausiai pakilo lietuvių kalbos VBE pažymių vidurkis – 45 proc. Šio egzamino vidurkis labiausiai išaugo ir tarp bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų – 13 proc. Tarp profesinio mokymo įstaigų absolventų ir bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų labiausiai krito matematikos VBE vidurkiai, atitinkamai – 40 proc. (profesinis

mokymas) ir 28 proc. (bendrasis ugdymas). Bendrai beveik visur procentinės profesinio mokymo įstaigų absolventų ir bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų tendencijos sutapo. Labiausiai išsiskiria informacinių technologijų VBE rezultatai: 2018 m. šio egzamino vidurkio procentinis pokytis tarp bendrojo ugdymo mokyklų mokinių buvo teigiamas, o tarp profesinio mokymo įstaigų mokinių – neigiamas (42 pav.).

42 pav. VBE balų vidurkių procentiniai pokyčiai 2018 m. bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose

Šaltinis: NEC; skaičiavimai: MOSTA

Ankstyvas pasitraukimas iš švietimo sistemos

Profesinio mokymo lauke ankstyvo pasitraukimo iš mokymo sistemos prielaidos yra labai didelės. Vidutiniškai besimokantieji yra 24,6 metų amžiaus, kas dešimtas – vyresnis nei 40 m. amžiaus, o penktadalis besimokančiųjų siekia ne pirmos kvalifikacijos (KPMPC 2017). Užimtumas darbo rinkoje mokiniams yra itin svarbus siekiant sukaupti lėšų pragyvenimui ar išlaikyti šeimą, tad labai aktualus – iškritimas iš mokymo sistemos dėl pasirinkimo dirbti. Taip pat aktuali emigracija ir konkurencingos darbo sąlygos kitose valstybėse – 15 proc. 2016 metais iš Lietuvos emigravusių 16–24 m. amžiaus asmenų turėjo profesinį išsilavinimą, dar 41 proc. – žemesnį nei vidurinį (MOSTA 2018).

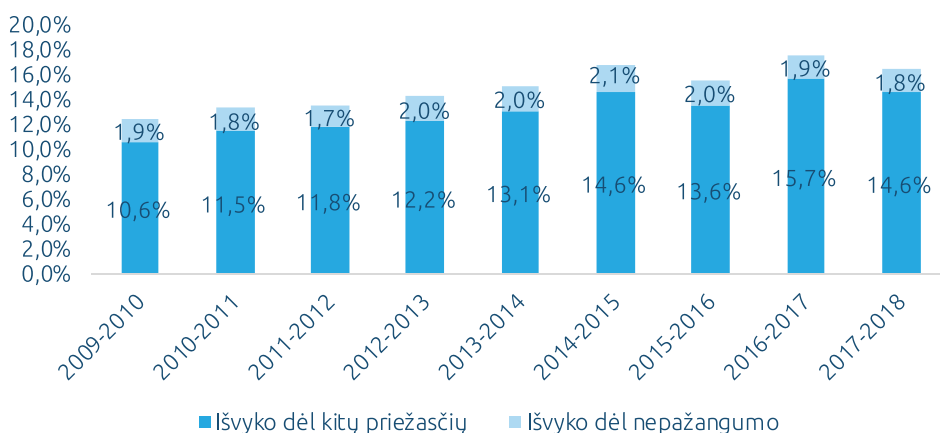
Kaip minėta (žr. „Bendrojo ugdymo pasiekimai PM“), profesinio mokymo įstaigų moksleivių PUPP ir VBE rezultatai yra kur kas prastesni nei mokinių, besimokančių bendrojo ugdymo mokyklose. Ši situacija signalizuoja apie mokinių gebėjimo mokytis iššūkius, nepakankamus įgūdžius, menką motyvaciją ir kitus aspektus, sudarančius galimo mokymo programos nutraukimo prielaidas.

Vyrauja keletas pasitraukimo iš profesinio mokymo vertinimo būdų. Šiame skyriuje naudosime ITC, ŠVIS pateikiamus PM įstaigų mokinių duomenis pagal išvykimo pobūdį, nurodančius, jog mokinys išvyko dėl nepažangumo ar kitų priežasčių. Toks nutraukiančiųjų mokymą vertinimas turi išlygų,

jei mokyklų atstovams įvedant duomenis atsirado netikslumų – mokinys iš tiesų neišvyko, t. y. programos nenutraukė. Galimų neatitikimų taip pat gali kilti dėl 2017 m. pradėtos naudoti automatinės centralizuotos priėmimo į profesinio mokymo programas sistemos.

Profesinio mokymo įstaigų mokinių, nutraukiančių mokymo programas ir taip iškrentančių iš formaliojo švietimo sistemos, dalis 2009–2018 metais svyravo tarp 13 ir 18 proc. (43 pav.). Per pastaruosius ketverius metus išvykusiųjų dalis kiek padidėjo ir 2017–2018 metais siekė 16,4 proc. Apibendrinant konstatuotina, kad per analizuojamus 8 mokslo metus nutraukusiųjų mokymąsi dalis išaugo apytiksliai 5 procentiniais punktais. Nors didžioji dalis nutraukusiųjų mokymo programas išvyksta dėl neįvardytų priežasčių, kasmet vidutiniškai 1,9 proc. mokinių išvyksta dėl nepažangumo. Didelių pokyčių šioje mokinių dalyje bėgant laikui nematyti, tad tikėtina, kad lėtai auganti nutraukiančiųjų mokymo programas dalis jas nutraukia dėl skirtingų socialinių, ekonominių ir asmeninių priežasčių. Per 2013 metais atliktą apklausą nustatyta, jog dažniausios mokymo programų nutraukimo priežastys yra išvykimas dirbti ar gyventi į užsienį, neišsiugdyta nuostata mokytis, mokymosi motyvacijos trūkumas ir įsidarbinamumas (KPMPC 2014). Apklausiamos mokymo įstaigos teigė, jog veiksmingiausia mokymosi nutraukimo prevencinė priemonė yra socialinė, pedagoginė ir psichologinė pagalba mokiniams.

43 pav. Mokymo programas nutraukusių PM įstaigų mokinių dalis pagal išvykimo požymį ir mokslo metus

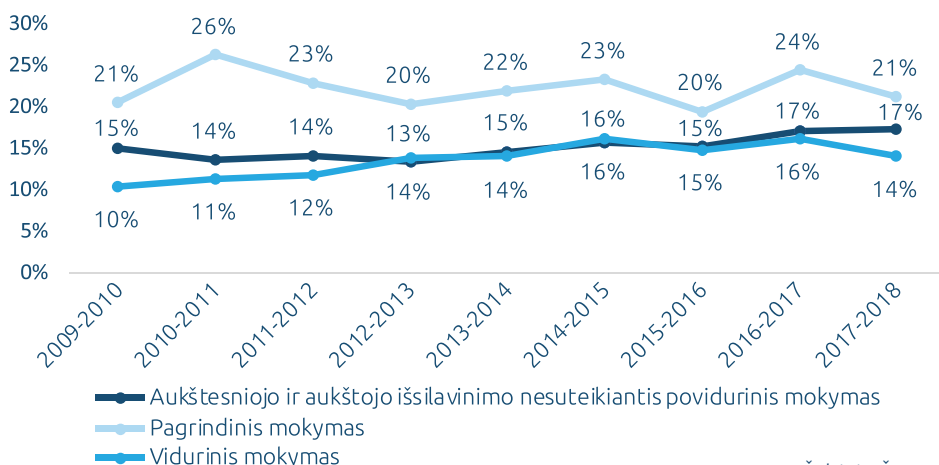
Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Iškritusiuosius iš švietimo sistemos analizuojant pagal programos lygmenį, nustatyta, kad vidutiniškai 22 proc. PM įstaigų mokinių, besimokančių pagrindinio mokymo lygmens (ISCED 2) programose, kasmet išvyksta dėl „nepažangumo ar kitų priežasčių“ (44 pav.). Atitinkamai per analizuojamą laiko tarpą mokslus nutraukia vidutiniškai 15 proc. mokinių, besimokančių pavidurinio mokymo programose (ISCED 4), ir 14 proc., besimokančių vidurinio mokymo programose (ISCED 3) nutraukia. Pagrindiniame mokyme aiškios augimo tendencijos nematyti, tuo tarpu viduriniame ir paviduriniame mokyme mokslus nutraukusiųjų dalis laikui bėgant šiek tiek augo ir 2017–2018 m. m. pralenkė 2009–2010 m. m. situaciją. Paskutiniųjų mokslo metų duomenimis, viduriniame mokyme iškritusiųjų buvo 4 procentiniais punktais, paviduriniame – 2 procentiniais punktais daugiau nei prieš 8 metus.

Mokymąsi nutraukusiųjų dalis 2017–2018 m.

programose, skirtose asmenims, turintiems specialiųjų poreikių, vidutiniškai siekia apie 16 proc. Daugiausia, net 43 proc., nutraukusiųjų mokymąsi yra pavidurinio lygmens programose, 12 proc. – pagrindinio, 10 proc. – vidurinio ugdymo programose. Įkalinimo įstaigose ir pataisos namuose vykdomų programų nutraukimo rodiklis vidutiniškai siekia apie 19 proc. Tokia mokymo programas nutraukusiųjų dalis yra 2 procentiniais punktais mažesnė nei vidutinis pagrindinio mokymo nutraukimo Lietuvoje rodiklis (21 proc.). Kaip jau minėta (žr. „Teistumas“), nuteistieji mokosi pagal ISCED 2 lygmens PM programas. Jeigu analizuotume bendrą profesinio mokymo mokinių iškritimą, tuomet, be programų, kurios vykdomos įkalinimo ar pataisos įstaigose, ir be programų, skirtų specialiųjų poreikių turintiems asmenims, 2017–2018 m. nutraukusiųjų mokslus dalis siektų 16,5 proc.

44 pav. Mokymo programas nutraukusių PM įstaigų mokinių dalis pagal mokslo metus ir programos lygmenį

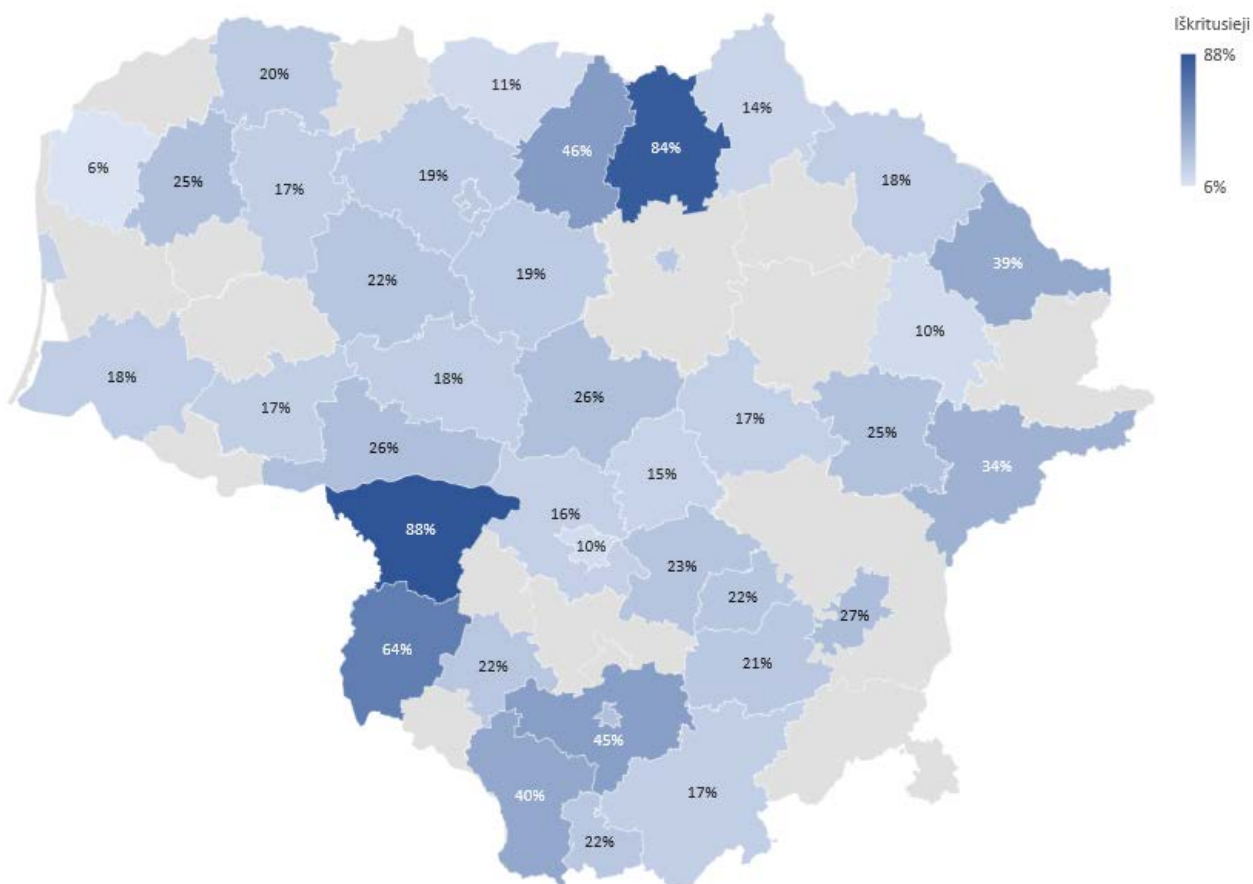

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Analizuojant pagrindinio mokymo lygmens programas, kuriose santykinai daugiausia nutraukusių mokymąsi, galima identifikuoti, kuriose savivaldybėse iš švietimo iškrentančių mokinių dalis yra didžiausia (45 pav.). Galima išskirti aštuonias savivaldybes, kuriose iškritusiųjų dalis sudaro trečdalį ir daugiau visų mokinių. Šiaurės Lietuvoje tai – Pasvalio r. sav. (84 proc.) ir Pakruojo r. sav. (46 proc.); rytinėje Lietuvos pusėje – Zarasų r.

sav. (39 proc.) ir Švenčionių r. sav. (34 proc.); pietinėje Lietuvos dalyje – Šakių r. sav. (88 proc.), Vilkaviškio r. sav. (64 proc.), Alytaus r. sav. (45 proc.) ir Lazdijų r. sav. (40 proc.). Viena iš galimų didelio iškritimo priežasčių – emigracija. Išskirtose savivaldybėse 2010–2016 m. emigracija siekė 6–11 proc., o didžiausia ji buvo Alytaus miesto ir rajono savivaldybėse – apie 12 proc. (MOSTA 2018).

45 pav. Vidutinė metinė ISCED 2 lygmens PM programas nutraukusių PM įstaigų mokinių dalis nuo savivaldybės mokinių skaičiaus 2009–2018 metais pagal institucijos ar padalinio savivaldybę. Atvaizduojamos savivaldybės, 2017–2018 m. m. vykdžiusios PM programas

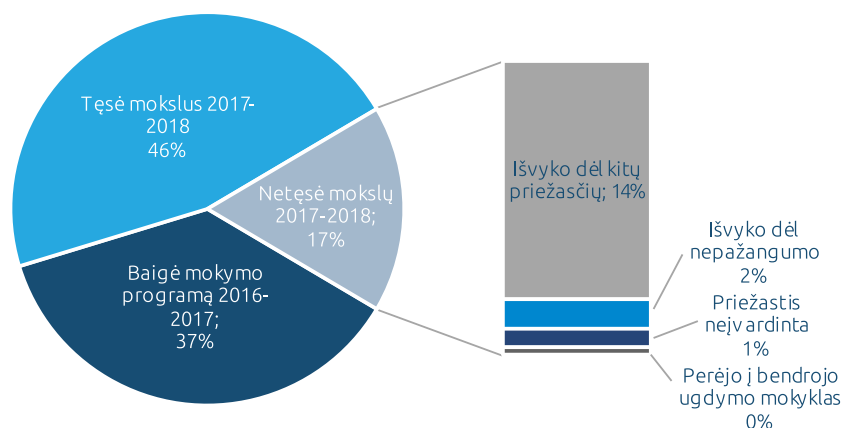

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Mokymo programų nutraukimą, kaip minėta, galima apskaičiuoti skirtingais metodais, tad siekiant patikrinti, ar tikrai minėtose savivaldybėse galima tokia didelė iš sistemos iškritusiųjų dalis, pateikiamas ir kitu būdu apskaičiuotas rodiklis. Stebimi 2016–2017 m. m. mokiniai suskirstyti į tris grupes: 1) tais pačiais mokslo metais mokymą baigė; 2) mokymo nebaigė ir 2017–2018 m. m. mokėsi toliau; 3) mokymo nebaigė ir 2017–2018 m. m. toliau nebesimokė

(46 pav.). Analizuojant šiuo būdu nustatyta, kad apie 17 proc. 2016–2017 m. m. besimokusių ir programų dar nebaigusių mokinių kitais mokslo metais sistemoje nepasirodė. Pagrindinio (ISCED 2), vidurinio (ISCED 3) ir pavidurinio (ISCED 4) mokymo programose šis dydis atitinkamai siekė 19 proc., 17 proc. ir 17 proc. Skaičiuojant abiem būdais mokinių iškritimo iš mokymo sistemos rodiklis yra didžiausias pagrindiniame lygmenyje.

46 pav. Profesinio mokymo 2016–2017 m. m. mokiniai pagal mokslo tęsimo pobūdį 2017–2018 m. m.

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Stebint anksčiau įvardytas savivaldybes, kuriose itin didelė pagrindinio mokymo mokinių dalis mokymo programas nutraukia, matyti šiek tiek kitokios tendencijos. Pasvalio r. sav. ši dalis skaičiuojant alternatyviu būdu vis dar išlieka didelė (51 proc.), tačiau kitose savivaldybėse programų nebetęsiančių mokinių dalis reikšmingai sumažėja (Alytaus r. sav. – 27 proc., Lazdijų r. sav. – 19 proc., Panevėžio m. sav. – 18 proc., Šakių r. sav. – 20 proc., Švenčionių r. sav. – 13 proc., Vilkaviškio r. sav. – 27 proc., Zarasų r. sav. – 14 proc.). Tai patvirtina, jog nutraukusiųjų mokymąsi duomenų įvestis galimai neatspindėjo realios situacijos profesinio mokymo įstaigose.

Toks atotrūkis tarp besimokančiųjų pagrindinio mokymo programose ir programas nutraukusiųjų signalizuoja, jog siekiant mažinti iš sistemos iškritusiųjų skaičių itin reikalinga priežastinių ryšių analizė ir tolesnė stebėseną. Susidariusi situacija taip pat galėtų reikšti duomenų įvesties netikslumą įvairiose galimose grandyse ar kitas priežastis, susijusias su pokyčiais profesinio mokymo sistemoje, pavyzdžiui, priėmimo į programas skaitmenizavimu.

Iškritusių iš mokymo programų mokinių situacija pagal švietimo sritis, kuriose jie mokėsi, yra itin skirtinga (47 pav.). Analizuojant paskutiniaisiais mokslo metais susidariusią situaciją matyti, jog iškritimo rodiklis svyravo nuo 8,2 proc. (socialinės gerovės sritis) iki 28,2 proc. (miškininkystė). Išskirtinos trys švietimo sritys, kuriose iškritusiųjų dalis sudarė daugiau nei penktadalį visų tos srities mokinių – žemės ūkis, informacijos ir ryšio technologijos, miškininkystė. Šiose srityse iškritusiųjų iš mokymo programų dalis tendencingai

augo. Palyginti su 2009–2010 m. m., situacija per 8 metus pasikeitė ir rodiklis 2,5 procentinio punkto padidėjo informacijos ir ryšio technologijų srityje, 7 procentiniais punktais žemės ūkio srityje ir 10,5 procentinio punkto miškininkystės srityje. Toks augimas vėlgi signalizuoja galimus iššūkius, su kuriais susiduria profesinio mokymo mokiniai, ir nurodo sistemos sritis, kurioms reikia skirti ypač didelį dėmesį siekiant didinti tiek mokinių motyvaciją, tiek paties mokymo patrauklumą.

Apie 11 proc. visų besimokiusiųjų miškininkystės srityje mokymo programas nutraukė dėl nepažangumo, likęs bene penktadalį mokinių pasitraukė dėl kitų nei pažangumas priežasčių. Kitose anksčiau įvardytose srityse nutraukusiųjų mokymą dėl nepažangumo dalis buvo daugiau nei perpus mažesnė – 5 proc. (informacijos ir ryšio technologijos) ir 2 proc. (žemės ūkis). Tai rodo, jog mokiniai skirtingose srityse mokymą nutraukia dėl, tikėtina, itin skirtingų motyvų, tačiau tokia didelė nepažangių miškininkystės srities mokinių dalis verčia kelti hipotezę dėl mokinių lūkesčių atitikties mokymo programos turiniui ar sisteminių, pasikartojančių problemų miškininkystės srityje.

Viena iš galimų iškritimo iš profesinio mokymo sistemos priežasčių gali būti susijusi su atitinkamo ekonomikos sektoriaus darbo rinkos situacija. Esant dideliu tam tikros srities specialistų trūkumui, mokiniai programas nutraukia dėl galimai patrauklių darbo pasiūlymų. Didelis specialistų trūkumas skatina darbdavius siūlyti konkurencingas sąlygas darbuotojams ir didesnius darbo užmokesčius. Norint patikrinti, ar iškritusiųjų situacija pagal švietimo sritis signalizuoja sektorinę situaciją darbo

rinkoje, palygintas aukštųjų mokyklų studentų studijų nutraukimas pagal švietimo sritis. Visų pirma galima pastebėti, kad vidutiniškai aukštųjų mokyklų studentai studijas nutraukia rečiau nei profesinių mokyklų mokiniai (pav. 47). Kai kuriose srityse skirtumas tarp profesinio mokymo įstaigų ir aukštųjų mokyklų siekia daugiau nei tris kartus (saugos paslaugos, žuvininkystė, žemės ūkis). Vienintelė sritis, kurioje studentai studijas nutraukia

dažniau (13 proc.) nei profesinių mokyklų mokiniai (8 proc.), yra socialinė gerovė. Panašiai dažnai studijas ar mokymą nutraukia besimokantieji inžinerijos, verslo ir administravimo, architektūros ir statybos: skirtumas tarp iškritusiųjų nesiekia 4 procentinių punktų. Apibendrinant pagrindo teigti, jog tiek PM įstaigų mokiniai, tiek aukštųjų mokyklų studentai tam tikros srities programas nutraukia panašiai dažnai, nėra.

47 pav. 2017–2018 m. m. PM programas nutraukusių mokinių ir studijų programas nutraukusių studentų dalis nuo srities mokinių (studentų) skaičiaus, %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Bendra iškritusiųjų iš profesinio mokymo programų dalis pagal švietimo sritis neatskleidžia viso įmanomo vaizdo – gali būti posričių, kuriuose iškritimo rodiklis itin didelis, nors bendras srities vidurkis to neparodo. Tokiais būtų galima įvardyti namų ūkio paslaugų (29,5 proc.), vadybos ir administravimo (27,1 proc.), medicinos diagnostikos ir gydymo technologijų (26,5 proc.), apskaitos (25 proc.) posričius. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriose PM įstaigose tam tikruose švietimo posričiuose iškritimo rodiklis ypač didelis ir siekia net 72,7 proc.

Tokia kompleksinė situacija ir skirtumai pagal mokymo programų sritis, posričius ir mokyklas rodo, jog reikia nuolatinės sistemingos profesinio

mokymo lauko stebėsenos ir analizės. Atliekant stebėseną galima identifikuoti signalus, nurodančius rizikingus mokymo sistemos elementus. Tolesnė šių signalų analizė gali padėti nustatyti aiškias problemų priežastis ir imtis tam suvaldyti reikalingų prevencinių priemonių.

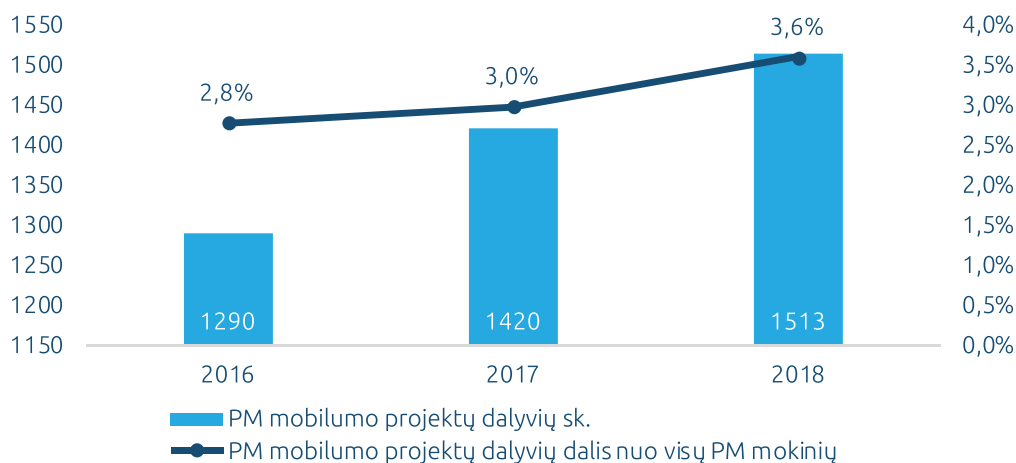
Tarptautinis judumas

Programa „Erasmus+“ remia profesinio mokymo mobilumo projektus, kuriais siekiama plėsti besimokančiųjų profesinio mokymo institucijose praktikos galimybes¹⁴⁰. ŠMPF duomenimis, Lietuvoje PM mokinių, dalyvaujančių mobilumo projektuose,

skaičius šiek tiek auga (pvz., 2018 m. jis buvo 6,5 proc. didesnis nei 2017 m.). Tokią pačią tendenciją iliustruoja ir PM mobilumo projektų dalyvių skaičiaus palyginimas su bendru PM mokinių skaičiumi – procentinė dalis padidėjo nuo 2,8 proc. 2016 m. iki 3,6 proc. 2018 m. (48 pav.). Pagal ŠMPF vykdytos apklausos rezultatus, mobilumo projektuose dalyvavę PM mokiniai teigiamai vertino įgytą patirtį

(ŠMPF 2018). Respondentų¹⁴¹ nuomone praktikos metu labiausiai buvo pagerinti bendravimo, kalbos, prisitaikymo, darbo komandoje bei konfliktų sprendimo gebėjimai. PM mokiniai dažniau nei aukštojo mokslo studentai buvo linkę pritarti teiginiams, kad praktikos metu jie patobulino savo profesinius gebėjimus, pagerino verslumą bei įgijo pasitikėjimą kurti savo verslą.

48 pav. Mokinių, dalyvaujančių profesinio mokymo mobilumo projektuose, skaičiaus ir procentinės dalies nuo visų PM mokinių kaita 2016–2018 m.

Šaltinis: ŠMPF; skaičiavimai: MOSTA

Profesijos mokytojų dalyvavimas mobilumo projektuose gerokai didesnis už mokinių ir rodiklis sudaro daugiau kaip 20 proc. visų mokytojų. Kita vertus, absoliutūs skaičiai rodo, jog mokytojų skaičius mobilumo projektuose mažėja¹⁴². Tai gali būti mažėjančio profesijos mokytojų skaičiaus pasekmė.

Atvykstančiųjų (mokinių ir personalo) į Lietuvą pagal PM mobilumo projektus skaičius yra vienas iš mažesnių, palyginti su kitomis šalimis, tačiau sprendžiant iš prieinamų duomenų situacija gerėja. Pagal 2014 m. projektus išvykusiųjų skaičius 5 kartais viršijo atvykusiųjų (European Union 2016), o 2015 m. skirtumas sumažėjo iki 3 kartų (European Union 2017).

7.1.3 Atitiktis

- Atitiktis valstybiniam planui. Lyginant priėmimo į PM įstaigas duomenis su 2018 m. planuotais

valstybės finansuojamų vietų skaičiais (ŠMM 2018), daugiausia laisvų vietų liko gamybos ir perdirbimo, informacijos ir ryšio technologijų, architektūros ir statybos ir verslo ir administravimo švietimo srityse. Sveikatos priežiūros švietimo srityje planuotas valstybės finansuojamų vietų skaičius šiek tiek viršytas – pasirašyta daugiausia sutarčių dėl mokymosi valstybės nefinansuojamose vietose (171). Rezultatai pagal apskritis rodo, jog tik vienoje Kauno apskrityje priimta tiek mokinių, kiek ir planuota. Tauragės apskrityje priimta maždaug perpus mažiau asmenų, nei buvo numatyta.

- Atitiktis rinkos poreikiams. 2017 metais 56 proc. profesinio mokymo absolventų 6 mėn. po baigimo dirbo samdomą darbą. AM absolventų įsidarbinamumas (83 proc.) reikšmingai didesnis, palyginti su PM įstaigų absolventais, praėjus tam pačiam laikui po studijų ar mokymo baigimo. Tarp galimų priežasčių – mokslo tąsa PM įstaigoje, emigracija, nelegalus darbas, darbas

¹⁴⁰ Remiamos šios individualaus mobilumo veiklos: PM mokinių, pameistrių ir absolventų praktika įmonėse ir PM institucijose; PM įstaigų darbuotojų dėstymas užsienio PM institucijose; darbo stebėjimas (asistavimas) įmonėse ar mokymo įstaigose, darbo praktika įmonėse ar mokymo institucijose. <http://www.erasmus-plus.lt/puslapis/erasmus-profesinis-mokymas-19>

¹⁴¹ Apklausoje dalyvavo 1026 respondentai, iš kurių 25 proc. – PM mokiniai (ŠMPF 2018).

¹⁴² ŠMPF duomenimis, 2016 m. PM mobilumo projektuose dalyvavo 543, 2017 m. – 487, 2018 m. – 471 mokytojas.

pagal individualios veiklos pažymą ir verslo liudijimus. Maždaug 16 proc. įsidarbinusiųjų dirbo nekvalifikuotus darbus. Daugiausia tokių absolventų – tarp baigusiųjų statybos srities programas (28 proc.).

- AM absolventų vidutinės pajamos (neatskaičius mokesčių) siekia 785 eurus per mėnesį ir yra didesnės už PM absolventų vidutinės pajamas, kurios sudaro 645 eurus per mėnesį. Nuo baigtos mokyklos regiono gali priklausyti absolvento įgytų žinių kokybė ir konkurencingumas darbo rinkoje, taip pat tikėtina, kad absolventai dažniau įsidarbina baigtos AM ar PM mokyklos regione, nei išvyksta dirbti kitur.

- Atitiktis individo poreikiams. Profesinio mokymo sistema yra atvira įvairaus išsilavinimo žmonėms: 2017–2018 m. m. mokiniai, neturintys pagrindinio išsilavinimo, sudarė 11 proc., turintys pagrindinį išsilavinimą – 43 proc., vidurinį – 40 proc., aukštesnį nei vidurinis – 6 proc. Maždaug 30 proc. mokinių iš visų tais metais baigusiųjų PM įstaigas pakelia savo išsilavinimo lygį. Profesiniame mokyme mokslus tęsė

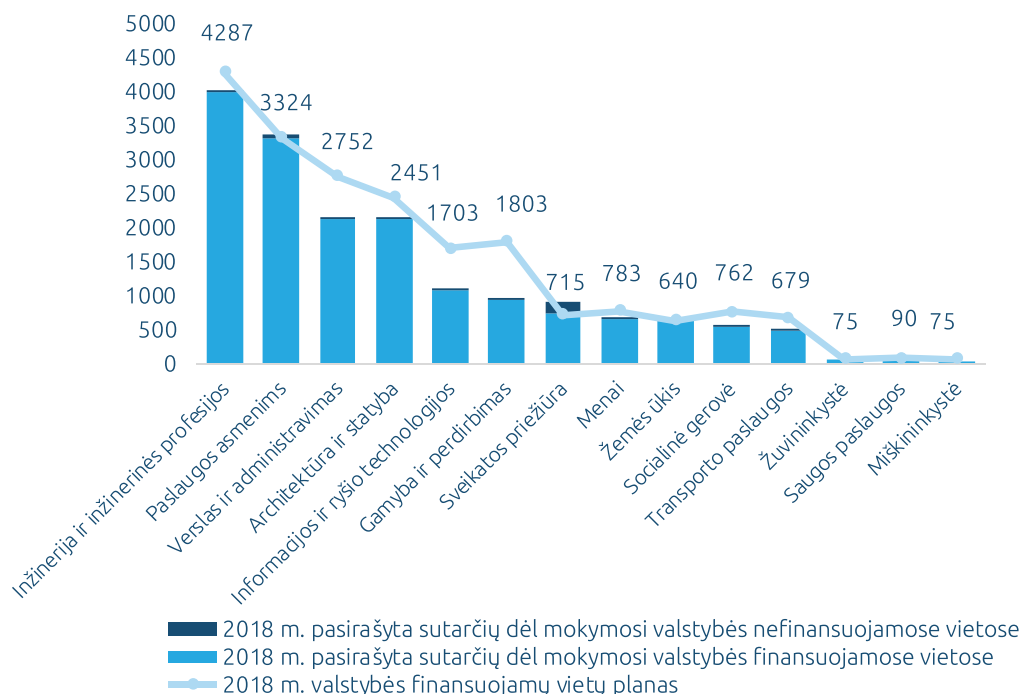
6,4 proc., o aukštosiose mokyklose (ypač kolegijose) – 5,9 proc. absolventų.

Dermė tarp asmens pasirinkimo ir valstybės planavimo

2018 m. naujovė – priėmimas į profesinio mokymo įstaigas suplanuotas atsižvelgiant į specialistų poreikio prognozes ir į šalies regionų prioritetines plėtros sritis. Ypač didelis dėmesys skirtas regionų poreikiams: didesni priėmimo skaičiai numatyti tose srityse, kurias regionai išskyrė kaip prioritetines.

Lyginant priėmimo į PM įstaigas duomenis su 2018 m. planuotais valstybės finansuojamų vietų skaičiais (ŠMM 2018), pastebima, kad daugiausia laisvų vietų liko gamybos ir perdirbimo, informacijos ir ryšio technologijų, architektūros ir statybos, verslo ir administravimo švietimo srityse. Sveikatos priežiūros švietimo srityje planuotas valstybės finansuojamų vietų skaičius šiek tiek viršytas, taip pat šioje srityje pasirašyta daugiausia sutarčių dėl mokymosi valstybės nefinansuojamose vietose – 171 sutartis (pav. 49).

49 pav. 2018 m. priėmimo į profesinio mokymo įstaigas ir planuotų valstybės finansuojamų vietų skaičių palyginimas pagal švietimo sritis

Šaltiniai: LAMA BPO, ŠMM įsakymas Nr. V490¹⁴⁵; skaičiavimai: MOSTA

¹⁴³ 2018 m. MOSTA parengė Lietuvos darbo rinkoje dirbančių kvalifikuotų darbuotojų skaičiaus prognozes pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių ir Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių (EVRK). Prognozės parengtos susumavus plėtros ir 3 metų pakeitimo paklausą, darant prielaidą, kad išliks tos pačios tarptautinės migracijos tendencijos. Pagal rezultatus, didžiausia paklausa tikėtina didmeninės ir mažmeninės prekybos, statybos ir apdirbamosios gamybos veiklos, mažiausia – apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų sektoriuje.

¹⁴⁴ Ankstesniais metais planuojant specialistų poreikį būdavo pasikliaujama profesinio mokymo įstaigų siūlymais.

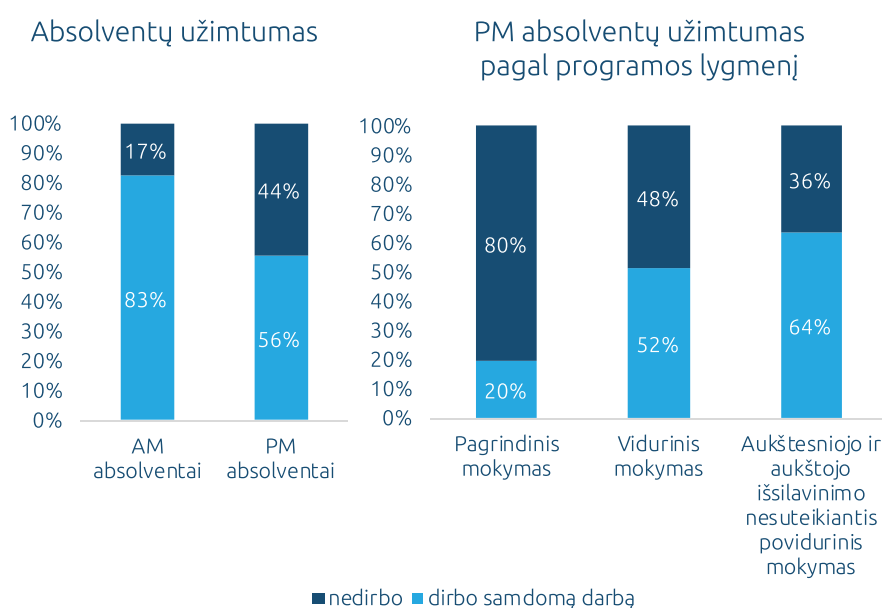
¹⁴⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6274cfd05e4f11e89f00961ca6c2310f>

Priėmimo į PM įstaigas pagal apskritis rezultatai rodo, jog tik Kauno apskrityje priimta faktiškai tiek mokinių, kiek ir planuota. Artimas planuotam priimtųjų skaičius – Šiaulių, Vilniaus, Utenos, Marijampolės ir Alytaus apskrityse. Tauragės apskrityje priimta maždaug perpus mažiau asmenų, nei buvo numatyta. Stebint priėmimo rezultatus apskrityse pagal švietimo sritis, matyti, kad visose apskrityse daugiausia asmenų priimta į programas toje srityje, kurioje daugiausiai ir planuota. Todėl šiuo atveju galima teigti, kad stojančiųjų pasirinkimas atitiko valstybės numatytą poreikį.

Atitiktis rinkos poreikiams

Šioje ataskaitos dalyje pateikiamas aukštųjų mokyklų (toliau – AM) ir profesinio mokymo įstaigų (toliau – PM) absolventų darbinės veiklos praėjus 6 mėn. po baigimo ir vidutinių samdomo darbo pajamų palyginimas. Siekiant palyginamumo, pateikiami aukštųjų mokyklų 2017 metų pirmosios pakopos absolventų (~ 12,5 tūkst.) ir profesinio mokymo įstaigų 2017 metų profesinio mokymo programų absolventų (~ 17,3 tūkst.) duomenys.

50 pav. 2017 m. absolventų užimtumas 6 mėn. po AM ar PM baigimo

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Kaip matyti iš pateiktos diagramos, AM absolventų įsidarbinamumas reikšmingai (27 proc.) didesnis, palyginti su PM įstaigų absolventais, praėjus tam pačiam laikui po studijų ar mokymo baigimo. Viena iš priežasčių yra ta, kad labai didelė dalis PM absolventų, baigusių ISCED 2 lygmens PM programas (įgyjama profesija arba profesija ir pagrindinis išsilavinimas), dažniau nei kiti tęsė mokslus profesinio mokymo įstaigose (24 proc. ISCED 2 lygmens PM programų absolventų, palyginti su 9–11 proc. ISCED 3 lygmens ir ISCED 4 lygmens PM programų absolventų). Atkreiptinas dėmesys į tai,

kad visi nuteistieji ir dauguma (90 proc.) specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų mokosi ISCED 2 lygmens programose, ir tai galimai lemia mažą absolventų įsidarbinimą¹⁴⁶. Kitos galimos priežastys – didesnė emigracija, nelegalus darbas, darbas pagal individualios veiklos pažymą ir verslo liudijimus.

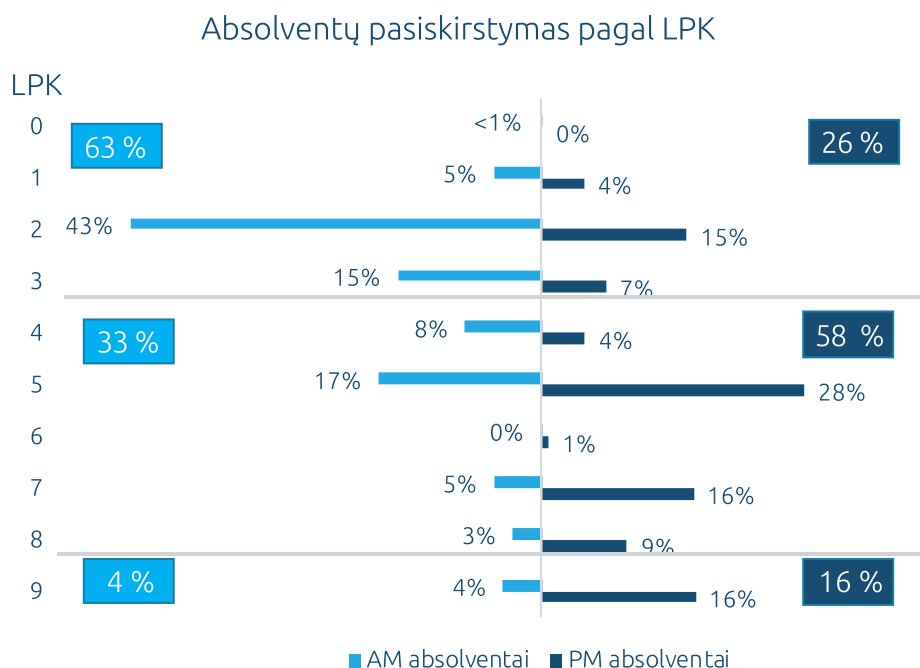
Ne mažiau nei įsidarbinamumas yra svarbu ir įsidarbinančių absolventų profesijos. Vertinant absolventų įsidarbinamumą pagal jų įgytos kvalifikacijos lygį ir darbe reikalingos kvalifikacijos lygį, vadovaujantis dabartiniu Lietuvos profesijų klasifikatoriumi, laikoma, kad AM absolventai dirba

¹⁴⁶ 2017-2018 m. m. nuteistieji ir specialiųjų ugdymosi poreikių trintys asmenys ISCED 2 lygmens profesinio mokymo programose sudarė apie 50 proc. (atitinkamai 14,2 proc. ir 35,5 proc.) visų to lygmens mokinių.

atitinkamos kvalifikacijos lygio darbą, jei tas darbas priskiriamas 0–3 LPK pagrindinės grupės profesijoms (karininkai, vadovai, specialistai, technikai ir jaunesnieji specialistai), o PM absolventai dirba atitinkamos kvalifikacijos lygio darbą, jei tas darbas priskiriamas 4–8 LPK pagrindinės grupės profesijoms

(tarnautojai, paslaugų sektoriaus darbuotojai ir pardavėjai, kvalifikuoti darbuotojai, amatininkai, įrenginių ir mašinų operatoriai). Toliau diagramoje pateikiamas AM ir PM absolventų, dirbusių samdomą darbą 6 mėn. po baigimo, pasiskirstymas pagal LPK pagrindinę grupę.

51 pav. Dirbusių 2017 metų absolventų pasiskirstymas pagal LPK pagrindinę grupę 6 mėn. po AM ar PM baigimo

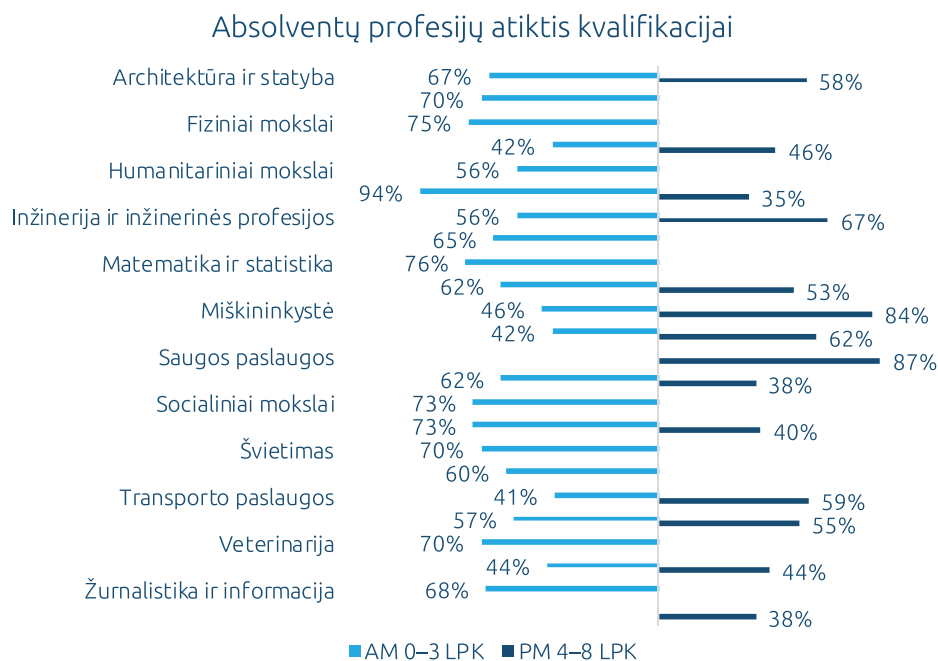
Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Didžiausia dalis absolventų, baigusių AM ir PM, dirba atitinkamos kvalifikacijos reikalaujantį darbą: 63 proc. AM absolventų dirbo 0–3 LPK pagrindinių grupių darbą, 58 proc. PM absolventų dirbo 4–8 LPK pagrindinių grupių darbą. Panašios tendencijos išliktų ir vertinant LPK grupių priskyrimo kvalifikacijai alternatyvas (pvz., atmetant pirmą vadovų LPK grupę ar ketvirtą grupę priskiriant AM įgyjamai kvalifikacijai, o ne PM). Vis dėlto labai didelė dalis PM absolventų (16 proc.) dirbo nekvalifikuotus darbus, t. y. darbus, kuriems nereikalingas jų įgytas profesinis išsilavinimas. Daugiausia tokių PM absolventų, dirbančių nekvalifikuotus darbus, buvo tarp baigusiujų architektūros ir statybos (28 proc.), inžinerijos ir inžinerinių profesijų (20 proc.), žemės ūkio (18 proc.), paslaugų asmenims (18 proc.) ir

gamybos ir perdirbimo (17 proc.) švietimo sričių programas (žr. toliau pateiktą paveikslą). Paveiksle (55 pav.) parodyta, kokia dalis AM absolventų dirbo atitinkamos kvalifikacijos darbus (0–3 LPK) ir kokia dalis PM absolventų dirbo atitinkamos kvalifikacijos darbus (4–8 LPK). Duomenys pateikiami tik iš tų švietimo sričių, kurių programose mokslus baigė ir 6 mėn. po baigimo dirbo bent 10 asmenų.

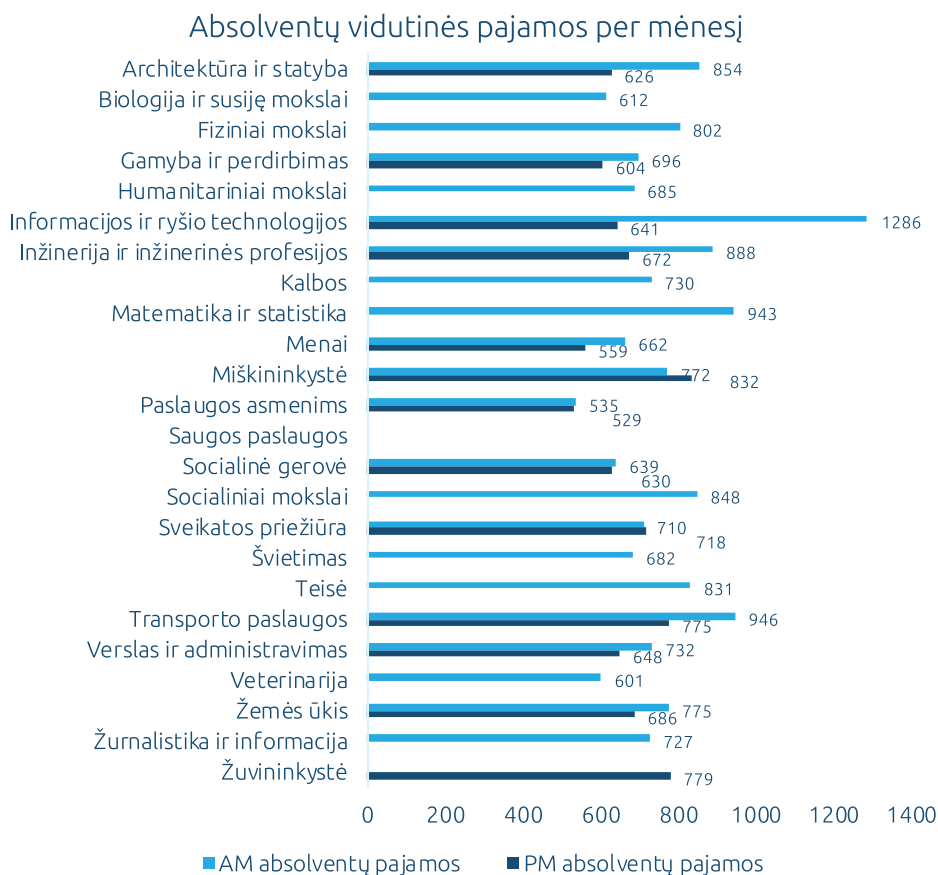
Daugiau nei pusė AM absolventų, baigusių transporto paslaugų, gamybos ir perdirbimo, paslaugų asmenims, žemės ūkio ir miškininkystės švietimo sričių programas, dirbo žemesnės, nei įgyta, kvalifikacijos darbus. Tikėtina, kad dirbančiųjų žemesnės kvalifikacijos darbus pajamos bus mažesnės nei kitų absolventų, dirbančių pakankamos kvalifikacijos darbus (53 pav.).

52 pav. Dirbusių 2017 metų absolventų profesijų atiktis LPK pagrindinei grupei pagal švietimo sritis 6 mėn. po AM ar PM baigimo

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

53 pav. Dirbusių 2017 metų absolventų vidutinės mėnesinės draudžiamosios pajamos (neatskaičius mokesčių) pagal švietimo sritis 6 mėn. po AM ar PM baigimo

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

Skačiuojant visų absolventų vidutines draudžiamąsias pajamas (atlyginimus neatskaičius mokesčių), AM absolventų pajamos yra gerokai didesnės ir siekia 785 eurus per mėnesį, palyginti su PM vidutinėmis pajamomis, kurios sudaro 645 eurus per mėnesį. Vis dėlto įvairių absolventų vidutinės pajamos reikšmingai svyruoja ir priklauso nuo to, kurios švietimo srities programą jie yra baigę. PM absolventai, baigę miškininkystės, žuvininkystės ar transporto paslaugų švietimo sričių programas, uždirba reikšmingai daugiau (iki 180 eurų daugiau) nei AM absolventai, baigę veterinarijos, biologijos ir susijusių mokslų ar socialinės gerovės švietimo sričių programas. Kai kurių švietimo sričių PM absolventai, pvz., sveikatos priežiūros, uždirba netgi daugiau nei tos pačios švietimo srities AM absolventai. Tiesa, kai

kuriose švietimo srityse toks AM ir PM absolventų pajamų panašumas yra logiškas, nes dažnai tose srityse darbuotojo atlyginimas labai priklauso nuo darbo patirties ar turimo aukštesnio išsilavinimo nei bakalauro laipsnis. Tokiose švietimo srityse (pvz., veterinarijos, sveikatos priežiūros) AM absolventų atlyginimas, tikėtina, reikšmingai augtų praėjus daugiau laiko po studijų baigimo nei 6 mėn.

Kitas svarbus veiksnys, turintis įtakos absolventų karjeros pasiekimams, yra baigta AM ar PM mokykla ir jos regionas. Nuo baigtos mokyklos regiono gali priklausyti absolvento įgytų žinių kokybė ir konkurencingumas darbo rinkoje, taip pat tikėtina, kad absolventai dažniau įsidarbina baigtos AM ar PM mokyklos regione, nei išvyks dirbti kitur.

3 lentelė. AM ir PM absolventų karjeros rodikliai 6 mėn. po baigimo pagal baigtos AM ar PM mokyklos apskritį

	Dirbančiųjų dalis		Dirbantieji pagal kvalifikaciją		Vidutinės pajamos Eur	
	AM	PM	AM (0–3)	PM (4–8)	AM	PM
Alytaus apskritis	84 %	46 %	41 %	55 %	677	642
Kauno apskritis	82 %	60 %	61 %	54 %	759	687
Klaipėdos apskritis	78 %	54 %	56 %	64 %	714	537
Marijampolės apskritis	78 %	28 %	40 %	63 %	550	476
Panevėžio apskritis	86 %	50 %	50 %	64 %	714	553
Šiaulių apskritis	82 %	53 %	60 %	60 %	664	578
Tauragės apskritis	-	44 %	-	63 %	-	570
Telšių apskritis	-	50 %	-	58 %	-	636
Utenos apskritis	82 %	57 %	56 %	53 %	688	626
Vilniaus apskritis	84 %	62 %	68 %	58 %	847	690

Ypač mažu įsidarbinamumu išsiskiria Marijampolės regiono PM absolventai, tačiau Marijampolės savivaldybės nereikėtų vertinti kartu su kitomis savivaldybėmis, nes Marijampolės PM grandyje reikšmingą dalį mokinių sudaro asmenys iš įkalinimo įstaigų ir asmenys, turintys specialiųjų poreikių. Todėl šio regiono profesinio mokymo absolventų įsidarbinamumas negali būti vienodai lyginamas su kitų regionų profesinio mokymo absolventų įsidarbinamumu.

Tarp AM absolventų, dirbančių pagal kvalifikaciją, dalį ir pagal vidutines pajamas išsiskiria trijų didžiausių Lietuvos miestų regionai – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos. Tai ganėtinai įprasta, nes šiuose regionuose AM absolventų parengiama daugiausiai ir darbo pasiūla didžiausia, tačiau reikėtų išskirti

Klaipėdos regioną, kuriame fiksuojama viena iš mažiausių dirbančiųjų dalių (kartu su Marijampolės apskritimi). Kalbant apie PM absolventus, kaip apskritį, kurios PM absolventams geriausiai sekasi įsidarbinti, gauti darbą pagal kvalifikaciją ir didesnes pajamas, prie Vilniaus ir Kauno apskričių derėtų pridėti Utenos apskritį.

Atitiktis individo poreikiams

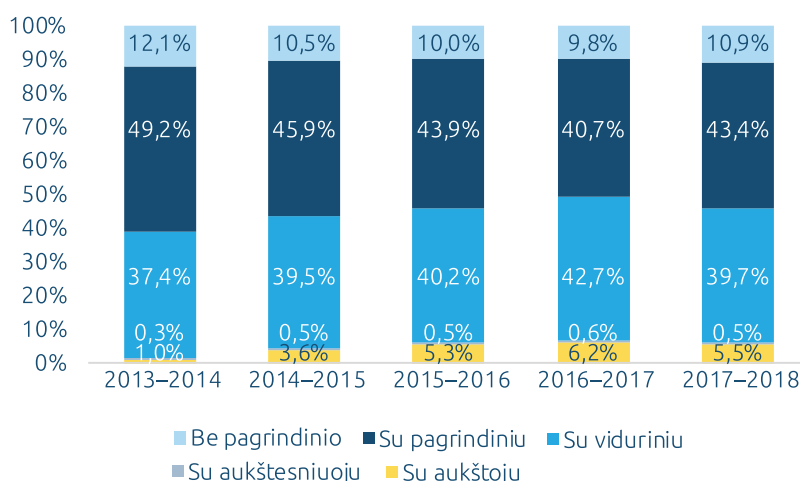
Atitiktis individo poreikiams analizuota trimis aspektais: ar įvairaus išsilavinimo žmonėms sudarytos galimybės įgyti kvalifikaciją PM įstaigose, ar jiems sudarytos sąlygos pakelti savo išsilavinimo lygį, kas laiduotų tolesnę karjeros plėtrą ir kiek PM mokinių tęsia mokslus PM įstaigose ar aukštosiose

mokyklose.

Profesinio mokymo mokinių struktūra pagal išsilavinimą rodo, kad daugumą sudaro įgijusieji pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą (pav. 54). Mokinių, kurie neturi pagrindinio išsilavinimo, dalis 2017–2018 m. m., ŠVIS duomenimis, sudarė apie 11 proc., o turinčių aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą – 6 proc.

visų PM mokinių. Remiantis pateiktais duomenimis galima teigti, kad profesinio mokymo sistema yra atvira įvairaus išsilavinimo žmonėms. Pagal ŠVIS ir LSD duomenis, maždaug 30 proc. mokinių nuo visų tais metais baigusiujų PM įstaigas pakelia savo išsilavinimo lygį¹⁴⁷.

54 pav. Profesinio mokymo mokinių struktūra pagal išsilavinimą nuo 2013–2014 m. m. iki 2017–2018 m. m., %

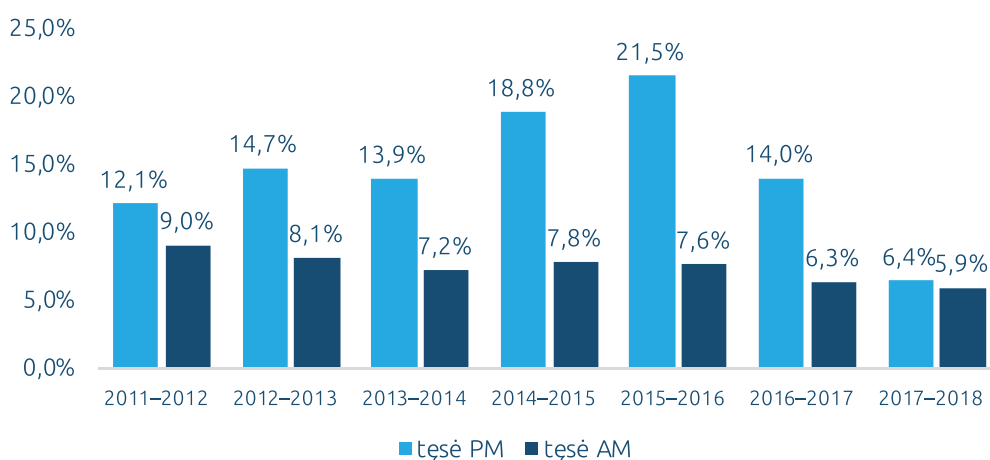

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

PM absolventų, kurie tais pačiais metais tęsia mokslus, dalis, nuolat didėjusi ir 2015–2016 m. m. pasiekusi 29 proc., vėlesniais metais reikšmingai sumažėjo: 2016–2017 m. m. – beveik 9 procentiniais punktais, o 2017–2018 m. m. – dar 8 procentiniais punktais. Tai gali būti susiję su centralizuoto priėmimo į PM įgyvendinimu ir valstybės

finansuojamų ir nefinansuojamų vietų nustatymu. Šį faktą patvirtina ir tęsiančiųjų mokymąsi pagal PM programas dinamika (55 pav.). Pažymėtina, kad pastebima stojimo į aukštąjį mokslą mažėjimo tendencija. Pagal aukštosios mokyklos pasirinkimą dominuoja kolegijos, t. y. jose tęsia mokslus dvigubai daugiau PM absolventų nei universitetuose.

55 pav. PM absolventų, tęsiančių mokslus tais pačiais metais, dalis pagal švietimo sektorių ir mokslo metus, %

Šaltinis: ŠVIS; skaičiavimai: MOSTA

¹⁴⁷ LSD duomenimis, brandos atestatus 2017 m. gavo 28 proc. visų tais metais PM įstaigas baigusiu ir kvalifikaciją įgijusių asmenų. ŠVIS duomenimis, tais pačiais metais pagrindinio išsilavinimo pažymėjimus gavo apie 4,5 proc. baigusiujų.

7.2 Profesinis orientavimas

- Turimais duomenimis, 2016–2017 m. m. profesinio orientavimo (karjeros) paslaugas mokiniams organizavo 528 švietimo įstaigos – 35 profesinio mokymo įstaigos bei jų skyriai ir 493 bendrojo ugdymo mokyklos (LMNŠC 2018). Taip pat profesinio orientavimo paslaugas teikia privatūs paslaugų teikėjai. Jie daugiausia įsikūrę didžiuosiuose miestuose. PO prieinamumas priklauso nuo to, kokioje vietoje gyvena asmuo.

- Iš viso yra 516 karjeros specialistų. Jų skaičius – 10 kartų didesnis nei etatų skaičius. Tai rodo, kad karjeros specialistų pareigos yra ne pirmajai. 21 savivaldybėje nėra skiriama nė vieno etato karjeros specialistui. 2016–2017 m. m. vienam karjeros specialisto etatui vidutiniškai teko net 4659 mokiniai, o vieno moksleivio profesinio orientavimo veiklos vidutiniškai skirta apie 1,1 euro per metus.

- Karjeros specialistui nėra nustatyti kvalifikaciniai reikalavimai ar kvalifikacijos tobulinimo gairės. Pagal „Kurk Lietuvai“ atlikto tyrimo rezultatus, tai sukelia problemų mokyklos direktoriams dirbinant tokius specialistus, nes iki galo neaišku, kokios kvalifikacijos specialisto ieškoti. LMNŠC apklausos duomenimis, iš visų karjeros specialistų tik 13 proc. buvo įgiję specialų išsilavinimą; 35 proc. mokyklose dirbančių karjeros specialistų turi 2 ir daugiau metų patirtį karjeros konsultavimo srityje.

- Į profesinio orientavimo modelių kūrimą buvo investuota gana daug lėšų (per projektus 5 metų laikotarpiu skirta apie 19 mln. eurų), tačiau vėliau, nutrūkus Europos Sąjungos finansavimui, situacija pakito – reikiamas valstybinis finansavimas PO sistemai palaikyti nebuvo užtikrintas.

- Viena iš problemų, su kuria susiduria profesinis orientavimas, yra skirtingos sąvokos. Galima pastebėti, jog Švietimo įstatyme, Užimtumo įstatyme sąvokos kartojasi, tačiau nėra iki galo apibrėžtos funkcijos.

Profesinio orientavimo apibrėžtys pagal galiojančius įstatymus

Profesiniu orientavimu siekiama padėti asmenims suvokti, kaip turimi įgūdžiai ir kompetencijos gali padėti pasirinkti norimą profesiją. Profesinis orientavimas – priemonių rinkinys, kuris leidžia bet kurio amžiaus piliečiams bet kuriame jų gyvenimo tarpsnyje identifikuoti savo gebėjimus,

kompetencijas ir interesus, kurie leistų jiems daryti švietimo, darbinis sprendimus ir tvarkyti savo individualų karjeros kelią (ELGPN 2014). Tikslinga ir kryptinga valstybės profesinio orientavimo sistema turi įtakos didesnei socialinei įtraukčiai, švietimui ir mokymuisi, darbo rinkai ir ekonomikos augimui (ELGPN 2015). Vieno karjeros kelio ir vienintelės darbovietės pasirinkimas dažnai nėra pakankamas žmogaus gyvenimo raidoje, todėl visuomenėje tampa itin aktualus profesinio orientavimo klausimas, t. y. teikiamų ugdymo karjerai paslaugų prieinamumas ir kokybė.

Lietuvoje profesinis orientavimas apibrėžiamas 4 įstatymuose: Mokslo ir studijų (LRS 2016a), Profesinio mokymo (LRS 2017), Švietimo (LRS 2011) ir Užimtumo (LRS 2016). Pagal Švietimo įstatymą profesinį orientavimą sudaro ugdymas karjerai, profesinis informavimas ir profesinis konsultavimas. Profesinio mokymo įstatyme profesinis orientavimas taip pat skirstomas į tris dalis, kurios pavadintos taip pat, kaip ir Švietimo įstatyme, ir pabrėžiama, kad profesinis orientavimas vykdomas Švietimo įstatyme nustatyta tvarka. Užimtumo įstatyme taip pat išskiriamas profesinis informavimas, profesinis konsultavimas ir privaloma teikti profesinės karjeros planavimo paslauga, tačiau nėra įtrauktas ugdymas karjerai, kaip kituose prieš tai minėtuose įstatymuose. Mokslo ir studijų įstatyme nustatyta, kad aukštosioms mokykloms yra privaloma studijuojantiems teikti karjeros konsultacijas.

Šiuose įstatymuose profesinio orientavimo apibrėžtis yra labai panaši. Vis dėlto kyla rizika, kad šiek tiek besiskiriančios formuluotės gali lemti skirtingus profesinio orientavimo tikslus ir atitikti kitokias paslaugas.

PO teikėjų tinklas

Profesinio orientavimo paslaugų teikėjų tinklas Lietuvoje yra gana didelis. PO paslaugas siūlo tiek privatūs paslaugų teikėjai, tiek valstybinis sektorius. PO paslaugų pavyzdžių galima rasti jau nuo mokyklinio iki pat pensinio amžiaus.

2010–2015 m. vykdyto projekto metu buvo sukurtas bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo profesinio orientavimo modelis¹⁴⁸. Taip pat buvo finansuojamas profesinio orientavimo specialistų tinklas ir kiekvienoje mokykloje sukurta materialinė (nupirkti kompiuterių ir spausdintuvų) ir žmogiškųjų išteklių bazė. Tai leido pasamdyti karjeros specialistus

¹⁴⁸ <http://www.esparama.lt/projektas?id=16682&pgsz=10>

bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo mokyklose ir išorinius karjeros specialistų koordinatorius. Nors projekto tikslas buvo apimti visas Lietuvoje esančias bendrojo ugdymo ir PM įstaigas ir suteikti lygias galimybes visiems švietimo sistemos dalyviams, tačiau 2014 m. atliktas valstybės auditas pateikė kitokius duomenis: „Ugdymo karjerai plėtra, vykdyta nuo 2010 iki 2014 m. gegužės mėn., apėmė tik 72 proc. bendrojo ugdymo ir profesinių mokyklų, kuriose mokėsi daugiau nei 100 mokinių, vėliau tris mėnesius buvo sudaryta galimybė projekte dalyvauti ir mokykloms, kuriose mokėsi 50–100 mokinių. Mažesnės mokyklos projekte nedalyvavo, todėl nebuvo užtikrintas prieinamumas visiems mokiniams ir nesudarytos vienodos galimybės dalyvauti profesiniame informavime, konsultavime ir ugdyme karjerai“ (Valstybės kontrolė 2014). Taigi mažesnės Lietuvos mokyklos neturėjo galimybės savo moksleiviams suteikti profesinio orientavimo paslaugų.

Turimais duomenimis, 2016–2017 m. m. profesinio orientavimo (karjeros) paslaugas mokiniams organizavo 528 švietimo įstaigos¹⁴⁹ – 35 profesinio mokymo įstaigos bei jų skyriai ir 493 bendrojo ugdymo mokyklos (LMNŠC 2018).

Kaip minėta anksčiau, aukštajame moksle taip pat egzistuoja profesinio orientavimo sistema. Lietuvos aukštosios mokyklos yra susibūrusios į Karjeros stebėsenos sistemos konsorciumą. Konsorciumas šiuo metu vienija 22 aukštąsias mokyklas, jose veikiančius karjeros centrus ir, 2018 m. rugpjūčio mėn. duomenimis, 697 darbdavius ir 21 083 studentus¹⁵⁰. Visų aukštųjų mokyklų karjeros centrų teikiamų profesinio orientavimo paslaugų diapazonas gali skirtis, nes kai kurios aukštosios mokyklos turi dideles konsultantų ir specialistų komandas, o kai kurios – vieną ar kelis konsultantus ar specialistus.

Lietuvoje bedarbius konsultuoja Užimtumo tarnyba¹⁵¹, kurios skyriai įsikūrę kiekvienoje savivaldybėje. Jie teikia informavimo ir konsultavimo paslaugas ir užimtiems asmenims (LRS 2016). Taip pat prie Užimtumo tarnybos skyrių yra įsikūrę jaunimo darbo centrai (kurių, Užimtumo tarnybos duomenimis, yra 37). Pastarųjų tikslinė grupė – jaunuoliai nuo 16 iki 29 metų amžiaus. Informacija apie suteikiamas paslaugas arba jų klientų

pasitenkinimą teikiamomis paslaugomis skelbiama Užimtumo tarnybos interneto svetainėje¹⁵². Tačiau išsamaus vaizdo susidaryti neįmanoma, nes stebėsenos informacija pateikiama nereguliariai arba stebėseną atliekama Užimtumo tarnybos viduje ir informacija nėra viešai prieinama.

Profesinio orientavimo paslaugas taip pat teikia privatūs paslaugų teikėjai¹⁵³. Jie siūlo savo PO paslaugas, kurios yra identiškos valstybiniame sektoriuje siūlomoms veikloms. Tačiau dauguma teikėjų įsikūrę didesniuose miestuose ir mažų miestelių ar kaimo vietovių gyventojų galimybės pasinaudoti šiomis paslaugomis yra ribotos. Duomenų apie privačių paslaugų teikėjų ir jų suteikiamų paslaugų skaičių nėra.

PO skiriamos lėšos

Į profesinio orientavimo modelių kūrimą investuota gana daug lėšų (per projektus 5 metų laikotarpiu skirta apie 19 mln. eurų), tačiau vėliau, nutrūkus Europos Sąjungos finansavimui, situacija pakito – reikiamas valstybinis finansavimas PO sistemai palaikyti nebuvo užtikrintas. Tai geriausiai matyti Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro atliekamos kasmetinės ataskaitos duomenyse apie karjeros konsultantų ir ypač apie jų etatų skaičiaus kaitą (pav. 56).

2016–2017 m. m. vienam karjeros specialisto etatui vidutiniškai teko net 4659¹⁵⁴ mokiniai, o vieno moksleivio profesinio orientavimo veikloms vidutiniškai skirta apie 1,1 euro per metus (LMNŠC 2018). Informacija apie tai, kiek lėšų skiriama profesinio orientavimo veikloms suaugusiesiems, viešai neskelbiama.

Daugiausia karjeros konsultantų etatų yra Šiaulių ir Kauno miesto savivaldybėse (po 8 etatus). Net 21 savivaldybėje nėra skirta nė vieno etato karjeros specialistui. Visos savivaldybės, kuriose nėra tokio etato, yra rajono savivaldybės. Karjeros specialistų skaičius Lietuvoje 10 kartų didesnis nei etatų skaičius – iš viso yra 516 karjeros specialistų. Mažas karjeros konsultantams skiriamų etatų skaičius rodo, kad karjeros specialisto pareigos yra ne pirmosios ir kad tai tik viena iš mokykloje konkrečiam darbuotojui priskiriamų funkcijų.

¹⁴⁹ Faktiškai apie 44 proc. visų bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų. ŠVIS duomenimis, 2017–2018 m. m. bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų skaičius buvo 1200.

¹⁵⁰ https://karjera.lt/web/guest/pradzia#for_emp

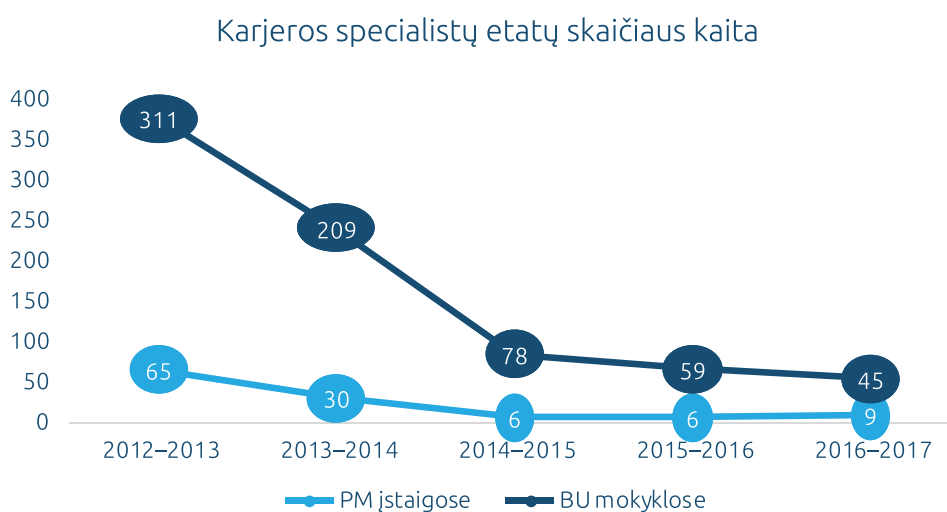
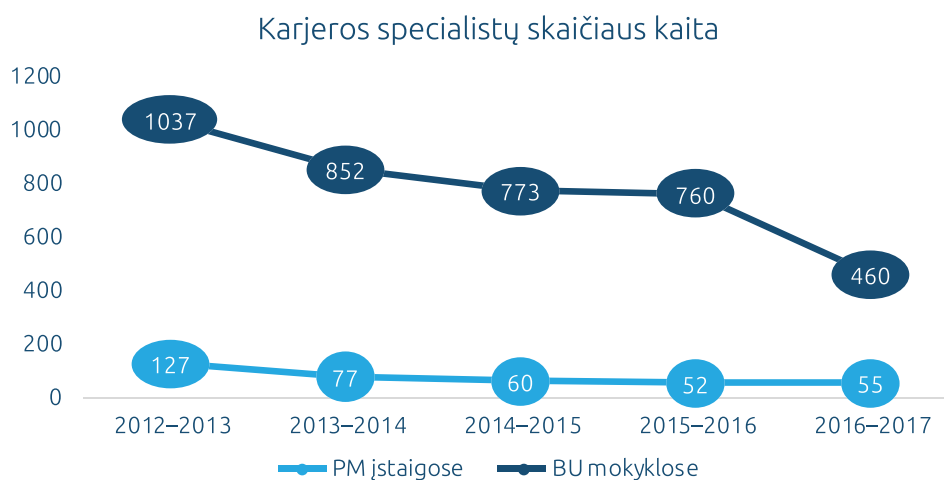
¹⁵¹ Iki 2018 m. spalio 1 d. – Lietuvos darbo birža.

¹⁵² <https://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/DarboRinka/Apklaus%20rezultatai/Sarasas.aspx>

¹⁵³ <http://kurk.lt/projektai/nacionaline-profesinio-orientavimo-sistema-tarpinstitucines-paslaugu-teikimo-modelis-ir-verslo-itrauktis-2/>

¹⁵⁴ Pažymėtina, kad vienam karjeros ugdymo specialisto etatui tenkančių mokinių skaičius neatitiko bendrojo lavinimo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelio rekomendacijų (601–1200 mokinių vienam karjeros specialistui), jis daugiau kaip 3,9 karto viršijo siektiną šio rodiklio reikšmę (LMNŠC 2018).

56 pav. Karjeros konsultantų ir jų etatų skaičiaus bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose kaita nuo 2012–2013 m. m. iki 2016–2017 m. m.

Šaltinis: LMNŠC; skaičiavimai: MOSTA

Bendrai profesinio orientavimo veikloms bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose per 5 metų (nuo 2010 iki 2015) laikotarpį iš Europos Sąjungos paramos fondų buvo skirta 19 724 916,56 Eur. Tačiau „KURK Lietuvai“ ekspertų 2018 metais parengtos kokybinės įžvalgos¹⁵⁵ atskleidžia, jog profesiniam orientavimui šiuo metu nėra skiriama pakankamai pastovių lėšų, kad sukurtą profesinio orientavimo sistema galėtų veikti.

PO specialistų portretas

Kaip atrodo karjeros specialistas Lietuvoje?

Bendrojo lavinimo ugdymo srityje nėra nustatyta karjeros specialisto kvalifikacinių reikalavimų. Todėl mokyklos susiduria su problema: neaišku, kokius specialistus galima ir reikėtų samdyti mokyklose. Tai patvirtina ir „KURK Lietuvai“ atliktas kokybinis tyrimas¹⁵⁶, kuriame ekspertai paminėjo, jog toks nežinojimas juos atbaido nuo karjeros konsultantų įdarbinimo. LMNŠC atliekamoje apklausoje

¹⁵⁵ Profesinis orientavimas Lietuvoje: kokybinės įžvalgos. <http://kurk.lt/wp-content/uploads/2018/03/PO-lietuvoje.pdf>

¹⁵⁶ <http://kurk.lt/projektai/nacionaline-profesinio-orientavimo-sistema-tarpinstitucinis-paslaugu-teikimo-modelis-ir-verslo-itrauktis-2/>

prašoma BU mokyklų ir PM įstaigų pažymėti, ar jų karjeros specialistai turi specialų išsilavinimą. Taigi patys respondentai vertina, ar jų samdomų karjeros specialistų įgytas išsilavinimas yra tinkamas profesinio orientavimo funkcijai atlikti. Remiantis atsakymais, 2017 metais iš visų karjeros specialistų tik 13 proc. buvo įgiję specialų išsilavinimą (LMNŠC 2018). Tik 35 proc. mokyklose dirbančių karjeros specialistų turi 2 ir daugiau metų patirtį karjeros konsultavimo srityje. Tai gali reikšti, jog yra didelė karjeros konsultantų kaita arba tiesiog PO funkcija priskiriama vis naujiems pedagoginiams darbuotojams. Pažymėtina, kad valstybiniu lygmeniu nėra nustatyta karjeros specialistų kvalifikacijos tobulinimo gairių. Todėl yra rizika, kad karjeros specialistų kvalifikacijos tobulinimas nebus sistemingas ir apims ne viską.

Remiantis 2017 metų SODROS duomenimis, LDB dirbo 425 personalo ir profesinio orientavimo specialistai. Dauguma karjeros specialistų (198) dirba Vilniuje, kai kuriuose miestuose jų yra du arba mažiau. Informacijos apie specialistų, kurie vykdo profesinio informavimo ir konsultavimo funkcijas, kvalifikacijos ar jos tobulinimo reikalavimus nėra.

PO paslaugų įvairovė

Vykdomos veiklos BU mokyklose ir PM įstaigose buvo kuriamos pagal LMNŠC pateiktą modelį, Užimtumo tarnyba¹⁵⁷ naudoja savo sukurtą metodiką, o privatūs paslaugų teikėjai kuria naujas metodikas. Tai sudaro galimybes atsirasti sąvokų nenuoseklumui tarp skirtingų organizacijų. Dėl to išsamiai išvardyti PO veiklas sudėtinga.

Vienas iš pagrindinių LMNŠC uždavinių – koordinuoti ir vykdyti profesinį orientavimą¹⁵⁸. Jo administruojamoje interneto svetainėje¹⁵⁹ skelbiama informacija apie profesinį orientavimą, skirta mokytojams, mokiniams ir tėvams. Ten taip pat galima rasti sąrašą įmonių, kurios sutinka įsitraukti į PO, suteikdamos mokiniams galimybes realiai darbo vietoje išmėginti vieną ar kitą profesiją. LMNŠC kartą per metus renka duomenis apie einamųjų mokslo metų profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų mokiniams situaciją (internetinės apklausos būdu) BU mokyklose ir PM įstaigose ir rengia metines PO stebėsenos ataskaitas.

Dabartinėje profesinio orientavimo metodikoje nurodoma, jog nuo 9 klasės turėtų prasidėti aktyvesnis profesinis veiklinimas¹⁶⁰, kad moksleiviai turėtų galimybių susipažinti su darbo rinka artimiau. Tačiau dėl nepakankamo finansavimo LMNŠC negali užtikrinti, kad kvalifikacijos tobulinimo kursai būtų suteikiami kiekvienam karjeros specialistui BU mokyklose ir PM įstaigose. Tai gali turėti neigiamos įtakos teikiamų PO paslaugų kokybei.

Lietuvoje profesinio orientavimo ir informavimo paslaugas internetu teikia AIKOS – atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema. Interneto portale galima planuoti karjerą, ieškoti studijų galimybių, neformaliojo ugdymo galimybių, taip pat tarp AIKOS portalo funkcijų nurodyta, jog elektroniniu paštu atsakoma į moksleivių ir suaugusiųjų klausimus. AIKOS sistemoje informacija teikiama suaugusiesiems, vaikams iki 14 metų ir angliškai kalbantiems asmenims.

Pagal PO vykdymo tvarkos aprašą pagrindinės švietimo įstaigos, teikiančios profesinio orientavimo paslaugas jose besimokantiems mokiniams, yra bendrojo ugdymo mokyklos ir profesinio mokymo įstaigos¹⁶¹. Tačiau situacija savivaldybėse skiriasi. Iš savivaldybių, kuriose realiai egzistuoja veikiančios profesinio orientavimo sistemos, galima paminėti Šiaulių savivaldybę ir jos atliekamą veiklą. Šiaulių savivaldybės Švietimo skyrius yra pasirašęs bendradarbiavimo sutartis su įmonėmis, kurios suteikia galimybes atlikti profesinį veiklinimą savo įmonėse. PO veiklos vykdomos koordinuotai. Informacija skelbiama viešai prieinamame kalendoriuje, kuriame galima stebėti, kiek ir kokių veiklų vykdoma mokyklose ir kurių klasių moksleiviai dalyvauja. Mokiniai susidaro individualius karjeros planus su karjeros konsultantu, gauna individualias konsultacijas. Kita vertus, greta gerosios praktikos yra ir problemų. Viena jų – profesinio orientavimo struktūra nėra visa apimanti.

Verta atkreipti dėmesį į tai, jog 2016 metais tik 22,4 proc. mokinių gavo individualias konsultacijas savo mokykloje, o 43,2 proc. mokinių jas gavo grupėse. Nuo 2012 metų matomas ryškus mokinių, kurie gavo PO paslaugas grupėse (savo mokykloje), dalies sumažėjimas: nuo 74,4 proc. 2012–2013 m. m. iki 45,5 proc. 2016–2017 m. m. BU mokyklose ir atitinkamai nuo 55,1 proc. iki 29 proc. PM įstaigose (LMNŠC

¹⁵⁷ Iki 2018 m. spalio 1 d. – Lietuvos darbo birža.

¹⁵⁸ LMNŠC nuostatai. <https://www.lmns.lt/nuostatai/>

¹⁵⁹ <http://www.mukis.lt>

¹⁶⁰ Profesinis veiklinimas – veiklos, kuriose mokiniams padedama aktyviai pažinti įvairias užimtumo sritis, profesijų ypatumus ir karjeros galimybes, kaupti darbo patirtį, ugdyti profesinę motyvaciją ir planuoti būsimą karjerą. Šiam tikslui gali būti organizuojamas darbo veiklos stebėjimas ir praktinė veikla įmonėse, įstaigose arba virtualioje erdvėje, praktinis mokymas, įgytos patirties aptarimas, kita veikla. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.430003>

¹⁶¹ Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.430003>

2018). LMNŠC ataskaitoje nurodyta, kad penktus metus iš eilės šalies mokiniams labiau prieinamos karjeros paslaugos grupėje negu individualios karjeros konsultacijos, tačiau abiejų rūšių paslaugų teikimas pastaraisiais metais sumažėjo, ypač BU mokyklose. Taip pat pastebima, kad daugiau mokinių tobulina savo karjeros kompetencijas už mokyklos ribų negu individualiai konsultuojasi su mokyklos karjeros specialistais, tačiau, palyginti su ankstesniais laikotarpiais, sumažėjo ir šių paslaugų apimtis. 2016 metais vykdytas Pasirengimo studijoms tyrimas¹⁶², per kurį moksleivių buvo prašoma įvertinti, kiek dėmesio jų mokykloje skiriama mokinių profesiniam orientavimui. Net 63,4 proc. gimnazijos arba vidurinės mokyklos moksleivių paminėjo, kad dėmesio profesiniam orientavimui skiriama per mažai. PM įstaigose 29,4 proc. moksleivių nurodė, jog skiriama per mažai dėmesio profesiniam orientavimui. Tai rodo, kad profesinio orientavimo paslaugų poreikis gimnazijose ir vidurinėse mokyklose didelis, o moksleiviai jaučia jų trūkumą. PM įstaigose tokio didelio poreikio nėra, nes dažniausiai stojama į konkrečią profesiją ir galbūt karjeros kelias suvokiamas aiškiau.

Užimtumo tarnyba teikia įvairias PO paslaugas: atlieka profesinį konsultavimą žmogui renkantis profesiją ir padeda jam pagal turimus įgūdžius pasirinkti norimą kryptį, teikia profesinio informavimo paslaugas ir darbo paieškos paslaugas. Jaunimo darbo centrai teikia informavimo, konsultavimo, pagalbos rengiant CV paslaugas. Taip pat, dirbant su jaunimu, kuris nesimoko ir nedirba, teikiamos karjeros planavimo, asmenybės ir įgūdžių įsivertinimo paslaugos.

Aukštųjų mokyklų karjeros valdymo sistema leidžia visiems norintiesiems stebėti savo absolventų įsidarbinimą. Yra galimybė kurti asmeninės karjeros informaciją, stebėti įgyjamus įgūdžius. Sistema gali naudotis visi konsorciui priklausantiems aukštųjų mokyklų studentai 5 metus po baigimo. Kiekvienoje aukštojoje mokykloje privaloma teikti karjeros konsultacijas (LRS 2016a). Tai dažniausia vyksta aukštųjų mokyklų karjeros centruose. Juose teikiamos profesinio orientavimo paslaugos, bet tikslios informacijos apie jų pobūdį, dažnumą ir prieinamumą nėra.

Privataus sektoriaus įsitraukimas į profesinį orientavimą – irgi labai svarbi viso profesinio orientavimo proceso dalis. Pavyzdžiui, įmonės priima moksleivius į savo įmones ir supažindina su

realia darbo aplinka. Kai kurie privatūs PO teikėjai gali suteikti labai specializuotą pagalbą, kurios negali suteikti valstybinio sektoriaus karjeros specialistai. Privachios PO paslaugos apima praktiką, profesinį konsultavimą ir informavimą, konsultavimą studijų užsienyje ir Lietuvoje klausimais, karjeros pažinimo veiklas (pvz., karjeros mugė), savęs pažinimo ir vertinimo testavimą, profesinį veiklinimą, ekskursijas po Lietuvos įmones ir darbo stebėseną. Šios paslaugos dažniausiai yra mokamos, tačiau kai kurioms jų skiriamas finansavimas iš LDB lėšų, siekiant pritraukti į prioritetinius valstybės ūkio sektorius daugiau specialistų.

PO stebėseną

Duomenis LMNŠC apie PO BU mokyklose ir PM įstaigose teikia pačios institucijos, tačiau ne visos. 2017 metais duomenis apie PO pateikė tik 528 iš 1200 BU mokyklų ir PM įstaigų. Nuo 2012 m. LMNŠC kasmet rengia viešas ataskaitas apie PO paslaugas. Renkami tik kiekybinio pobūdžio duomenys, o žinių apie teikiamų paslaugų kokybę nėra.

Aukštosios mokyklos pagal Mokslo ir studijų įstatymą (LRS 2016a) privalo atlikti savo absolventų stebėseną. Sukurta karjeros valdymo sistema neapima visų studijuojančių studentų, todėl informacija nėra išsami. Be to, aukštoji mokykla neprivalo viešai skelbti konsultavimo duomenų. Todėl nėra informacijos, kuri leistų įvertinti, kiek realiai vykdomas karjeros konsultavimas AM nacionaliniu mastu.

Užimtumo tarnybos atliekama paslaugų stebėseną nėra viešai prieinama, tad jos efektyvumo nustatyti neįmanoma.

Pateikta informacija rodo, kad šiuo metu Lietuvoje vykdoma profesinio orientavimo stebėseną yra fragmentiška, stokojama informacijos apie suteikiamų paslaugų kokybę, nėra pakankamai aiškus stebėsenos tikslas. Informacijos apie bendrojo ugdymo mokyklose vykstančias veiklas yra, o duomenų apie suaugusiesiems teikiamas paslaugas, jų dažnį ir konsultacijų skaičių stokojama. Taigi kalbėti apie tikruosius skaičius sudėtinga, nes prieinama informacija neatspindi realios situacijos.

PO situacijos Lietuvoje apibendrinimas

Nors ir susiduriama su darbo jėgos trūkumu, Lietuvoje neteikiamos tinkamos ugdymo karjerai

¹⁶² <http://www.mosta.lt/lt/vykdomi-projektai/11-vykdomi-projektai/251-mokslo-ir-studij-pazangos-stebesenos-ir-vertinimo-sistemas-sukurimas-ir-idiegimas>

paslaugas, profesinis orientavimas nėra pasiekiamas visoms visuomenės grupėms. Svarbu paminėti, jog, EUROSTAT duomenimis (EUROSTAT 2017), Lietuva atsilieka nuo ES pagal mokymosi visą gyvenimą rodiklį (Lietuvoje 6 proc., o ES vidurkis – 10,1 proc.).

„Kurk Lietuvai“ atliktame PO žvalgomajame kokybiniame tyrime identifikuotos kelios problemos. Ekspertai dažnai minėjo, jog trūksta bendros pozicijos, strategijos profesinio orientavimo srityje. Taip pat pastebima, jog trūksta bendros profesinio orientavimo metodikos visoms amžiaus grupėms.

Privatus sektorius kuria savo paslaugų paketus, kurie yra panašūs į valstybės siūlomas veiklas. Bet privataus sektoriaus atstovai yra įsikūrę didžiuosiuose miestuose ir tos paslaugos daugiau teikiamos didmiesčių moksleiviams, o mažesnių miestelių vaikai gauna mažiau ir valstybės, ir privataus verslo teikiamų paslaugų. Dėl to PO prieinamumas labai priklauso nuo to, kokiam rajone gyvena asmuo.

Viena iš problemų, su kuriomis susiduria profesinis orientavimas, yra skirtingos sąvokos. Galima pastebėti, jog Švietimo įstatyme ir Užimtumo įstatyme sąvokos kartojasi, tačiau nėra iki galo apibrėžtų funkcijų. Dėl to labai sunku įvertinti, kiek

skiriasi ar sutampa skirtingų institucijų teikiamos profesinio orientavimo paslaugos. Be to, nėra aiškūs poreikis, kurias paslaugas kurioje institucijoje reikėtų stiprinti norint užtikrinti PO efektyvumą visoje Lietuvoje visiems gyventojams, nepriklausomai nuo jų amžiaus ir socialinės padėties.

Tarp pagrindinių problemų paminėtinas labai mažas PO sistemos veiklos finansavimas. Kaip minėta, kiekvienas moksleivis profesiniam orientavimui gauna tik apie 1,1 euro. Mažėjantis karjeros konsultantų skaičius ir mažas finansavimas gali daryti neigiamą įtaką profesinio orientavimo paslaugų prieinamumui.

Dar viena problema – neaiškūs teisinis karjeros specialisto reglamentavimas. Studijų programų, pagal kurias rengiami karjeros specialistai, yra, tačiau nėra nustatytų bendrų mokyklose dirbančių karjeros specialistų kvalifikacinių reikalavimų. Todėl neaišku, ar aukštųjų mokyklų rengiami specialistai turi tinkamų įgūdžių, kad galėtų tinkamai teikti PO paslaugas. Be to, pagal „Kurk Lietuvai“ atlikto tyrimo rezultatus tai kelia problemų mokyklos direktoriams dirbinant tokius specialistus, nes nėra iki galo aišku, kokios kvalifikacijos specialisto ieškoti.

8. PROFESINIS MOKYMAS VISUOMENĖS IR DARBDAVIŲ AKIMIS

Siekiniai didinti profesinio mokymo populiarumą įtvirtinti naujausiuose Europos ir Lietuvos profesinio mokymo strateginiuose dokumentuose – 2015 m. paskelbtose Rygos išvadose dėl siekinių profesinio mokymo srityje 2015–2020 m., septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, Mokymosi visą gyvenimą plėtros 2017–2020 metų veiksmų plane. Tačiau, žvelgiant į šių dienų kontekstą, Lietuvos, kaip ir kitų ES šalių, profesinio mokymo sistemos vis dar susiduria su iššūkiais profesinio mokymo patrauklumo srityje, o profesinio mokymo politikos formuotojai stokoja faktais pagrįstų duomenų apie priežastis ir veiksnius, lemiančius profesinio mokymo patrauklumą visuomenėje¹⁶³.

Šioje teminėje dalyje apžvelgiami du pastaraisiais metais atlikti tyrimai, kurių rezultatai atspindi visuomenės ir darbdavių požiūrį į profesinį mokymą. Pirmame šio skyriaus poskyryje, pasinaudojus Europos profesinio mokymo plėtros centro

(CEDEFOP) paskelbtais duomenimis apie Europos Sąjungos gyventojų viešosios nuomonės tyrimą profesinio mokymo tema, pristatoma, kaip Lietuvos gyventojai vertina pirminio vidurinio ugdymo lygmens (ISCED 3) profesinio mokymo¹⁶⁴ patrauklumą. Antroje dalyje pristatomi Lietuvos darbdavių pasitenkinimo profesinio mokymo absolventų įgūdžiais ir kompetencijomis tyrimo rezultatai.

8.1 Gyventojų nuomonė apie profesinį mokymą (ES apklausa)

Tyrimo imtis. Tyrimo metu 28 ES šalyse buvo apklausti 35 646 vyresni nei 15 metų respondentai, atstovaujantys skirtingoms socialinėms ir demografinėms grupėms. Lietuvos reprezentacinę imtį sudarė 1004 respondentai.

PM žinomumas. PM Lietuvoje žinomas gana gerai:

¹⁶³ Cedefop (2017). Cedefop European public opinion survey on vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper.

¹⁶⁴ Pirminis profesinis mokymas – profesinis mokymas, skirtas pirmajai kvalifikacijai įgyti.

devyni iš dešimties respondentų yra girdėję apie PM ir suvokia, kas tai yra. Tokie pat apklausos rezultatai gauti tik Suomijoje ir Švedijoje.

Apklausos duomenimis, beveik trečdaliui Lietuvos respondentų (29 proc., ES vidurkis – 25 proc.), kurie pasirinko bendrąjį ugdymą, buvo patarta nesirinkti profesinio mokymo. Renkantis PM lietuviams „atstumas nuo namų“ yra svarbesnis nei kitų šalių respondentams, o „karjeros perspektyvos“ – atvirkščiai.

PM patrauklumas ir prieinamumas. Kaip ir kitose šalyse, lietuviai PM patrauklumą vertina gana teigiamai, tačiau aštuoni iš dešimties Lietuvos respondentų pritaria nuomonei, kad PM savo įvaizdžiu nusileidžia bendrajam ugdymui. Lietuviai PM patrauklumą galimybių darbo rinkoje požiūriu vertina prasčiau nei kitų šalių tyrimo dalyviai (Lietuvos respondentai – 39 proc., ES 28 – 41 proc.).

Dalyvių patirtis ir pasitenkinimas PM. Lietuviai labiau patenkinti profesiniu mokymu nei bendruoju ugdymu (suminis pasitenkinimo indeksas Lietuvoje pagal mokymosi vietą: BU – 28 proc., PM – 65 proc.). Vertindami, kokius gebėjimus įgijo mokydamiesi, Lietuvos respondentai dažniausiai minėjo bendravimo (gimtąja kalba), darbo su kitais žmonėmis ir matematinius gebėjimus.

PM rezultatai ir efektyvumas. Tyrimu Lietuvoje užfiksuotas santykinai mažesnis profesinio mokymo potencialas mažinti socialinę atskirtį nei vidutiniškai ES (atitinkamai 70 proc. ir 78 proc.). Kita vertus, lietuviai santykinai geriau vertina PM vaidmenį mažinant nedarbą (84 proc., palyginti su 80 proc. ES 28) ir stiprinant šalies ekonomiką (atitinkamai 88 proc. ir 84 proc.).

Tyrimo metodika

2016 m. CEDEFOP užsakymu atliktas Europos Sąjungos viešosios nuomonės tyrimas profesinio mokymo tema (angl. Cedefop European public opinion survey on vocational education and training). Tyrimo metu 28 ES šalyse buvo apklausti 35 646, vyresni nei 15 metų respondentai, atstovaujantys skirtingoms socialinėms ir demografinėms grupėms. Lietuvos reprezentacinę imtį sudarė 1004 respondentai.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip ES gyventojai supranta profesinį mokymą ir koks jų požiūris į šį švietimo sektorių. Informacija rinkta pagal keturias pagrindines temas: žinios ir supratimas, patrauklumas ir prieinamumas, dalyvių

patirtis ir pasitenkinimas, rezultatai ir efektyvumas. Sprendžiant su terminologija susijusius iššūkius, respondentams buvo pateikta tokia PM apibrėžtis: „Profesinis mokymas skirtas suteikti besimokantiesiems praktinių ir techninių įgūdžių, žinių ir supratimo, kurie reikalingi profesinėje veikloje ar versle. Tolesni klausimai yra susiję su profesiniu vidurinio ugdymo lygmens mokymu, teikiamu 16–18 metų amžiaus jaunuoliams.“¹⁶⁵

Profesinio mokymo žinomumas

Tyrimas atskleidė, kad profesinis mokymas Lietuvoje žinomas gana gerai: devyni iš dešimties respondentų yra girdėję apie PM ir suvokia, kas tai yra. Tokie pat rezultatai užfiksuoti tik Suomijoje ir Švedijoje.

Kaip ir kitose ES šalyse, Lietuvos gyventojai dažniausiai PM sieja su pasirengimu konkrečiai profesijai. Vis dėlto lietuviai dažniau nei vidutiniškai ES gyventojai sieja profesinį mokymą su veikla prieš pradėdami dirbti.

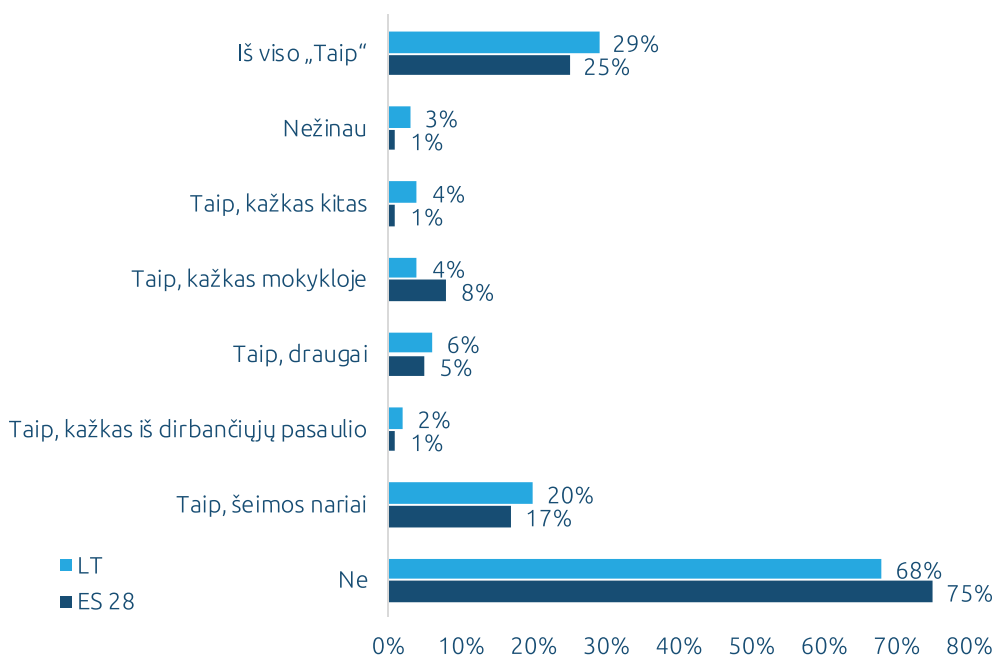
Vienaišpagrindinių priemonių didinti PM žinomumą yra profesinis orientavimas ir konsultavimas. Beveik 70 proc. Lietuvos respondentų teigė, kad tuo metu, kai sprendė dėl vidurinio ugdymo pasirinkimo, jie buvo informuoti apie profesinio mokymo galimybes (šio rodiklio ES vidurkis – 57 proc.). Informacijos apie PM galimybes negavo 30 proc. Lietuvos apklaustųjų, kurie pasirinko bendrojo ugdymo kryptį, ir 19 proc. pasirinkusiųjų profesinį mokymą. Apklausos duomenimis, beveik trečdaliui Lietuvos respondentų (29 proc., ES vidurkis – 25 proc.), kurie pasirinko bendrąjį ugdymą, buvo patarta nesirinkti profesinio mokymo. Dažniausi skeptikai profesinio mokymo atžvilgiu yra respondentų šeimos nariai (57 pav.).

Lietuvos ir kitų šalių nuomonės dėl pagrindinių veiksnių, kurie lėmė profesinio mokymo ar bendrojo ugdymo pasirinkimą, faktiškai sutampa. Pasirinkusieji profesinį mokymą dažniausiai žymėjo veiksnių „tikimybė rasti darbą“ (Lietuvos – 50 proc., ES – 46 proc. pasirinkusiųjų PM), o tie, kurie rinkosi bendrąjį ugdymą – „galimybę toliau mokytis, siekiant aukštojo mokslo“ (Lietuvos – 39 proc., ES 28 – 45 proc. pasirinkusiųjų BU). Tarp Lietuvos ir ES respondentų, pasirinkusių PM, nuomonių egzistuoja tam tikrų skirtumų. Pavyzdžiui, renkantis profesinį mokymą lietuviams „atstumas nuo namų“ yra svarbesnis nei kitų šalių respondentams, o „karjeros perspektyvos“ atvirkščiai – lietuviams turi mažiau įtakos nei tyrimo dalyviams iš kitų šalių (58 pav.).

¹⁶⁵ <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5562>

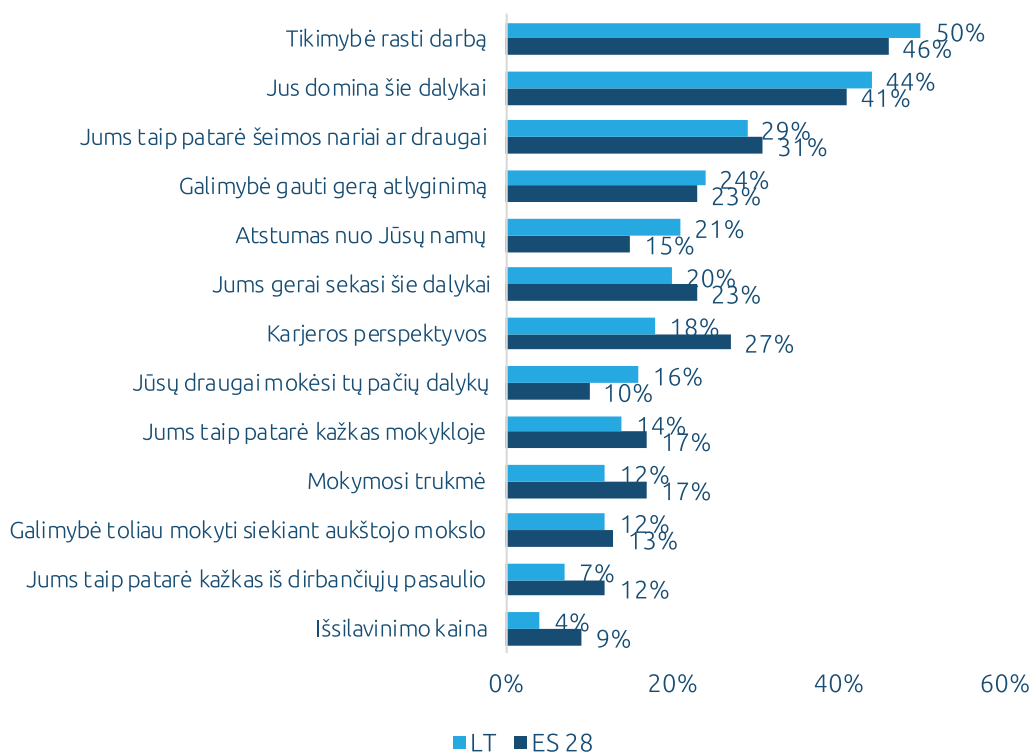
57 pav. Išoriniai veiksniai, darę įtaką profesinio mokymo pasirinkimui, %

Ar tuo metu, kai sprendėte dėl savo mokymosi vidurinio ugdymo pakopoje, Jums kas nors patarė nesiekti profesinio mokymo(si)?

Duomenų šaltinis: CEDEFOP

58 pav. Veiksniai, kurie lėmė profesinio mokymo pasirinkimą Lietuvoje ir ES, %

Duomenų šaltinis: CEDEFOP; skaičiavimai: KPMPC

Profesinio mokymo patrauklumas ir prieinamumas

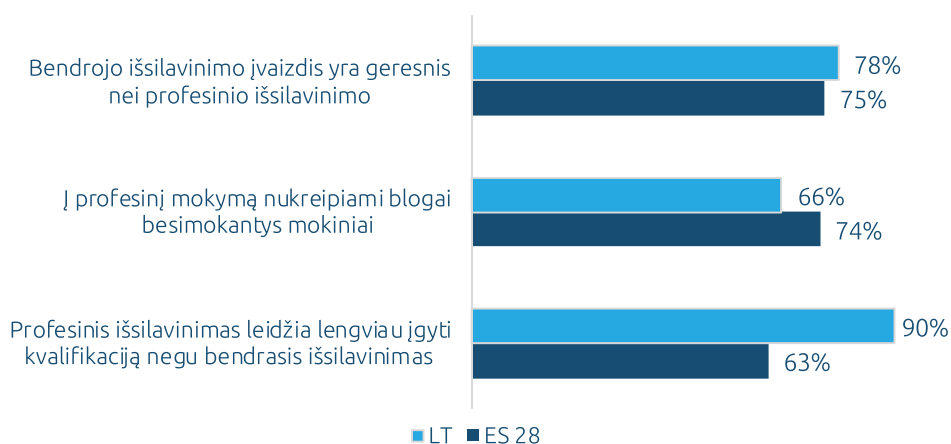
Profesinio mokymo patrauklumo vertinimas Europos šalyse yra gana teigiamas (t. y. 68 proc. respondentų mano, kad ISCED 3 lygmens profesinio mokymo įvaizdis yra geras). Lietuvių vertinimai artimi ES vidurkiui (68 proc.). Pažymėtina, kad Lietuvos respondentai vertindami PM įvaizdį buvo nuosaikesni, pavyzdžiui, teigiamų vertinimų grupėje „labai teigiami“ vertinimai sudaro 7 proc., o ES vidurkis – 15 proc. Lietuvoje profesinio mokymo įvaizdžio vertinimui įtakos turi mokymosi vieta, t. y. respondentai, kurie mokėsi PM, jo įvaizdį vertina

geriau nei tie, kurie mokėsi BU (atitinkamai 75 ir 65 proc., o ES 28 – 69 ir 65 proc.).

Vertindami PM ir BU patrauklumą, beveik aštuoni iš dešimties Lietuvos respondentų pritaria nuomonei, kad profesinis mokymas įvaizdžiu nusileidžia bendrajam ugdymui (59 pav.). Pažymėtina, kad visose ES narėse užfiksuotas geresnis bendrojo ugdymo įvaizdžio vertinimas. Du trečdaliai respondentų sutinka, kad į PM nukreipiami silpniau besimokantieji.

Respondentų nuomone, PM labiau nei BU orientuotas į praktinių įgūdžių, susijusių su konkrečia kvalifikacija, įgijimu. Pritariančiųjų šiam teiginiui Lietuvoje yra daugiausiai visoje ES.

59 pav. Lyginamasis profesinio mokymo įvaizdžio vertinimas, %*

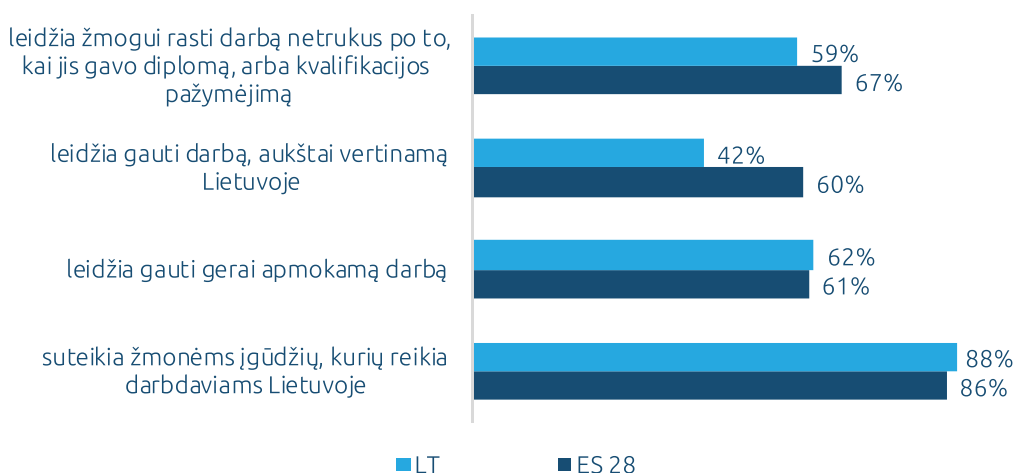
* Atsakymo variantų „Visiškai sutinku“ ir „Linkęs sutikti“ suma

Duomenų šaltinis: CEDEFOP; skaičiavimai: KPMPC

Lietuviai PM patrauklumą galimybių darbo rinkoje atžvilgiu vertina prasčiau nei kitų šalių tyrimo dalyviai (Lietuvos – 39 proc., ES 28 – 41 proc.). Tai lemia vertinimo skirtumai dėl galimybės gauti prestižinį darbą šalyje ir dėl darbo suradimo trukmės po diplomo ar kvalifikacijos pažymėjimo gavimo (60 pav.). Lietuvos respondentų nuomone, darbą lengviau rasti baigusiesiems PM nei bendrojo

ugdymo programas (Lietuvos – 71 proc., ES 28 – 59 proc.). Lyginant su baigusiujų AM galimybėmis, atsakymai, kaip ir kitose šalyse, nuosaikesni. Lietuvių nuomone, tikimybė, kad darbą lengviau ras baigusieji PM nei AM, yra šiek tiek „labiau tikėtina“ nei „mažiau tikėtina“ (atitinkamai 39 ir 31 proc., ES 28 – 40 ir 28 proc.).

60 pav. Profesinio mokymo teikiamų galimybių darbo rinkoje vertinimas, %*

* Atsakymo variantų „Visiškai sutinku“ ir „Linkęs sutikti“ suma

Duomenų šaltinis: CEDEFOP; skaičiavimai: KPMPC

PM patrauklumą vertinant pagal tai, kokį vidurinio ugdymo kelią – PM ar BU – respondentai siūlytų 16–18 metų jaunuoliams, lietuviai šiek tiek dažniau rekomenduotų PM (BU – 37 proc. respondentų, o PM – 40 proc.). Kita vertus, BU pasirinkimą Lietuvos respondentai linkę siūlyti dažniau nei vidutiniškai ES respondentai (BU – 27 proc. respondentų, PM – 40 proc.). Tiek ES, tiek Lietuvos atveju atsakymams turi reikšmės respondentų išsilavinimas, t. y. labiau linkstama kitiems siūlyti tokį kelią, kokį pasirinko patys.

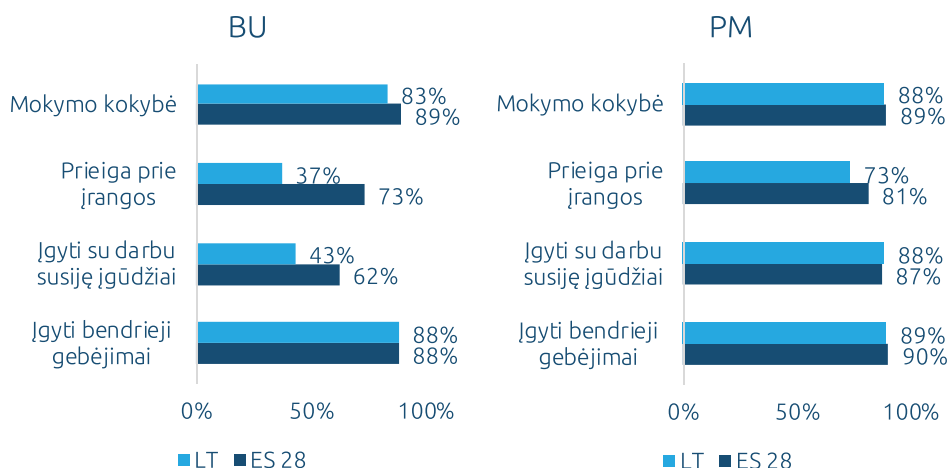
Visuotinai pripažįstama, kad prie profesinio mokymo sistemos patrauklumo reikšmingai prisideda švietimo sistemos lankstumas, kai besimokantysis gali pereiti iš vienos programos į kitą ir tarp skirtingų švietimo grandžių (PM, BU, AM). Šiuo atžvilgiu lietuviai – tarp didžiausių optimistų. Jų vertinimu, baigus ISCED 3 lygmens PM lengva tęsti mokslus aukštojoje mokykloje (Lietuva – 68 proc., ES 28 – 54 proc.), studijuoti ar dirbti užsienyje (Lietuva – 72 proc., ES 28 – 61 proc.). Beveik pusė Lietuvos respondentų mano, kad mokymosi procese gana

lengva pereiti iš PM į BU (Lietuva – 47 proc., ES 28 – 41 proc.). Apibendrinant pažymėtina, kad lietuviai mano, jog vertikalus judėjimas švietimo sistemoje reikalauja mažiau pastangų negu horizontalus.

Dalyvių patirtis ir pasitenkinimas profesiniu mokymu

Remiantis respondentų atsakymais, Lietuvos respondentai mokymo kokybę vertino beveik vienodai gerai nepriklausomai nuo to, ar mokėsi BU mokyklose, ar PM įstaigose, ir jų atsakymai buvo artimi ES vidurkiui (61 pav.). Lietuviai prasčiau nei kitų šalių respondentai įvertino prieigą prie įrangos profesiniame mokyme ir ypač bendrajame ugdyme. Apibendrinant pažymėtina, kad lietuviai labiau patenkinti profesiniu mokymu nei bendruoju ugdymu (suminis pasitenkinimo indeksas Lietuvoje pagal mokymosi vietą: BU – 28 proc., PM – 65 proc.). Tokia pat tendencija pastebima ir ES (atitinkamai BU – 49 proc., PM – 72 proc.).

61 pav. Pasitenkinimas mokymu pagal mokymosi vietą (BU ar PM)

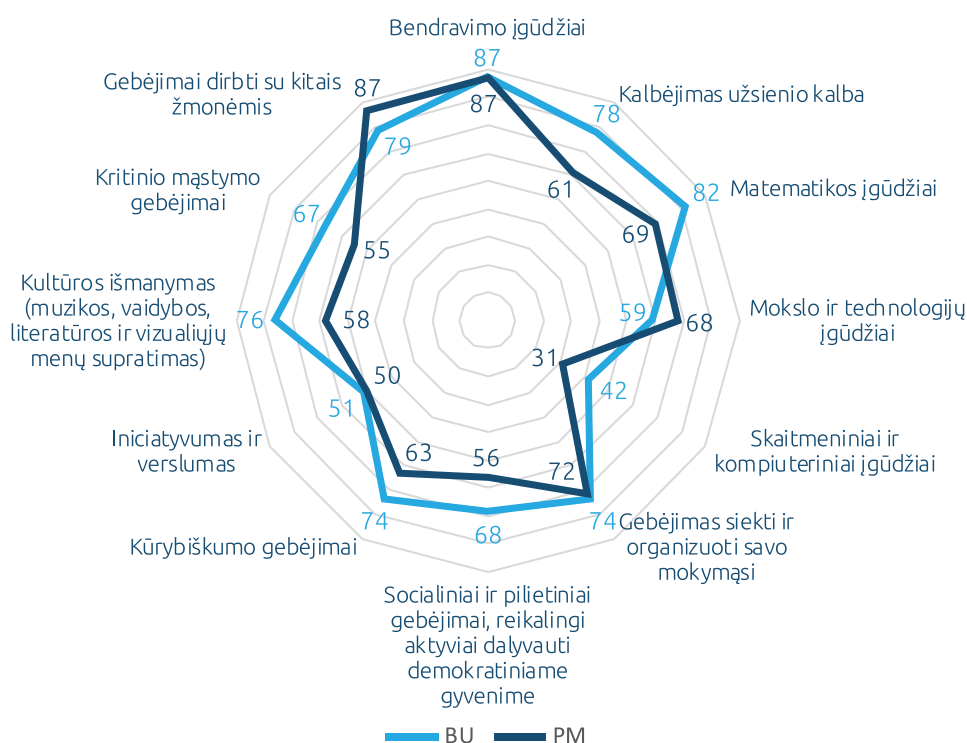

Duomenų šaltinis: CEDEFOP

Vertindami, kokių gebėjimų įgijo mokydamiesi, Lietuvos respondentai dažniausiai minėjo bendravimo (gimtąja kalba), darbo su kitais žmonėmis ir matematinius gebėjimus. ES atsakymų pasiskirstymas skiriasi: pirmiausia nurodomas gebėjimas dirbti su kitais žmonėmis, toliau – mokymosi ir kalbos gebėjimai. Analizuojant vertinimus pagal mokymosi vietą (BU ar PM), matyti, kad PM įstaigose mokėsi

lietuviai dažniau nei tie, kurie mokėsi BU mokyklose, rinkosi gebėjimą dirbti su kitais žmonėmis. Tokia pat tendencija būdinga ir ES. Tačiau kiti pasirinkimo variantai skiriasi: baigę PM lietuviai dažniau nei baigę BU rinkosi mokslo ir technologijų gebėjimus (62 pav.), o tarp ES respondentų baigusieji PM dažniau nei baigusieji BU rinkosi iniciatyvumą ir verslumą ir kūrybiškumo gebėjimus.

62 pav. Lietuvos respondentų nuomonė apie įgytus gebėjimus pagal mokymosi vietą (BU ir PM)

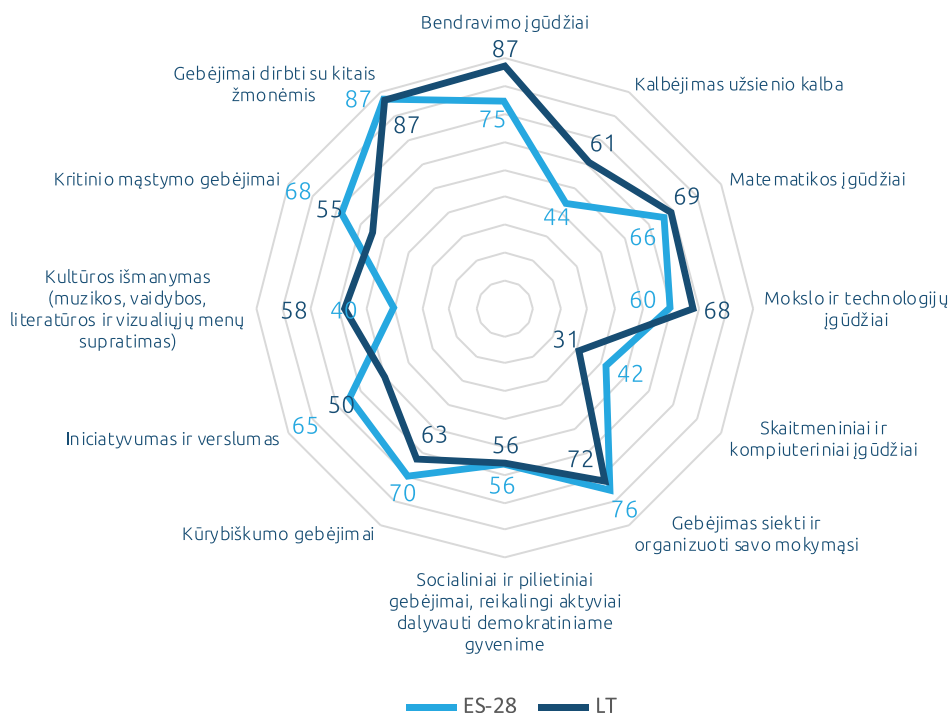

Duomenų šaltinis: CEDEFOP

Lyginant Lietuvos ir ES respondentų, kurie mokėsi PM, atsakymus irgi pastebima tam tikrų skirtumų. Pavyzdžiui, lietuviai dažniau nei ES respondentai mini

bendravimo ir kalbėjimo užsienio kalba gebėjimus, taip pat kultūros išmanymą (63 pav.).

63 pav. Lietuvos ir ES respondentų, kurie mokėsi PM, nuomonė apie įgytus gebėjimus

Duomenų šaltinis: CEDEFOP

Profesinio mokymo rezultatai ir efektyvumas

Respondentų (Lietuvos ir ES) nuomone, profesinis mokymas yra reikšmingas ekonominiam ir socialiniam gyvenimui. Pagal išsilavinimo pobūdį nuomonės šiais klausimais Lietuvoje ir ES reikšmingai nesiskiria. Lietuvoje tyrimu užfiksuotas santykinai mažesnis profesinio mokymo potencialas mažinant socialinę atskirtį nei vidutiniškai ES (atitinkamai 70 proc. ir 78 proc.). Kita vertus, lietuviai santykinai geriau vertina PM vaidmenį mažinant nedarbą (84 proc., ES 28 – 80 proc.) ir stiprinant šalies ekonomiką (atitinkamai 88 proc. ir 84 proc.).

Trečdalis Lietuvos respondentų nurodė, kad baigę mokslus patyrė sunkumų ieškodami darbo. Šį atsakymą lietuviai rinko dažniau nei vidutiniškai ES respondentai (atitinkamai 34 proc. ir 27 proc.). Pažymėtina, kad tiek Lietuvoje, tiek vidutiniškai ES nei patiriamų sunkumų mastas, nei jų priežastys nepriklauso nuo to, ar respondentai vidurinio ugdymo pakopoje mokėsi bendrojo ugdymo

mokykloje, ar profesinio mokymo įstaigoje. Profesine karjera Lietuvos respondentai patenkinti mažiau, palyginti su ES vidurkiu (atitinkamai 75 proc. ir 81 proc.). Mokymosi vieta, t. y. bendrojo ugdymo mokykla ar profesinio mokymo įstaiga, įtakos pasitenkinimui karjera nedarė.

Lietuvoje septyni iš dešimties respondentų, įgiję vidurinį išsilavinimą, sieja tolesnį mokymąsi su AM (dabar studijuoja, sėkmingai baigė studijas arba jas nutraukė). ES tai vidutiniškai daro šeši iš dešimties.

8.2 Darbdaviai apie profesinio mokymo absolventus (Lietuvos apklausos rezultatai)

- **Tyrimo imtis.** Kiekybiniame tyrime buvo apklausta 1013 respondentų.

Dėl specialistų rengimo ar jų kvalifikacijos tobulinimo su profesinio mokymo įstaigomis bendradarbiauja beveik ketvirtadalis darbdavių. Populiariausia bendradarbiavimo forma – mokinių

priėmimas praktikai.

28 proc. darbdavių nurodė per pastaruosius 5 metus įdarbinę profesinio mokymo įstaigų absolventų.

PM įstaigų absolventų parengimą darbinei veiklai darbdaviai vertina nuosaikiai gerai – vidutinis vertinimas siekia 3,8 balo pagal 5 balų skalę.

Geriausiai darbdaviai vertina kvalifikuotų darbininkų gebėjimą lietuvių kalba sklandžiai žodžiu ir raštu reikšti mintis. Tarp geriau vertinamų parengimo aspektų – kompiuterinis raštingumas (IT, skaitmeniniai gebėjimai). Santykinai prasčiausiai vertinamas absolventų psichologinis parengimas, t. y. gebėjimas valdyti stresą ir įtampą darbe.

Tyrimo metodika

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro užsakymu 2018 m. atliktas kiekybinis tyrimas¹⁶⁶ siekiant išsiaiškinti darbdavių pasitenkinimą profesinio mokymo absolventų įgūdžiais ir kompetencijomis. Kiekybiniame tyrime apklausta 1013 respondentų.

Kiekybinio tyrimo metu įmonės respondentės atrinktos pagal kvotinės atrankos metodą. Atrankai naudoti Lietuvos statistikos departamento duomenys ir taikytos kvotos pagal įmonės dydį, veiklos sritį ir apskritį. Duomenys surinkti atliekant standartizuotą CATI¹⁶⁷ interviu pagal standartizuotą klausimyną¹⁶⁸.

2018 m. liepos 2 d. – rugsėjo 19 d. buvo atliktas PM socialinių partnerių kokybinis tyrimas, skirtas kiekybiniame tyrime apie darbdavių pasitenkinimą profesinio mokymo absolventų įgūdžiais ir kompetencijomis nustatytų tendencijų ir problemų gilesnei analizei ir interpretacijai. Kokybinio tyrimo metu buvo atlikti 3 individualūs ir 2 grupiniai pusiau struktūruoti interviu. Interviu pasirinktos dvi temos: bendradarbiavimas su profesinio mokymo įstaigomis ir profesinio mokymo įstaigų absolventų parengimo darbinei veiklai vertinimas jų rengimo gerinimo aspektu. Individualiam interviu buvo pasirinkti trys darbdaviams ir jų asociacijoms atstovaujantys informantai, o kiekviename grupiniame interviu dalyvavo Prekybos, pramonės ir amatų rūmų atstovai, darbdaviai, priklausantys nacionalinėms asociacijoms, ir profesinio mokymo įstaigų vadovai.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai

Beveik kas ketvirtas (23 proc.) tyrimo dalyvis nurodė, kad jo įmonė bendradarbiauja dėl specialistų rengimo ar jų kvalifikacijos tobulinimo su PM įstaiga (profesine mokykla ar centru). Dažniausia bendradarbiavimo forma – PM įstaigos mokinių priėmimas praktikai (19 proc.). Remiantis respondentų atsakymais, 7 proc. įmonių asmeniškai kontaktuoja su profesinio mokymo įstaigos administracija, mokytojais, bet tik po 1 proc. teigė, kad įmonė dalyvauja kuriant mokymų programas ar yra PM įstaigos dalininkė. Dauguma (77 proc.) tyrimo dalyvių nurodė su profesinio mokymo įstaigomis nebendradarbiaujantys.

Atsakymų pasiskirstymas pagal įmonės dydį rodo, kad didesnės įmonės dažniau bendradarbiauja su profesinio mokymo įstaigomis. Darbuotojus praktikai priima net 60 proc. daugiau nei 50 darbuotojų turinčių įmonių. Tarp 11–50 darbuotojų turinčių įmonių tokių yra reikšmingai mažiau (23 proc.), tarp dar mažesnių – tik 12 proc. Ta pati tendencija išlieka ir vertinant praktiką palaikyti asmeninius kontaktus su profesinio mokymo įstaigos administracija, mokytojais – tai daro ketvirtadalis (25 proc.) daugiau kaip 50 darbuotojų turinčių įmonių ir tik iki 6 proc. mažesnių įmonių. Rezultatų pasiskirstymas pagal įmonės veiklos sritį rodo, kad dažniau su PM įstaigomis bendradarbiauja gamybos sektoriuje veikiančios įmonės: 39 proc. šio sektoriaus atstovų nurodė priimančius PM mokinius praktikai. O tarp kitų sričių atstovų – prekybos, fizinių ir intelektualinių paslaugų – šis rezultatas nesiekia 20 proc. Taip pat gamybos įmonės statistiškai reikšmingai dažniau asmeniškai kontaktuoja su mokymo įstaigų administracija, mokytojais – 18 proc. Kituose sektoriuose šios praktikos paplitimas neviršija 5 proc. Kaip vieną iš efektyviausių ir paprasčiausių bendradarbiavimo tarp verslo ir profesinio mokymo įstaigų gerinimo priemonių darbdaviai įvardija PM įstaigų tarybų atsakomybės ir veiklos efektyvumo didinimą.

28 proc. tyrimo dalyvių nurodė per pastaruosius 5 metus savo įmonėje įdarbinę PM absolventų (kvalifikuotų darbininkų). 72 proc. teigė tokių mokymo įstaigų absolventų neįdarbinę. Vertinant rezultatus pagal įmonių dydį, pastebima, kad statistiškai reikšmingai dažniau PM absolventus įdarbina didesnės įmonės: tarp mažiausių įmonių

¹⁶⁶ Tyrimą atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter tyrimai“.

¹⁶⁷ CATI – angl. Computer Assisted Telephone Interview.

¹⁶⁸ Standartizuotą interviu telefonu atliko profesionalus apklausėjas, kuris atsakymus fiksavo klausimyne.

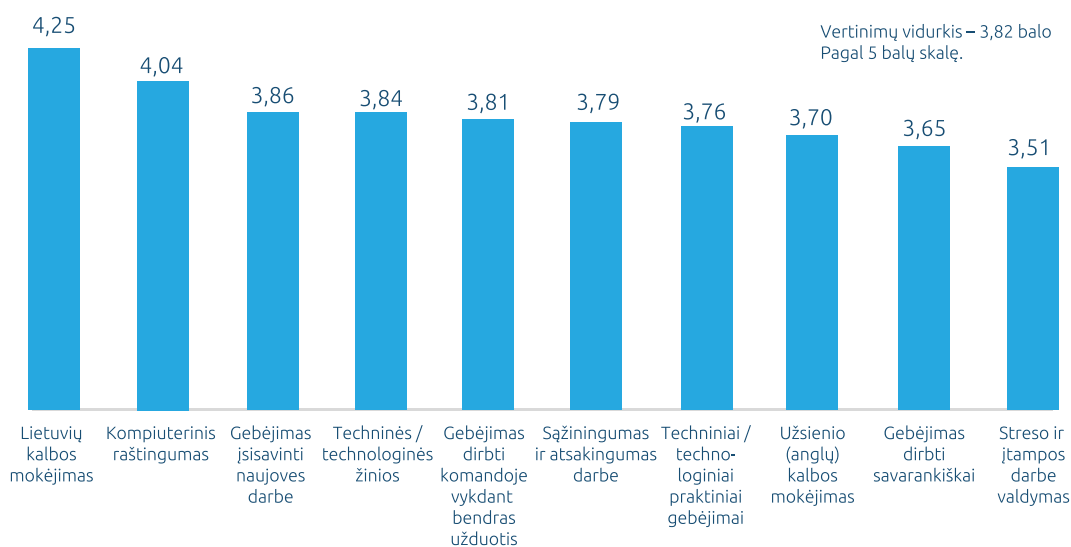
(iki 10 darbuotojų) tokių yra tik 18 proc., tarp 11–50 darbuotojų turinčių įmonių – maždaug trečdalis (34 proc.), o tarp dar didesnių (daugiau kaip 50 darbuotojų) – net 80 proc. Rezultatai pagal įmonių veiklos sritį rodo, kad PM absolventų per pastaruosius 5 metus įdarbino daugiau nei pusė gamybos sektoriaus respondentų (56 proc.). Prekybos ir fizinių paslaugų srityje tokių įmonių buvo statistiškai reikšmingai mažiau – po 27 proc. Tarp intelektines paslaugas teikiančių įmonių šis rezultatas pats mažiausias – siekia 14 proc. Taip pat pastebima, kad PM įstaigų absolventus dažniau įdarbina tos įmonės, kurios bendradarbiauja su šiomis įstaigomis: 6 iš 10 (60 proc.) tokių nurodė per pastaruosius 5 metus įdarbinusios profesinio mokymo įstaigų absolventų, o tarp nebendradarbiaujančių su PM įstaigomis

įdarbinusiųjų procentas yra statistiškai reikšmingai mažesnis ir siekia 10 proc.

Pagrindinė priežastis neįdarbinti profesinio mokymo įstaigų absolventų – laisvų darbo vietų kvalifikuotiems darbininkams trūkumas (69 proc.). Ketvirtadalis (26 proc.) neįdarbinusių PM absolventų įmonių nurodė, kad tokia darbuotojų kvalifikacija jų įmonei yra per žema. Laisvų darbo vietų trūkumą kvalifikuotiems darbininkams dažniau akcentavo mažiausių (iki 10 darbuotojų) įmonių atstovai, o per žemą tokių darbuotojų kvalifikaciją – didesnės (daugiau kaip 50 darbuotojų) įmonės.

Apskritai darbdaviai profesinio mokymo įstaigų absolventų parengimą darbinei veiklai vertina gerai, t. y. vidutiniškai 3,8 balo pagal 5 balų skalę (64 pav.).

64 pav. Nuomonė apie PM absolventų parengimą darbinei veiklai

Duomenų šaltinis: KPMPC

Geriausiai vertinamas absolventų lietuvių kalbos mokėjimas (gebėjimas sklandžiai žodžiu ir raštu reikšti mintis) ir kompiuterinis raštingumas. Mažiausiai balų surinko užsienio (anglų) kalbos mokėjimas, gebėjimas dirbti savarankiškai ir streso ir įtampos valdymas darbe. Darbdavių nuomone, anglų kalbos žinių stoka ypač jaučiama rajonuose. Gebėjimų dirbti savarankiškai stoką respondentai buvo linkę aiškinti kaip išskirtinę vadinamosios Z kartos savybę. Darbdavių nuomone, naujam darbuotojui streso darbe šaltiniai gali būti šie: nepakankamas profesinių žinių ir gebėjimų lygis („nežino, nemoka, todėl ir stresuoja“), komunikacinių kompetencijų stoka („jaunimui apskritai yra barjeras kalbėti, nes

gyvena kompiuteryje“) ir įmonės vykdoma (arba ne) pagalba adaptuojantis („priklausomai nuo to, kaip tas naujas darbuotojas įmonėje priimamas“). Taip pat darbdaviai akcentavo PM absolventų norą dirbti, motyvacijos (28 proc.), praktinių įgūdžių (23 proc.) ir atsakomybės (10 proc.) stoką.

Tyrimo apibendrinimas

Dėl specialistų rengimo ar jų kvalifikacijos tobulinimo su profesinio mokymo įstaigomis bendradarbiauja beveik ketvirtadalis darbdavių. Populiariausia bendradarbiavimo forma – mokinių priėmimas praktikai.

28 proc. darbdavių nurodė per pastaruosius 5 metus įdarbinę profesinio mokymo įstaigų absolventų. Dažniau tai daro tos įmonės, kurios bendradarbiauja su šiomis mokymo įstaigomis. Taip pat įdarbinti kvalifikuotus darbininkus dažniau linkusios didesnės įmonės ir gamybos sektoriaus darbdaviai.

PM įstaigų absolventų parengimą darbinei veiklai darbdaviai vertina nuosaikiai gerai – vidutinis vertinimas siekia 3,8 balo pagal 5 balų skalę. Atskirų

parengimo aspektų vertinimai taip pat labiau teigiami nei neigiami – svyruoja nuo 3,5 balo iki 4,3 balo.

Geriausiai darbdaviai vertina kvalifikuotų darbininkų gebėjimą lietuvių kalba sklandžiai žodžiu ir raštu reikšti mintis. Tarp geriau vertinamų parengimo aspektų – kompiuterinis raštingumas (IT, skaitmeniniai gebėjimai). Santykinai prasčiausiai vertinamas absolventų psichologinis parengimas, t. y. gebėjimas valdyti stresą ir įtampą darbe.

9. PROFESINIO MOKYMO VEIKSMINGUMAS

Profesinio mokymo sistemos plėtra reglamentuojama daugiau nei dešimtyje įvairios trukmės ir konkrečius sistemos plėtros siekinius apibrėžiančių dokumentų. Juos galima suskirstyti į tris grupes¹⁶⁹. Pirmąją grupę sudarytų Seimo priimti ilgalaikiai strateginiai šalies dokumentai: „Valstybinė pažangos strategija 2030“¹⁷⁰ ir 2013 m. patvirtinta Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija (VŠS)¹⁷¹. Antrajai, vidutinės planavimo trukmės dokumentų grupei priklausytų Nacionalinė pažangos programa (NPP)¹⁷², Užimtumo didinimo 2014–2020 m. programa (UP)¹⁷⁴, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 m. plėtros programa (PP) ir Vyriausybės programa¹⁷⁵. Trečioji dokumentų grupė – trumpos trukmės (iki 3 m.) Vyriausybės ir ministrų politinius prioritetus ir užsibrėžtus konkrečius tikslus atspindintys įgyvendinimo planai. Šioje grupėje galima išskirti šiuos dokumentus: Vyriausybės programos įgyvendinimo planas (LRV prioritetai)¹⁷⁶, Valstybinių profesinio mokymo įstaigų tinklo vystymo 2018–2020 m. bendrasis planas

(BP)¹⁷⁷, Mokymosi visą gyvenimą plėtros 2017–2020 metų veiksmų planas (VP)¹⁷⁸, Užimtumo didinimo 2014–2020 m. tarpinstitucinis veiklos planas (TVP)¹⁷⁹, Profesinio mokymo plėtros 2014–2016 metų veiksmų planas¹⁸⁰, švietimo ir mokslo ministro kasmet tvirtinami ministerijos veiklos strateginiai planai (SVP)¹⁸¹.

Ilgalaikio planavimo dokumentų grupė

Vertinant atskirose strateginių dokumentų grupėse įtvirtintus siekinius, pažymėtina, jog ilgosios trukmės strateginių dokumentų grupėje PM veiksmingumą galima vertinti pagal penkis rodiklius (4 lentelė). Tačiau trys iš jų tik netiesiogiai tinka PM sistemai stebėti ir tik du („Pripažintų kvalifikacijų skaičius per metus 10 000 gyventojų“ ir „Asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, dalis“) realiai galėtų apibūdinti atskirus profesinio mokymo sistemos aspektus.

¹⁶⁹ Valstybės strateginio planavimo sistemoje strateginiai dokumentai skirstomi į tris planavimo dokumentų grupes: ilgus, vidutinės ir trumpos trukmės planavimo dokumentus. Priega per internetą (žiūrėta 2018-01-02): <https://lrv.lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausbe/strateginis-valdymas/dabartine-strateginio-planavimo-sistema>

¹⁷⁰ Žiūrėta 2018-01-02, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>

¹⁷¹ Žiūrėta 2018-01-02, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>

¹⁷² Žiūrėta 2018-01-02, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/TAR.31A566B1512D/OKwPNbfz5>

¹⁷³ Žiūrėta 2018-01-02, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.456810?jfwid=1v569dag9>

¹⁷⁴ Žiūrėta 2018-01-02, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/3a34e780007811e6b9699b2946305ca6>

¹⁷⁵ Žiūrėta 2018-01-02, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4?jfwid=1v569h02u>

¹⁷⁶ Žiūrėta 2018-01-02, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/2389544007bf11e79ba1ee3112ade9bc/mXsebbCuck>

¹⁷⁷ Švietimo ir mokslo ministro 2018-03-29 įsakymas Nr. V-305 „Dėl valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, tinklo vystymo 2018–2020 metų bendrojo plano patvirtinimo“, TAR, 2018-03-30, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/79f2732033511e881f2ba995b003ed2>

¹⁷⁸ Žiūrėta 2018-01-02, http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2017/11/MVG-pletros-planas_2017-2020.pdf

¹⁷⁹ Žiūrėta 2018-01-02, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b1e2ed32a52c11e383c0832a9f635113/bglYzKckjt>

¹⁸⁰ Žiūrėta 2018-01-02, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/52b2e96047bf11e483c6e89f9dba57fd/jfZEVNfPNC>

¹⁸¹ 2018–2020 metų strateginis veiklos planas. Žiūrėta 2018-01-02, [http://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/SMM_SVP%202018_\(tvirtinimas\)_2018-04-10.pdf](http://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/SMM_SVP%202018_(tvirtinimas)_2018-04-10.pdf)

4 lentelė. Ilgos trukmės strateginiuose dokumentuose nustatyti rodikliai

Rodikliai	Siekiniai
Pripažintų kvalifikacijų skaičius per metus 10 000 gyventojų ¹⁸²	2017 m. – 5 vnt. (VŠŠ) 2022 m. – 10 vnt. (VŠŠ)
25–34 metų asmenų, kurie mokosi pagal formaliojo švietimo programas, dalis (Eurostatas) ¹⁸³	2017 m. – 7,5 proc. (VŠŠ) 2022 m. – 8,5 proc. (VŠŠ)
Mokymosi visą gyvenimą lygis 25–64 metų amžiaus grupėje ¹⁸⁴	2020 m. – 18 vieta ES (LT2030 m.) 2017 m. – 8 proc. (VŠŠ) 2022 m. – 12 proc. (VŠŠ)
18–24 metų jaunimo, kuris neturi vidurinio išsilavinimo ir niekur nesimoko, dalis ¹⁸⁵	2017 m. – 8,9 proc. (VŠŠ) 2022 m. – 8 proc. (VŠŠ)
Asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, dalis (Eurostatas) ¹⁸⁶	2017 m. – 33 proc. (VŠŠ) 2022 m. – 35 proc. (VŠŠ)

Duomenų šaltinis: KPMPK

Nors dokumentuose numatomi tiek galutiniai, tiek tarpiniai siekiniai (pavyzdžiui, Švietimo strategijoje 2013–2022 m.), ne visus įvardytų rodiklių pokyčius galima įvertinti. Pavyzdžiui, iki šiol nėra galimybės įvertinti rodiklio „Pripažintų kvalifikacijų skaičius per metus 10 000 gyventojų“ pokyčių, nes nacionaliniu lygmeniu informacijos nėra. Toliau pateikiama kai kurių rodiklių analizė.

Jaunų žmonių (20–34 metų amžiaus), kurie niekur nesimoko ir nedirba, dalis 2017 m. buvo tarp mažiausių, palyginti su kitomis ES šalimis. Lietuvoje šis rodiklis siekė 14 proc., o ES 28 vidurkis – 17,2 proc.¹⁸⁷ Įdomu pažymėti, kad vertinant rodiklio reikšmes pagal amžių ES šalyse ji didžiausia 30–34 metų amžiaus grupėje, o Lietuvoje – tarp 20–24 metų amžiaus žmonių¹⁸⁸.

Pagal 20–24 metų amžiaus žmonių, kurie įgijo vidurinį išsilavinimą, dalį Lietuvos rodiklis – tarp geriausių ES šalyse (2017 m. Lietuvoje rodiklio reikšmė buvo 91,3 proc., ES – 83,3 proc.)¹⁸⁹. Tačiau

Lietuvoje egzistuoja didelių skirtumų tarp regionų. Pavyzdžiui, 18–24 metų amžiaus jaunuolių, kurie neįgijo vidurinio išsilavinimo ir niekur nesimoko, dalis kaime yra net 2,5 karto didesnė nei mieste (atitinkamai 2017 m. – 8,7 proc., palyginti su 3,5 proc.)¹⁹⁰.

Pažymėtina, kad rodikliai PM priskirti sąlyginai ir įvertinti, koks realus profesinio mokymo indėlis siekiant nustatyti tikslų, gana sudėtinga.

Vidutinės trukmės planavimo dokumentų grupė

Kalbant apie vidutinės planavimo trukmės dokumentų (3–9 m.) grupę, būtų galima išskirti tris PM sistemai aktualius rodiklius (5 lentelė). Kaip ir ilgalaikio planavimo dokumentų grupėje, pasirinkti rodikliai, tiesiogiai ir netiesiogiai sietini su PM. Rodiklių sąrašas nėra baigtinis.

¹⁸² Rodiklis nustatytas Seimo patvirtintoje Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje (VŠŠ). LRS 2013-12-23 nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390?jfwid=-502pzxjqw>

¹⁸³ Rodiklis nustatytas Seimo patvirtintoje Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje (VŠŠ). LRS 2013-12-23 nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390?jfwid=-502pzxjqw>

¹⁸⁴ Rodiklis nustatytas Seimo patvirtintoje Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje (VŠŠ). LRS 2013-12-23 nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390?jfwid=-502pzxjqw>

¹⁸⁵ Rodiklis nustatytas Seimo patvirtintoje Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje (VŠŠ). LRS 2013-12-23 nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390?jfwid=-502pzxjqw>

¹⁸⁶ Rodiklis nustatytas Seimo patvirtintoje Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje (VŠŠ). LRS 2013-12-23 nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390?jfwid=-502pzxjqw>

¹⁸⁷ [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Young_people_\(aged_20_to_34\)_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_by_sex_and_age_2017_\(%25\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Young_people_(aged_20_to_34)_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_by_sex_and_age_2017_(%25).png)

¹⁸⁸ 2017 m. niekur nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių dalis 20–24 metų amžiaus grupėje ES 28 buvo 14,1 proc., 30–34 metų amžiaus grupėje – 18,1 proc., Lietuvoje atitinkamai 14,9 proc. ir 14,7 proc.

¹⁸⁹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/youth/data/eu-dashboard>

¹⁹⁰ <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=b1dfe1e2-2a58-46aa-b3fb-98e13720bbe#/>

5 lentelė. Vyriausybės patvirtintuose vidutinės trukmės (3–9 m.) dokumentuose nustatyti rodikliai

Rodikliai	Siekiniai
Profesinio mokymo įstaigų absolventų, registruotų teritorinėse darbo biržose (po metų nuo baigimo), dalis procentais (ŠVIS, Užimtumo tarnyba) ¹⁹¹	2020 m. – 8,5 proc. (NPP) 2020 m. – 18 proc. (UP)
Valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose buvo vertintos neformaliuoju, darbo ir savišvietos būdu įgytos kompetencijos, dalis procentais ¹⁹²	2020 m. – 10 proc. (UP)
Save įdarbinančių 25–64 metų asmenų dalis ¹⁹³	2020 m. – 14,8 proc. (NPP)

Rodiklis, kuriuo vertinamas profesinio mokymo įstaigų absolventų, registruotų teritorinėse darbo biržose (po metų nuo baigimo), skaičius, įtvirtintas tiek 2012 metais patvirtintoje Nacionalinėje pažangos programoje, tiek 2013 m. priimtoje Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programoje. Ir nors abiejuose dokumentuose galutinis vertinimo terminas – 2020 m., siektini rezultatai skiriasi. Užimtumo didinimo programoje 2020 metais planuojama pasiekti 18 proc., o Nacionalinėje pažangos programoje, kurios rodiklių siekiniai 2016 m. buvo atnaujinti, įtvirtintas 8,5 proc. siekinys (2020 m.).

ŠVIS pateikta informacija nėra išsamė: duomenys apie povidurinį profesinį mokymą (ISCED 4) neatnaujinami nuo 2015 m. Todėl įvertinti, kokia apimtimi rodiklis įgyvendintas, sudėtinga. Informacijos stokojama ir antrojo rodiklio atžvilgiu. Tam tikros informacijos yra apie save įdarbinančius asmenis. Ji pateikiama toliau.

Praėjus 6 mėn. po baigimo, apie 2016 m., 3 proc. PM absolventų dirbo savarankiškai (MOSTA 2018). Panašus procentas savarankiškai dirbančiųjų – ir tarp 2016 m. aukštųjų mokyklų pirmos pakopos ir vientisųjų studijų absolventų (kolegijų – 3 proc.,

universitetų – 4 proc.). Todėl galima teigti, kad pagal save įdarbinančių žmonių dalį profesinis mokymas yra pakankamai efektyvus. Kita vertus, 2017 m. aukštojo mokslo absolventų įsidarbinamumas buvo reikšmingai (27 proc.) didesnis, palyginti su PM įstaigų absolventais, praėjus tam pačiam laikui po studijų (mokymo) baigimo (50 pav.). PM absolventų įsidarbinamumo procentas skiriasi pagal vietas iki 3 kartų (65 pav.). 2017–2018 m. m. kiek daugiau nei 12 proc. PM absolventų tęsė mokslus PM ir aukštojo mokslo įstaigose ir maždaug vienodomis proporcijomis (55 pav.). Palyginti su analogišku rodikliu 2016–2017 m. m., reikšmė sumažėjo 8 procentiniais punktais ir daugiausia profesinio mokymo sąskaita.

Trumpalaikio planavimo dokumentų grupė

Trečiojoje dokumentų grupėje, kurią būtų galima įvardyti kaip Vyriausybės ir ministrų politinius prioritetus bei konkrečius užsibrėžtus politinius tikslus įgyvendinančių trumpos trukmės (iki 3 m.) dokumentų grupę, galima išskirti profesinio mokymo sistemos politikos efektyvumo matavimo rodiklius (6 lentelė).

6 lentelė. Vyriausybės ir atskirų ministrų priimtuose iki 3 m. trukmės dokumentuose numatyti rodikliai

Rodikliai	Siekiniai
Tęsiančiųjų mokslą aukštosiose mokyklose po profesinės mokyklos dalis procentais ¹⁹⁴	2020 m. – 3 proc. (SVP)
Profesinio mokymo įstaigų mokinių, kurių praktinio mokymo užsiėmimai vyksta sektoriniuose praktinio mokymo centruose, dalis ¹⁹⁵	2020 m. – 80 proc. (BP)

¹⁹¹ Rodiklis nustatytas LRV patvirtintoje 2014–2020 metų nacionalinėje pažangos programoje (NPP). LRV 2012-12-12 nutarimas Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.31A566B1512D/OKkwPNbfzS>. Taip pat rodiklis stebimas LRV patvirtintoje Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programoje (UP), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.456810?fwid=1v569dag9>

¹⁹² Rodiklis nustatytas LRV patvirtintame Užimtumo didinimo 2014–2020 m. programoje (UP), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.456810?fwid=1v569dag9>

¹⁹³ Rodiklis nustatytas SMM 2018–2020 m. strateginiame veiklos plane (SVP), [http://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/SMM_SVP%202018_\(tvirtinimas\)_2018-04-10.pdf](http://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/SMM_SVP%202018_(tvirtinimas)_2018-04-10.pdf)

¹⁹⁴ Rodiklis nustatytas SMM 2018–2020 m. strateginiame veiklos plane (SVP), [http://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/SMM_SVP%202018_\(tvirtinimas\)_2018-04-10.pdf](http://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/SMM_SVP%202018_(tvirtinimas)_2018-04-10.pdf)

¹⁹⁵ Rodiklis nustatytas SMM profesinių mokyklų tinklo pertvarkos veiksmų plane (tinklo BP). Švietimo ir mokslo ministro 2018-03-29 įsakymas Nr. V-305 „Dėl valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, tinklo vystymo 2018–2020 metų bendrojo plano patvirtinimo“, TAR, 2018-03-30, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/79f2732033511e881f2ba995b003ed2>

Mokinių, mokomų pameistrystės forma vykdant pirminį mokymą, dalis ¹⁹⁶	2020 m. – 20 proc. (LRV prioritetai; VP; SVP)
Mokymas pagal modulines profesinio mokymo programas (programų dalis proc. nuo visų įgyvendinamų programų) ¹⁹⁷	2020 m. – 90 proc. (BP) 2020 m. – 45 proc. (LRV prioritetai)
Pagal specialybę dirbančių profesinio mokymo abiturientų dalis proc. ¹⁹⁸	2020 m. – 80 proc. (LRV prioritetai; VP; SVP)

Šioje apžvalgoje dalis rodiklių jau nagrinėti. Pavyzdžiui, mokinių, besimokančių pameistrystės forma, dalis 2017–2008 m. m. sudarė 1,7 proc. visų PM mokinių. Tai gali signalizuoti, kad ši forma mažai priimtina Lietuvos darbdaviams ir mokiniams.

Kalbant apie šioje dokumentų grupėje pateikiamus rodiklius, vertėtų atkreipti dėmesį, kad kai kuriuose galiojančiuose dokumentuose numatomi rodikliai, kurie jau pasiekti. Pavyzdžiui, Profesinio mokymo plėtros 2014–2016 metų veiksmų plane numatyto rodiklio „modulinių profesinio mokymo programų dalis, palyginti su visomis formaliojo profesinio mokymo programomis“ siekinys „2016 m. – 20 proc.“ jau įgyvendintas.

Apibendrinimas

Profesinio mokymo sistemos veiksmingumą galima vertinti pagal rodiklius, numatytus įvairios planavimo

trukmės valstybės dokumentuose. Tačiau yra tam tikrų problemų. Pirmoji jų sietina su dokumentų ir juose apibrėžtų rodiklių, kurie dažnai nėra tiesiogiai susiję su profesiniu mokymu, gausa. Daugeliu atvejų galimas tik sąlyginis rodiklių priskyrimas profesiniam mokymui, nėra aišku, kokia siektina PM reikšmė.

Kita problema susijusi su skirtingais tų pačių rodiklių siekiniais skirtinguose dokumentuose (pavyzdžiui, pirmasis rodiklis 5 lentelėje). Taip pat kai kuriuose dokumentuose numatyti siekiniai jau nėra aktualūs.

Trečia problema sietina su duomenų, reikalingų rodikliams apskaičiuoti, fragmentiškumu. Kai kuriais atvejais informacija nacionaliniu lygmeniu apskritai nėra renkama ar prieinama.

¹⁹⁶ Rodiklis nustatytas LRV programos įgyvendinimo plane (2.1.3 prioriteto rodiklis), <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2389544007bf11e79ba1ee3112ade9bc/mXsebbCuck>

¹⁹⁷ Rodiklis nustatytas ŠMM profesinių mokyklų tinklo pertvarkos veiksmų plane (VP). Švietimo ir mokslo ministro 2018-03-29 įsakymas Nr. V-305 „Dėl valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, tinklo vystymo 2018–2020 metų bendrojo plano patvirtinimo“, TAR, 2018-03-30, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/79f2732033511e881f2ba995b003ed2>. Taip pat šis rodiklis naudotas ŠMM (VP). Veiksmų plane šiuo rodikliu matuotas uždavinio „Optimizuoti profesinio mokymo įstaigų vykdomų profesinio mokymo programų pasiūlą ir gerinti profesinio mokymo programų kokybę“ rezultatas (2014 m. 12 proc.; 2016 m. siekta 20 proc.). Švietimo ir mokslo ministro 2014-09-29 įsakymas Nr. 851 „Dėl profesinio mokymo plėtros 2014–2016 m. veiksmų plano patvirtinimo“, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/52b2e96047bf11e483c6e89f9dba57fd>

¹⁹⁸ Rodiklis nustatytas LRV programos įgyvendinimo plane (2.2.4 prioriteto rodiklis), <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2389544007bf11e79ba1ee3112ade9bc/mXsebbCuck>

10. ŠALTINIAI

CEDEFOP (2017). CEDEFOP European public opinion survey on vocational education and training. Luxembourg: Publications Office. CEDEFOP research paper; No 62. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5562>

Eurostat (2017). Educational expenditure statistics. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Educational_expenditure_statistics

Invest Lithuania (2017). Lithuania's business services report. <https://investlithuania.com/wp-content/uploads/2017/10/Lithuania-business-services-report-2017.pdf>

JDC (2016). Jaunimo darbo centrų lankytojų apklausos rezultatai 2015

Kalinauskaitė, R., ir Jonuškaitė, G. (2018). ERASMUS+ Impact on Participants of Higher Education and Vocational Education and Training. <http://www.erasmus-plus.lt/uploads/files/erasmus-impact-on-participants-of-higher-education-and-vocational-education-and-training.pdf>

KPMPC (2014). Pasitraukimo iš pirminio profesinio mokymo programų situacija Lietuvoje. http://www.kpmpc.lt/refernet/wp-content/uploads/2017/02/2013_Straipsnis_pasitraukimas_is_PM.pdf

KPMPC (2017). Profesinio mokymo būklės apžvalga 2017. http://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2015/08/Profesinio-apzvalga-2017_FINAL.pdf

LDB (2018). Lietuvos užimtumo 2017 m. tendencijos ir ateities prognozės. <http://mipas.lt/wp-content/uploads/2018/05/Lietuvos-u%C5%BEimtumo-2017-m-tendencijos-ir-ateities-prognoz%C4%97s.pdf>

LMNŠC (2018). 2016–2017 m. m. mokinių profesinio orientavimo (ugdymo karjerai) stebėsenos ataskaita. <http://www.mukis.lt/download/1597/2016-2017%20stebesenos%20ataskaita.pdf>

LRS (2006). Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas. Nr. X-686. Galiojanti suvestinė redakcija: 2016-01-01. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.279123/JMrRcMqaYC>

LRS (2011). Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Nr. XI-1281. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105/ZPzOxUEnvH>

LRS (2016). Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas. Nr. XII-2470. TAR, 2016-07-05, Nr. 18825. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/422c8b5042b811e6a8ae9e1795984391>

LRS (2016a). Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. Nr. XII-2534. TAR, 2016-07-14, Nr. 20555. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/81a7b822444a11e68f45bcf65e0a17ee/NJovMmtSpx>

LRS(2017).LietuvosRespublikosprofesiniomokymoįstatymoNr.VIII-450pakeitimoįstatymas.Nr.XIII-888.TAR, 2017-12-27, Nr. 21305. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b0b6cda0eb0a11e7a5cea258c39305f6>

LRV (2005). Stipendijos mokėjimo ir materialinės paramos skyrimo mokiniui, kuris mokosi pagal profesinio mokymo programas siekdamas įgyti pirmąją kvalifikaciją, tvarkos aprašas. Galiojanti suvestinė redakcija: 2011-07-20. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A99F39F5434F/TAIS_404025

LSD (2018). Demografijos metraštis / Demographic Yearbook 2017. <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=30420>

LSD (2018a). Ūkio subjektai. https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/3329771/Ukio_subjektai.pdf

LSD (2018b). Švietimas / Education 2017. <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=30220>

MOSTA (2018). Žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita 2018. http://www.mosta.lt/images/leidiniai/ZMOGISKUJU_ISTEKLIU_BUKLES_ATASKAITA_2018.pdf

MOSTA (2018a). Lietuvos mokslo, studijų ir inovacijų būklės apžvalga 2018. <https://www.mosta.lt/images/tyrimai/bukle-2018-web.pdf>

ŠMM (2018). Asmenų, išskyrus asmenis, kuriems taikomas Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas, Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statusas ar Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statusas, pageidaujančių įgyti kvalifikaciją, priėmimo į valstybės finansuojamas profesinio mokymo vietas 2018 metų planas. 2018-05-23 Nr. V-490. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6274cfd05e4f11e89f00961ca6c2310f>

ŠMM (2018a). Valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo tvarkos aprašas. 2018 m. gegužės 29 d. įsak. Nr. V-508. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/916e40a2637711e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=-fxdp716n>

ŠMM (2018b). Valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, tinklo vystymo 2018–2020 metų bendrasis planas. TAR, 2018-03-30, Nr. 4817. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/79f27320335111e881f2ba995b003ed2>

ŠMM (2018c). Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registro objektų kodavimo taisyklės. Galiojanti suvestinė redakcija: 2018-06-18. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67CC175CB072/iTpoCYouRc>

ŠMPF (2018). Erasmus+ Impact on Participants of Higher Education and Vocational Education and Training. Report. <http://www.erasmus-plus.lt/uploads/files/erasmus-impact-on-participants-of-higher-education-and-vocational-education-and-training.pdf>

Stanišauskienė, V., ir Naseckaitė, A. (2012). Ugdymas karjerai. Mokytojo knyga. http://www.mukis.lt/download/616/ugdymas_karjerai_mokytojo_knyga.pdf

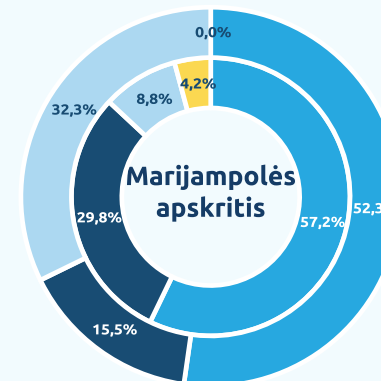
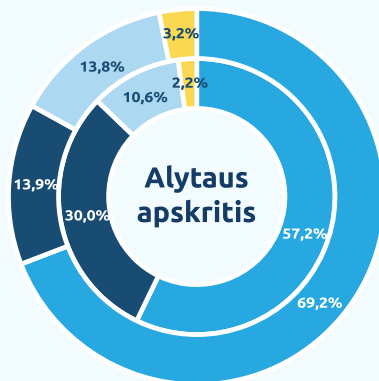
The European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN), (2014). Lifelong Guidance Policy Development: Glossary. <http://www.elgpn.eu/publications/browse-by-language/english/elgpn-tools-no.-2-llg-glossary/>

The European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN), (2015). Guidelines for Policies and Systems Development for Lifelong Guidance: A Reference Framework for the EU and for the Commission. <http://www.elgpn.eu/publications/browse-by-language/english/elgpn-tools-no-6-guidelines-for-policies-and-systems-development-for-lifelong-guidance/>

Valstybės kontrolė (2014). Kaip organizuojamas ir vykdomas mokinių profesinis orientavimas. <https://www.vkontrolė.lt/failas.aspx?id=3288>

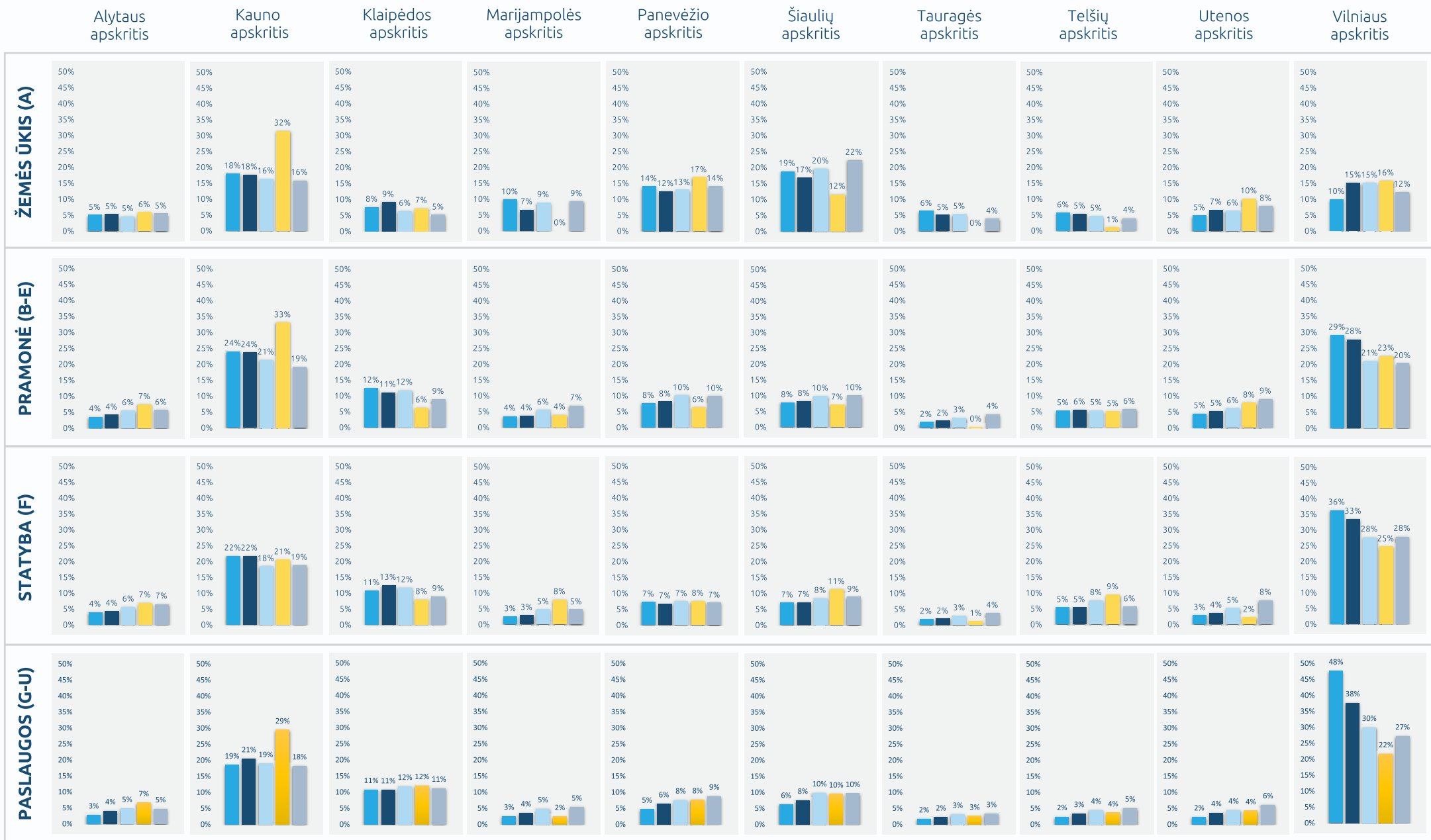
Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija (2011). Bendrojo lavinimo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelis. http://www.mukis.lt/download/730/ukm_rek.pdf

2017 m. pradžia darbuotojų pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių 4-8 grupes (vidinis žiedas) ir profesinio mokymo įstaigų mokinių 2017-2018 m. m. (išorinis žiedas) pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis

■ (G-U) Paslaugos ■ (B-E) Pramonė ■ (F) Statyba ■ (A) Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė

Sektoriaus profilis pagal apskritis, %

Pasiskirstymas pagal apskritis:

■ BVP, 2016 m.
 ■ Vadovai, specialistai ir technikai, 2017 m. pradžioje
 ■ Tarnautojai ir darbininkai, 2017 m. pradžioje
 ■ PM mokiniai, 2017–2018 m. m.
 ■ Bedarbiai pagal savo paskutinę darbo vietą, 2018 m. pradžioje

Sektoriaus profilis pagal apskritis (skaičiais)

Alytaus apskritis

Kauno apskritis

Klaipėdos apskritis

Marijampolės apskritis

Panevėžio apskritis

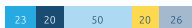
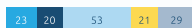
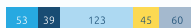
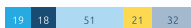
Šiaulių apskritis

Tauragės apskritis

Telšių apskritis

Utenos apskritis

Vilniaus apskritis

ŽEMĖS ŪKIS (A)

Regionas	BVP 2016 m., mln. eurų	Darbuotojai 2017 m. pradžioje	Vadovai	Specialistai ir technikai	Tarnautojai ir darbininkai	Nekvalifikuoti darbininkai	PM mokiniai 2017-2018 m. m.	Bedarbiai pagal darbinę veiklą 2018 m. pradžioje
Alytus	57,7						88	491
Kaunas	207,7						475	1450
Klaipėda	87,7						109	469
Marijampolė	113,2						0	838
Panevėžys	161,8						253	1280
Šiauliai	217,4						176	2027
Tauragė	72,4						0	349
Telšiai	65,4						15	361
Utena	56,5						153	710
Vilnius	115,1						238	1113

PRAMONĖ (B-E)

Regionas	BVP 2016 m., mln. eurų	Darbuotojai 2017 m. pradžioje	Vadovai	Specialistai ir technikai	Tarnautojai ir darbininkai	Nekvalifikuoti darbininkai	PM mokiniai 2017-2018 m. m.	Bedarbiai pagal darbinę veiklą 2018 m. pradžioje
Alytus	279,4						379	1219
Kaunas	1854,9						1689	4124
Klaipėda	961,6						319	1912
Marijampolė	279,4						205	1481
Panevėžys	589,3						323	2119
Šiauliai	598,3						360	2155
Tauragė	137,8						17	927
Telšiai	412,9						259	1244
Utena	350,5						402	1954
Vilnius	2245,7						1155	4354

STATYBA (F)

Regionas	BVP 2016 m., mln. eurų	Darbuotojai 2017 m. pradžioje	Vadovai	Specialistai ir technikai	Tarnautojai ir darbininkai	Nekvalifikuoti darbininkai	PM mokiniai 2017-2018 m. m.	Bedarbiai pagal darbinę veiklą 2018 m. pradžioje
Alytus	91,5						376	862
Kaunas	495,5						1107	2468
Klaipėda	245,9						432	1171
Marijampolė	57						427	614
Panevėžys	165,6						409	918
Šiauliai	160,2						607	1154
Tauragė	42,6						68	503
Telšiai	123,2						509	741
Utena	66,3						121	1011
Vilnius	827						1330	3669

PASLAUGOS (G-U)

Regionas	BVP 2016 m., mln. eurų	Darbuotojai 2017 m. pradžioje	Vadovai	Specialistai ir technikai	Tarnautojai ir darbininkai	Nekvalifikuoti darbininkai	PM mokiniai 2017-2018 m. m.	Bedarbiai pagal darbinę veiklą 2018 m. pradžioje
Alytus	663,2						1890	2810
Kaunas	4390,7						8375	10864
Klaipėda	2557,6						3420	6678
Marijampolė	609,5						692	3202
Panevėžys	1119,5						2177	5252
Šiauliai	1487,3						2712	5787
Tauragė	408,2						732	1998
Telšiai	581,9						1033	3054
Utena	553,9						1210	3627
Vilnius	11278						6165	16211

Gyventojai pagal amžių 2017 m. pradžioje, tūkst.:

